

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Hans Høj. Rasmussen.

AARBOG
FOR
HISTORISK SAMFUND
FOR
ODENSE OG ASSENS AMTER

VIII. AARGANG 1920
— 2. BIND —

BOGLADEPRIS 3 KR. 50 ØRE

ODENSE
I KOMMISSION I HEMPESKE BOGHANDEL
FYENS STIFTSBOGTRYKKERI (DREYER)

1921

Indholdsfortegnelse.

	Side
V. Woll: Gamle Indskrifter i Kerteminde	457
do. »Vatterspillet« i Kerteminde 1734 og dets Efterspil	468
Gustav Schovsbo: Bidrag til Nørre Aaby Sogns Historie...	474
do. Fra Embeds-Arkivet	488
H. Hansen: Kongeborgen Hindsgaul	490
F. Hjort: Optegnelser om Tallerup i ældre og nyere Tid ...	509
H. Hansen, Ebberup: Sammenlignende Slægtsstudier	520
Jens Rasmussen: Gravpladsen ved Skrillinge	523
A. R. Idum: Risbro. En forsvunden vestfyensk Herregaard .	527
Emil Petersen: Uddrag af Nørre Lyndelse Kirkebog	533
H. Berner Schilden Holsten: Minder om Familien Bryske ..	535
T. K.: Nye historiske Bøger	557
N. M. Elling: Regnskabet	560
do. Medlemsliste	I—XII
Skriftudvalget: Meddelelser til Medlemmerne.	

AARBOG
FOR
HISTORISK SAMFUND
FOR
ODENSE OG ASSENS AMTER

VIII. AARGANG 1920

— 2. BIND —

BOGLADEPRIS 3 KR. 50 ØRE

ODENSE
I KOMMISSION I HEMPELSKE BOGHADEL.
FYENS STIFTSBOGTRYKKERI (DREYER)

1921

Gamle Indskrifter i Kerteminde.

Af Politimester V. Woll, Kerteminde.

Kilder: Provst Bøghs Beskrivelse af Kerteminde ca. 1770 (Manuskript i Landsarkivet i Odense)¹⁾. Grundtakster, Kirkebøger, Skøde- og Pantebøger og andre Arkivalier sammesteds. Wibergs Præstehistorie. Strøm: »Præster etc. i Kerteminde og Bjerger Herred«, trykt i Saml. til Fyens Hist. og Topografi, III, V og VI²⁾.

Rundt om i vore Købstæder, enkelte Steder vel ogsaa paa Landet, findes der endnu bevaret Indskrifter paa private Bygninger, enten paa indmurede Stentavler eller udskaaret i Bygningens Træværk, en Dørhammer eller lignende. Disse Förtidsminder vil efterhaanden forsvinde ved Tidens Tand, gaa til Grunde ved Ildebrande o. s. v., og da de dog paa en Maade repræsenterer historiske Dokumenter, saavist som de er os Vidnesbyrd om Fædrenes Liv og Virke, forekommer det Forf. at være en Opgave for historisk interesserede at søge deres Indhold bevaret gennem vore historiske Tidsskrifter. Som en Begyndelse er i denne Artikel gengivet de faa Indskrifter, der endnu findes tilbage i Kerteminde, med de — ganske vist noget magre — Oplysninger, det har været muligt at tilvejebringe om dem.

Den ældste af alle Indskrifterne findes paa en Bjælke, der er indmuret i Porten til den i 1883 nyopførte Ejendom, Langegade 50. Indtil da var den anbragt i Façaden paa den sydlige af de to mindre Ejendomme, der laa paa Gaardens Plads, men skjult under »Dørgerichtet«, saa at den først kom tilsyne ved Nedbrydningen. Indskriften lyder saaledes:

¹⁾ I Artiklen betegnet B.

²⁾ - — — S.

I H S	I	VS	S	W	} I A L W L 1883
A N O	1602				

De tre første Bogstaver er det kendte kirkelige Symbol, oprindeligt dannet af de første græske Bogstaver i Ordet »Jesus«, men senere fortolket paa Latin som »Jesus hominum salvator« (Jesus, Menneskenes Frelser) eller »In hoc signo« (underforstaaet »vinces«) d. v. s.: »Ved dette Tegn skal du sejre«, eller endelig paa Dansk: »Jesus, Herrens Søn«. De tre sammenslyngede Bogstaver I V S skal vel betegne Bygherrens Navn, men hvem der i 1602 har ejet Ejendommen, har det ikke været muligt at udfinde¹). De i 1883 tilføjede Bogstaver betegner den daværende Ejer, Købmand Jeppe Andreas Larsen (f. 1834, d. 1910), og Hustru Wilhelmine f. Bless (f. 1836, d. 1910), efter hvem to Gader i Byens nye Kvarter paa »Feden« er opkaldte.

Ved Bjælkens Ender er indmuret 2 Kanonkugler, der er fundet i Grunden og formodes at hidrøre fra Svenskekrigen, da den forøenede dansk-hollandske Flaade den 31. Oktober 1659 gjorde Landgang nord for Kerteminde og under et hæftigt Bombardement med paafølgende Kamp fordrev Svenskerne fra Byen og dermed indledede Fyens Generobring.

Den følgende Indskrift er kendt af de fleste Kerteminde-Besøgende, idet den findes paa en Bjælke (Porthammer?) i den velbevarede gamle Bindingsværksgaard Langegade 8, der nu hører til de fredede Ejendomme. Den lyder:

VDI IHESV NAFN HAFVER KARSTEN IFVERSØN OC
ANNA CHRISTOFFERSDAATTER LADET DETTE HVS
OPBYGGE ANNO 1630.

¹) I Kerteminde Tingbog forekommer den 13. Decbr. 1602 en Jep Unkersen som Stævnevidne. I Kæmnerregnskabet for 1609—10 optræder han flere Gange, bl. a. hæver han Løn og faar udbetalt til et Par Sko 24 Sk. Mulig er han identisk med Jep Bysvend, der i Kæmnerregnskabet 1623—24 ligeledes opføres med Lønning og Penge til Sko. Tør man antage, at I V S i 1602 er Bysvend (d. v. s. Politibetjent) Jep Unkersen og fortolke Bogstaverne I I V S S W saaledes: »I Jep Unker Sen S Wærge«? Gisningen er maaske dristig, men dog vel næppe aldeles forkastelig; i alt Fald betegner S W vistnok ikke noget Navn, da disse Bogstaver ikke er sammenslyngede. Udtrykket: at have en Ejendom i Værge (d. v. s. Besiddelse) forekommer endnu i 1683, se Chr. V's Lov 5. Bog 5. Kap. 3. Art.

Karsten Iversen forekommer oftere i Kerteminde Tingbøger; netop i Aaret 1630 faar han den 19. April Skøde fra Niels Nielsen paa 3 Fag Ladehus næst norden op til hans egen Stald og Lade; den 3. Maj møder han paa Fru Birgitte Jakob Ulfelds Vegne og modtager Skøde fra Kerteminde By paa et øde Jordsmon, liggende næst sønden op til Møllemarken, og samme Dag faar han paa Karen Salig Jens Hansens Vegne Skøde paa et øde Jordsmon næst sønden ved Kerteminde Kirkegaard, hvilket havde tilhørt Hans Oldeland paa Uggerslevgaard. Men ellers forlyder der intet om hans borgerlige Stilling. I den følgende Tid nævnes Raadmand Mikkell Karstensen i en Taksering af Byens Ejendomme i 1645 (Rigsarkivet), endvidere Tolder Jørgen Karstensen (Wiberg III 727), hvilke begge kan være hans Sønner; en Byskriver Hans Karstensen nævnes hos B., dog noget senere end de to førstnævnte. — En Anna Christoffersdatter fra Kerteminde nævnes omkring 1600 som Præstekone i Rynkeby; hun var Datter af Christoffer Guldsmed og blev Enke i Tiden mellem 1604 og 1608. Det er muligt, at hun har indgaaet nyt Ægteskab med Karsten Iversen; hendes Broder Søren Christoffersen var i 1610 Raadmand i Kerteminde (S). — Bygningens Façadelængde var oprindelig den dobbelte af den nuværende; i Brandtaksationen af 1761 opføres den med 22 Fag, og Delingen er først iværksat omkring Midten af det nittende Aarhundrede, saa Bygherren maa have været en formuende Mand. Gaarden har en Tid været Præstebolig (ca. 1690—1723); før den Tid beboedes den af et Par Toldere (Johan Madsen og Bertram Treven).

Inde i Portrummet, der gennem Bagbygningen til Ejendommen Langegade 12 fører ud til Strandgade, er indmuret en Tavle med Ordene:

HVS VDEN HER
RENS FRYCT BLIFVER
SNARLIG ØDE ANO

16 73

En af Ejendommens nuværende Ejerinder har meddelt Forf., at Tavlen forhen var anbragt inde i et af Værelserne i Forhusets Stueetage. I Grundtaksten 1682 anføres Ejendommen som tilhørende Hans Andersen, i andre Dokumenter benævnt Hans Andersen Hof, Søn af Sognepræst Anders Simonsen Hof i Rynkeby.

Hans Andersen Hof var Ridefoged paa Skovsbo og Birkeskriver ved Ulriksholms Birk; senere boede han i Kerteminde, var Kæmner i 1691 og blev begravet den 6. Marts 1698 (S). Om han allerede i 1673 har ejet Ejendommen, vides ikke, men det er muligt, at B. netop har denne for Øje, naar han siger, at Hof byggede den Gaard paa Langegade, »hvor nu (d. v. s. 1770) Tolder Holst boer«. Holst ansattes i Kerteminde 1766, men findes ikke i Brandtaksationen 1771 anført som Ejer af nogen Ejendom paa Langegade, hvorimod Gaarden anføres som tilhørende Kancelliraadinde Engelsted paa Rørbæk. Da hun næppe selv har beboet den, kan man godt formode, at Holst har boet til Leje der, og i saa Fald er det omtrent godtgjort, at den i religiøs Tone holdte Indskrift stammer fra Præstesønnen Hans Andersen Hof.

I den nordlige Gavl af Huset Strandgade 42 findes indmuret en Bjælkestump, der formentlig er den øverste Halvdel af en Dør-overligger. Man ser i alt Fald paa Bjælken den øverste Halvdel af en Række Tegn, der synes at maatte tydes som HB (eller maaske HR) 1680. K. P. D.

At forsøge nogen Tolkning af Bogstaverne vil vistnok være ørkesløst, allerede fordi man ikke tør gaa ud fra, at Bjælken oprindelig har været anbragt i Ejendommen.

Den følgende Indskrifts Tydning er derimod sikker nok. Den findes paa Façaden af den uanselige Ejendom Langegade 31, der kaldes Förvaltergaarden, fordi den 1848—1876 tilhørte Godsforvalter paa Lundsgaard Niels Larsen. Paa en velbevaret Egebjælke, vistnok en Dør-overligger, læses:

HVS VDEN HERRENS FRYCT
BLIFVER SNARLIG ØDE
HNSB DADB 1690

Bogstaverne i sidste Linie betyder: »Herman Niels Søn Broch« og »Dorthe Anders Datter Bager«. Førstnævnte kom til Kerteminde fra Assens (B) og ægtede Søndag efter Hellig Tre Konger 1682 Anders Jespersen Bagers Datter Dorthe. Netop i Aaret 1690 fik han Skøde paa en øde Plads paa vestre Side af Langegade; baade af de opgivne Maal og Naboejernes Navne kan det sluttes, at det utvivlsomt er denne Grund, her er Tale om. Yderligere hedder det hos B., at Herman Nielsen Broch byggede den Gaard paa

Langegade, hvori paa B.'s Tid Borgmester Bendz boede, og efter Brandtaksationerne af 1761 og 1771 ejer Borgmester Bendz to Ejendomme, der omtrent svarer til nuværende Nr. 31 og 33 paa Langegade¹⁾. Herman Broch var Købmand og Skibsreder, drev sikkert en stor Forretning og var efter Skattelisterne og andre Vidnesbyrd en af Byens rigeste Mænd. Senere maa hans Velstand dog være aftagen, enten nu hans Bedrift er gaaet tilbage, eller han har skiftet med sine Børn; i Skattemandtallet for 1721 staar han ret lavt, nærmest som den nogenlunde velstillede Middelstand. I sine ældre Aar var han Taxereborger og senere en af de otte »eligerede Mænd«, svarende henholdsvis til Nutidens Ligningskommissions- og Byraads-Medlem (Kæmnerregnskaberne 1717 og 1723). Han døde i 1727 (begravet 4. Juni).

I Løbet af Sommeren 1920 undergik Ejendommen en gennemgribende Restaurering og delvis Ombygning under Ledelse af Arkitekt Colding, Nyborg, for at indrettes til Brug for Kerteminde Bank. Det viste sig da, at en Del af Tagstenene var mærkede med

Det første Mærke, der ogsaa findes paa Mursten i Nyborg Præstegaard, henføres til St. Petri Teglværk ved Lybæk. — Den ene Skorsten var opført af ualmindelig store Sten (28 × 15 × 9 cm). Ved Udgravning af Fylden under Gulvet fandtes ca. 1,75 m indenfor Bygningens vestlige Længdeside Fundamentet af en ældre Bygning, bestaaende af flere store Kampestene, som i en Længde af ca. 7 m strakte sig i Retning N--S. Mellemrummet mellem dette gamle Fundament og Grundstenene for 1690-Bygningen var fyldt med Stumper af røde Tagsten og blandt disse fandtes forkullede Trædele, saa det maa antages, at man har benyttet Ruinerne af en ældre, maaske under Svenskekrigen nedbrændt Bygning som Fyldemateriale. Disse Bemærkninger, som ganske vist falder udenfor Artiklens Ramme, har Forf. ment at kunne fremsætte her til Amindelse.

Ogsaa for den følgende Indskrifts Vedkommende har det været muligt at faa konstateret, fra hvem den hidrører. Den findes inde

¹⁾ Der er senere sket enkelte Udstykninger, saa at Skellene nu er flyttede.

i Købmand Emil Andresens store Forretningsejendom, Langegade 7, paa Hjørnet af Langegade og Vestergade (paa Gaardsiden af Bygningen mod Vestergade) og lyder saaledes:

GVDS-FORSIVN-VÆRE-SKAL-DEND-GRVND-JEG-PAA-VIL-BYGGE	OPBYGGET
HANS-NAADERIGE-HAAND-SKAL-VÆRE-SKIVL-OG-SKYGGE	AF
FOR-MIG-OG-MINE-SOM-VOR-SORG-PAA-GVD-HAR-KAST-HVO-SOM	J. SVITZER
VIL-BYGGE-SAA-HANS-HVVS-STAAAR-KLIPPEFAST-L.C.S-1706	1847

Indskriften er anbragt paa en rødmalet Bjælke eller Træplade; Bogstaverne er hvide.

At Bogstaverne »L. C. S.« skal udtydes som Laurits Christensen, der i 1706 var Hører ved Kerteminde Latinskole, fremgaar af, at denne Mand den 29. Novbr. 1706 udsteder en Obligation til Amtsforvalter Rasmus Andersen i Odense for 99 Rdl., som sidstnævnte havde forstrakt ham med »til min Gaards Forfærdigelse, som endnu staar i Bygning«, og til Sikkerhed for Laanet pantsættes Gaarden, beliggende »i Langegade næst op til Hr. Amtsforvalterens egen Gaard mod den søndre Side og til Vestergade mod den nordre Side«.

Amtsforvalter Rasmus Andersens Gaard er nuværende Nr. 5 paa Langegade. Paa denne Gaard hviler der fra gammel Tid en Afgift til Kerteminde Kirke under Navn af Jordskyld. Allerede i Grundtaksten af 1682 findes denne Afgift, 19 Sk., og endnu den Dag i Dag svares den med 40 Øre aarlig til Kirken. Dens Oprindelse kendes ikke, men dens Betegnelse »Jordskyld« tyder paa, at Ejendommen oprindelig har tilhørt Kirken eller været henlagt til kirkeligt Brug. Da ingen anden Ejendom i Byen findes med saadan Jordskyld, er det følgelig let at konstatere, at Laurits Christensens Ejendom er den samme, som nu ligger mellem Langegade 5 og Vestergade.

Laurits Christensen var Søn af Købmand Christen Jensen, som ejede den store Ejendom paa den modsatte Side af Langegade (nu Nr. 2 og 4). Han var Kirkeværge og Overformynder, døde i Aaret 1700 af »Sprinkler«¹⁾ og blev begravet paa samme Dag som sin Hustru. Laurits Christensen blev senere Præst i Vollerslev og

¹⁾ Med »Sprinkler« betegnede Datiden en Smitsot, der viste sig ved smaa Blodpletter i Huden og mulig er den samme, som nu betegnes som Plettyfus.

Gjorslev paa Sjælland og solgte Gaarden til Søsteren Abel Marie Christensdatter, Enke efter Raadmand Laurits Mikkelsen (Leermand), ved Skøde, thingl. 3. December 1714. Han døde i 1746 som Præst i Terslev og Ørslev, ligeledes paa Sjælland.

Tilføjelsen paa Tavlen henviser til, at Gaarden i 1847 blev ombygget af den daværende Ejer, Købmand Jacob Bjørn Svitzer (f. 1800, d. 1881), Søn af Sognepræst Zeuthen Eiler Svitzer i Ø. Hæsing og Hustru Else Petrine f. Bachmann. Sidstnævnte flyttede efter sin Mands Død til Kerteminde, hvor Sønnen byggede hende et »Enkesæde«, det lille stilfulde Sted, der ligger i det uanseelige Rebslagerstræde, med en gammel Have bagved.

Medens de hidtil beskrevne Indskrifter giver som et Udtryk for Bygherrens Glæde og Taknemlighed over at have faaet eget Hus og Hjem og for hans Ønske om at bevare sit Navn for Efterslægten, er den følgende Indskrift af en ganske anden Karakter.

Paa den sydlige Façade af Ejendommen Langedgade 6 (opført i 1910) findes indmuret en Stentavle med følgende Vers:

*Lad kun Misundelsis forgiftig Vinde blæse
Mit Huus og Haab paa Gud, min faste Grundvold staar.
Bagvascheren i Scham schal hænge ved sin Næse
Naar Løgn for Sandheds Soel bortsmelter og forgaar.*

17 ☞ 32

Enhver Læser vil skønne, at der bag disse ret usædvanlige Linier skjuler sig et personligt Mellemværende, og Forf. troer at have fundet Nøglen til Forstaaelsen. Ejendommen, som dengang ogsaa omfattede nuværende Nr. 8 og lidt af Grunden til Nr. 10 — ialt var den som nævnt foran paa 22 Fag — tilhørte i 1732 den daværende Raadmand, senere Borgmester og Byfoged Peder Chr. Schøtz. I Landsarkivet for Fyen findes i Pakken »Odense Amts Arkiv Nr. 270« forskellige Aktstykker, der viser, at han netop i Aaret 1732 har haft en ret alvorlig Kontrovers med sin Kollega, Raadmand Andreas Høyer, der har affødt gensidige Klager til Stiftamtet. Af Aktstykkerne kan navnlig anføres følgende Forlig:

»Som der imellem min Kollega, Velædle og Velvise Hr. Raadmand Schøtz, og mig er falden Dispute rejsende sig af visse Folks Udsigende, der efter min Mund skal have udtalt nogle

Ord, velbemeldte min Hr. Collega og Mons. Hoppensach og Hustru til Fornærmelse, hvorfor jeg til i Dag til Kerteminde Bytings Ret var indstævnet; da for at undgaa Proces og videre Omkostning, saa og for at se Uvenskab og Misforstaaelse imellem os, som dérudover maatte indløbe, hæmmet og afskaffet, og derimod at leve tilsammen enige som Venner, tilstaar jeg herved, at jeg ikke veed eller erindrer mig noget, velbemeldte Hr. Raadmand Schøtz, Mons. Hoppensach eller hans Hustru til Fornærmelse at have udtalt, og om jeg (som jeg ikke veed eller erindrer) noget i saa Tilfælde kan have talt, tilstaar jeg det aldeles uden Føje, Skel og Grund, lige saa ilde som ubesindig at være skeet og hermed bede dem samtlig i saa Fald om Forladelse som mine Venner, siden jeg ganske intet ved, dennem ringeste utilbørligt eller uanstændigt med nogen Sandhed at paasige, hvorfor hvad af mig som meldt kan være udtalt, ej skal eller bør komme enten af dem til Præjudice, men skulde det uformodentlig herefter befindes, at jeg mig videre med noget skulde ytre, som kunde udtydes til at dependere heraf, da skal denne Sag, saasom paa frisk Fod, stande mig aaben for til ny Paatale, men ellers ej at komme mig til videre Præjudice. Og iøvrigt har jeg af anførte Aarsager for Kjærligheds og Enigheds Stiftelse herved villet tilstaa, som jeg nu og tilstaar at betale til denne Bys Fattige 10 Rdl. siger Ti Rigsdaler, som skal stande Mons. Hans Hoppensach frit for efter egen Villie udi min som de Fattiges Forstanderes Nærværelse og Paasyn at uddele; hvormed da alle hidindtil mellem os værende Disputer i al Venlighed formedelst undertegnede gode Venners Møllehandling er ophævet og afgjort. Datum Kerteminde d. 23. Juni 1732.

P. C. Schøtz.

A. Høyer.

Paa egne og Hustrus Vegne: *Hans Hoppensach.*

Som nærværende ved dette Forlig:

Oluf Bagge. Johan Adam Merchel. Diderich Hornemann.

*Nicolaj Jacobsen. F. Bornemann. C. C. Merchel.**

Medunderskriverne er Byens »Spidser«: Bagge var Sognepræst 1731—46, J. A. Merchel Børgmester 1706—33, Hornemann Byfoged 1731—34, Bornemann Byskriver ca. 1732—57 og C. C. Merchel (en Søn af Børgmesteren) var Tolder. Nicolaj Jacobsen var

en af Byens største (maaske den største) og mest formuende Købmænd. Men til Trods for alle disse Garanter varede Freden kun faa Maaneder. Allerede i Oktober sender Høyer, en Klage over Schøtz til Stiftamtmanden. Striden rejste sig denne Gang deraf, at Magistraten (d. v. s. Borgmesteren og de to Raadmænd) havde Ret til hver især at have nogle Kreaturer paa Græs paa »Gedskovshoved« (den Del af Byjorden, der ligger N. for den nuværende Højskole, ud mod Taarupstrands Enge), og her havde Høyer uden de andres Samtykke tillige indtaget andre Borgeres Høveder, hvilke Schøtz nu havde fjernet og anbragt som optagne i en lukket Fold. Men Høyer havde egenmægtigt bortført dem derfra, ja endog i to tilkaldte Mænds Overværelse opbrudt Lukket og var i den Anledning bleven stævnet for Retten af Schøtz. I sin Fremstilling til Stiftamtet antyder Høyer, at han som den ubemidlede Mand føler sig tilsidesat af den velhavende Schøtz — og naar hertil kommer, at Schøtz var udnævnt til »første Raadmænd«, medens der kun kan have været nogle faa Maaneder mellem deres Udnævnelse¹⁾, kan det jo nok tænkes, at Høyer har ladet »Misundelses forgiftig Vinde blæse«. Da nu Schøtz faar Klagen til Erklæring fra Amtet, lægger han ikke Fingrene imellem. For at forklare »Roden af dette af ham til mig fattede Nag, der ved ingen Lejlighed forsømmer at ytre sig imod mig, samt hvori den mig tillagte grove Beskyldning bestaar, som han med stor Føje skriver at have baaren Undseelse for Deres Excellence med at inkommodere«, sender Schøtz nu Stiftamtmanden en Kopi af det ovenanførte Forlig som en skriftlig af Høyer »given Erklæring og Afbedelse for en mig og andre til Blame udstrøet og imod al Ære og Ærbarhed stridende Løgn og Calumnies«²⁾, som endda i Betragtning af saa mange brave Folks Mellekomst og »det Sæde Høyer beklæder« i Stilhed er bleven afgjort, men »han har dog siden ikke kunnet styre sin skarnagtige Tunge (det jeg, om Ærbarhed ikke holdt mig tilbage ham lovlig kan overtyde og bevise«³⁾).

¹⁾ Schøtz var nemlig Afløser af Alexander Mancinus, der begravdes 4. Jan. 1721, medens Høyer kom i Stedet for Knud Pedersen Hind, der døde den 20. Marts s. A. (Ligsten i Kerteminde Kirke).

²⁾ Bagvaskelse.

³⁾ Enden paa denne Sag blev iøvrigt, at Stiftamtmand Sehestedt den 2. November s. A. tilraader Parterne at forliges, i Betragtning af, at deres Stilling som Øvrighed ellers let vilde tabe i Anseelse, og at en Proces vilde medføre store Udgifter. Stiftamtmanden misbilliger Høyers Færd, men lader dog skinne igennem, at Schøtz har taget for tungt paa den ubetydelige Sag.

Naar Bølgerne gik saa højt, er det ikke underligt, om Schøtz virkelig i den Anledning har ladet Indskriftstavlen anbringe paa sin Husfaçade, hvor den sikkert har gjort samme Virkning paa Borgerskabet som i vore Dage et »indsendt« Stykke i den lokale Avis. Hvori »Bagvaskelsen« har bestaaet, har man jo Lov at tænke sig, naar man ser, at en gift Kone og hendes Mand er indblandet i Sagen; forøvrigt var Høyer gift med en Moster til Hoppensach og har maaske som den ældre Slægtning følt sig kaldet til Indgriben. Schøtz, som i 1732 var en moden Mand (født ca. 1680) synes, skønt han almindelig anerkendes som en dygtig og samvittighedsfuld Mand — eller maaske netop derfor — at have haft Konflikter med flere af sine Samtidige, saaledes baade med Byfoged Hornemann og dennes Efterfølger Bie (som dog begge var uheldige Personer, ja, den sidste maatte endog rømme Land og Rige for Embedsforbrydelser). Men Samarbejdet mellem Schøtz og hans Kollega har under disse Forhold næppe været behageligt.

Ved en Ombygning midt i det 19. Aarhundrede var Tavlen Genstand for et »Attentat«, idet en Borger ønskede at købe den for — at faa fire Barberknivs-Slibestene ud af den. Den daværende Ejer, Garver Jessen, gik dog ikke med paa denne Vandalisme, men lod Stenen indmure i Bygningens Gaardside, og herfra flyttedes den ved Nybygningen i 1910 til sin nuværende Plads.

Et Foredrag, som Forf. holdt over Æmnet i Kerteminde Haandværkerforening, gav Anledning til, at Opmærksomheden blev henledet paa to Dørhamre med Indskrift, som fandtes henliggende hos Private. Nogle Bemærkninger om disse meddeles her som Efterskrift.

Den ene laa paa Loftet i Ejendommen Vestergade 5 og viste sig at være en Fyrrebjælke med følgende Indskrift i Minuskler:

.. lode · d · h w | b o g e o r · g
 d n n t e r · b · m a r k d ·

Nationalmuseet blev sat i Kundskab om Fundet og fik efter Ønske Bjælken overladt som Gave af Ejeren, Enkefru Henningsen. — Efter Udtalelse af Museets Sagkyndige stammer den fra

Midten af det 16. Aarh., og da det vides, at en Ildebrand hærgede Kerteminde i 1560, hidrører den muligvis fra en Nybygning efter Branden. Den første Linie skal læses: »— — lode dette Hus bygge og gøre«, og den anden indeholder Dele af Navne, men nærmere Oplysninger kan ikke gives.

En anden Dørhammer-Bjælke med Indskrift findes nu hos Uhrmager Orla Petersen i Kertinge og stammer fra den ham tidligere tilhørende Ejendom Langegade 16. En Del af Bogstaverne er nu noget udvisket, men da Ejeren tidligere har kunnet læse de delvis forsvundne Tegn, som nedenfor er satte i Parenthes, kan Indskriften gengives saaledes:

IENS NIELSEN
MAREN (HANS) DATER
ANNO (16)38

Ogsaa om disse Personer maa Forf. overlade fremtidige Forskere at give Oplysning.

I Sommeren 1920 fandtes ved Ombygning af Gaarden Nr. 36 paa Langegade en Porthammer med Indskriften

GVD · ALLEN · ÆREN

Herunder har formentlig Bygherrens Navn og et Aarstal været anbragt; der saas endnu de øverste Dele af Tallene 75, men hele Underdelen af Bjælken, der nu tjente som Støttepille i et Kælderrum, var desværre borthugget.

„Vatterspillet“ i Kerteminde 1734 og dets Efterspil.

Af Politimester V. Woll, Kerteminde.

I Tilslutning til den foregaaende Artikel kan her meddeles en anden Episode fra Kertemindes Fortid, i hvilken ogsaa Borgmester Schøtz spiller en Hovedrolle.

Fisker- og Skipperbefolkningen i Kerteminde har fra gammel Tid haft en festlig Sammenkomst hen paa Vinteren, som endnu finder Sted under gamle vedtagne Former under Navnet »Skippernes Lavshus«. I tidligere Tid, ja endnu i Mands Minde, foregik der tillige en Forlystelse under Form af et Dystløb i Havnen mellem to Baade, fra hvis Bagstavne to unge Fiskere søgte at støde hinanden i de iskolde Bølger. Hosstaaende Gengivelse af et Maleri fra 1827 — hvilket tilhører Hr. Manufakturhandler L. Jørgensen i Kerteminde — vil bedre end lang Beskrivelse give en Forestilling derom¹⁾.

Disse Festligheder synes at have været en Torn i Øjet paa Byens Præster i den pietistiske Tid. Allerede den 24. Febr. 1729 klager Kapellanen Morten Boesen derover til Stiftamtmand Rosenkrantz. Klagens Hovedafsnit fortjener at anføres ordlydende:

».....her i Byen skal paa Lørdag istedenfor Fastelavnsløben oprettes en forargerlig Leg af Skibsfolk, kaldet Vatterspil, som sker paa Stranden, hvor den ene støder den anden udi Vandet, og siden gaar Hus for Hus at trygle Folk over for Penge til Drikke- og Spille-Gilde, som vil foraarsage Drukkenskab, Svær-

¹⁾ »Skipper-Ligbærerlavet« og »Skippernes Lavshus« er nærmere beskrevet i Jubilæumsskriftet »Kerteminde 1413—1913« af Kr. Kragh (S. 99—104). Dystløbet omtales sammesteds S. 104 og i Paludan-Müllers »Ivar Lykkes Historie« (1. Bogs 10. Kap.). Det skal endvidere være udførligt skildret af Provst V. Bloch. Sognepræst i Kerteminde 1855—1868, i et kirkeligt Tidsskrift (»Kirkebudet«?).

gen og Banden, Letfærdighed og Guds Fortørnelse, og uanseet al min velmeente Formaning til samme Skibsfolk om at lade slig forargerlig Leg fare, har de dog med stor Trusel og Trodsighed allerede begyndt at gøre tværtimod, ja det som endnu mere er at bejamre, at den forargerlige Leg, som i 7 Aar har ikke været brugt, vil de nu i denne bedrøvelige Tid sætte i Værk, da enhver for sig efter Christendoms Pligt burde sørge for Josephs Skade¹⁾ og ikke med slig forargerlig Leg ligesom storme imod Himlen.«

Han beder derfor Stiftamtmanden forbyde Forehavendet.

Hvad der kom ud af denne Klage, kendes ikke; synderlig Frugt har den næppe baaret, da Sognepræsten, Magister Oluf Bagge, ved Højmessen den 14. Februar 1734 atter fandt det fornødent at advare mod Løjerne og specielt mod »Vatterspillet«. Imidlertid havde »Skibsfolkene« allerede Torsdagen forud været hos Købmand Niels Broch, der boede paa Langegade i en Ejendom, der i alt Fald senere var Gæstgivergaard (Dele af nuværende Nr. 33 og 35), og sagt, at Byfogden havde givet dem Tilladelse til i dette Aar at øve deres Vatterspil, eftersom det var før Fastelavn²⁾. Muligvis har »Skibsfolkene« ved denne Lejlighed lejet Lokale hos Niels Broch, thi da han hin Søndag gik fra Højmesse sammen med Byfoged Hornemann, fik han denne med ind i sit Hjem, hvor han spurgte, om Byfogden havde givet Skibsfolkene Tilladelse. Hertil svarede Byfogden: »Ja, jeg har givet dem Lov at holde sig lystige saa meget de vil, naar de kun ingen Usømmelighed begaar eller sidder længere end til Kl. 10 eller halvgaaen 11.« Herefter holdt Søfolkene deres Vatterspil uantastet om Mandagen og, som det synes, ogsaa om Tirsdagen. I Forbindelse med Festen foranstaltedes ogsaa et Optog ud paa Landet for at samle Gaver i Bøsser, som det endnu for 30—40 Aar siden fandt Sted. Det oplyses nemlig, at Skibsfolkene Mandag den 15. havde »stukket deres Flag ud«³⁾, og at Magistraten sendte »Byens Tjener« (d. v. s. Politibetjenten) hen til Søfolkene, som da var i Niels Brochs Hus, for at sige dem, at

¹⁾ Hvad der menes hermed, ses ikke af Skrivelsen. Man kunde formode, at et Kerteminde-Fartøj ved Navn »Joseph« nylig var forlist, og at Sognepræsten i »Vatterspillet« saa en Parodi paa Skibsforlis.

²⁾ Fastelavn indtraf i 1734 den 7. Marts, og den alvorlige Fastetid, som jo danner Indledning til Paaskefesten, vilde saaledes ikke blive krænket af Lystigheden.

³⁾ Endnu den Dag i Dag plantes Skipperlavets Fane udenfor Tornøes Hotels Festsal, den Dag »Lavshuset« holdes.

Magistraten jo ikke tvivlede paa, at de havde hørt Sognepræstens Mening og Villie om saadan Lystighed, og endvidere skulde han fra Magistraten forbyde dem at gaa paa Landet, hvortil han fik til Svar, at de gik kun »for deres egen plaisir« (Fornøjelse).

Om Onsdagen — den 17. — kom Byfogden ind til Niels Broch og sagde: »Veed I Nyt? nu er Magister Oles (d. v. s. Sognepræstens) Karl kommen tilbage fra Odense og fik ingen Besked, men Magister Ole fik en lang Næse.« (Formodentlig har Præsten haft Bud hos Stiftamtmanden eller Biskoppen for at høre om Raad.)

Imidlertid kom Skibsfolkene i det samme tilbage fra deres Tur ud paa Hindsholm, og da Byfogden bemærkede dette, bad han om at maatte gaa ud ad Niels Brochs Bagport, idet han sagde, at han frygtede, at Præsten skulde faa ham at se, eftersom han (Præsten) endelig vilde have, at Byfogden skulde forbyde Søfolkene deres Vatterspil.

Byfogden maa imidlertid pludselig være kommen paa andre Tanker; endnu samme Formiddag gik han hen ved en af Byens Porte, hvor i Øjeblikket Mikkell Handskemager, der tillige var Byens Trommeslager, gjorde Tjeneste som Konsumptionsbetjent, og bad ham stille hos Byfogden Kl. 12 Middag med sin Tromme. Mikkell spurgte, hvad han skulde kundgøre, hvortil Byfogden svarede: »Det kan være Eder ligemeget, naar I faar Eders Mark« (d. v. s. i Betaling). »Nej, jeg vil vide, hvad jeg skal slaa,« svarer Tamburen. Byfogden svarer hertil, at han vil selv læse Kundgørelsen op, og desuden skal der 4 Borgere med paa Turen, men da Tamburen bliver ved sit Forlangende, svarer Byfogden, at det drejede sig om en deserteret Soldat, som havde slaaet en anden ihjel. Overfor et saa alvorligt Tilfælde opgav Trommeslageren sine Betænkeligheder og gik Kl. 12 til Byfogden med Trommen. Her kom da to af Byens Mænd tilstede, og Byfogden bad derpaa Trommeslageren gaa op til Hindsholm Port (ved den nordlige Ende af Hovedgaden). Mændene vilde ogsaa nok vide, hvad det gjaldt, men Byfogdens Svar var kun, at naar de kom op til Hindsholms Port, skulde de faa det at vide. Trommeslageren var imidlertid paa Vejen gaaet ind til sin »Husbond«, Købmand Hans Hoppensach, som boede paa Langegade (nuværende Nr. 55) og antagelig havde Konsumtionen i Forpagtning, eftersom det hedder, at Mikkell Handskemager var »fæstet til ham« som Konsumptionsbetjent, og da nu Byfogden med sine to Mænd i Optog kom op

ad Gaden, har han aabenbart savnet Tamburen i Landskabet, thi da han kom »ud for Hr. Mortens¹⁾ Plankeværk«, vendte han om, gik ind i Hans Hoppensachs Forstue og vinkede sine Vidner derhen. I Forstuen stod Tamburen som et Stridens Æble! Byfogden befalede ham i Kongens Navn at være ham følgagtig, medens Hans Hoppensach bød ham gaa til sin Post ved Porten som Konsumptionsbetjent. Under denne Ordstrid kom Borgmester Schøtz, som da var inde hos Hoppensach, ud i Forstuen og spurgte, hvad der var paa Færde. Hoppensach forklarede, at han nok vilde vide, om det var forsvarligt, at Byfogden kunde tage hans Betjent fra Porten i Kongens Navn. Schøtz spurgte, hvad der skulde udtrommes, men Byfogden, som formodentlig ikke vilde vedgaa sit ændrede Standpunkt, svarede, at det skulde Schøtz siden faa at vide. Borgmesteren gentog sit Spørgsmaal og tilføjede, at han ikke fandt, at det var for meget at spørge derom, »eftersom han mente, at han var ikke aldeles her for et Nul!« Nu tog det ene Ord det andet; Byfogden erklærer, at det er Schøtz for »stakket« (d. v. s. kort, lille) til at faa at vide. Schøtz tager de Tilstedeværende til Vidner paa Optrinet og befaler Konsumptionsbetjenten at gaa til sin Port. Der blev saa ikke trommet noget Forbud ud den Dag, og Skibsfolkene, som iforvejen havde Byfogdens Tilladelse og nu ydermere fik Nys om, at Borgmesteren havde hindret Forbudets Bekendtgørelse, drog sig Stillingen til Nytte, gik den næste Dag ind i Raadmand Høyers Forstue og hentede den dyrebare »Byens Tromme«, som opbevarede der, hvorpaa de til dens Lyd drog gennem Byens Gader med »Skyden og anden Usømmelighed«.

Byfogden klagede den 20. Febr. til Stiftamtmand Sehestedt over, at Borgmesteren saaledes havde »graveret og torteret ham i hans Embede, da han vilde se den uordentlige Skik hæmmet og afskaffet, som her gaar i Svang med Fastelavnsløben, hvorved forefalder Drukkenskab og anden Usømmelighed, som ikke alene giver stor Forargelse, men og mulig bliver gjort til Trods for de gode Præstemænd, der maa se dette onde Levnet an«. Han skildrer nu Optrinet med stærke Farver og i det for ham selv gunstigste Lys samt slutter med, at Schøtz endog har slaaet ham med sin Stok og hindret ham i at faa Forbudet kundgjort, og da han nu kun har faa Uger tilbage af sin Embedstid — han havde

¹⁾ Kapellan Morten Boesen boede ligeledes paa Langegade, modsat Hans Hoppensach (i en Del af nuværende Nr. 44).

allerede søgt sin Afsked — finder han sig »slet belønnet« af Borgmesteren. Han ønsker derhos Politiforhør til Sagens Oplysning.

Stiftamtmanden sender Schøtz Klagen til Erklæring. Allerede den 27. Febr. svarer Schøtz og gør godt Rede for sig: Byfogden er selv med sine mange »Enormiteter« Skyld i det hele; han har først selv »investigeret« (d. v. s. ansپoret) og tilladt Søfolkene deres Spil, men da han om Onsdagen hørte, at Søfolkene beraabte sig paa hans Tilladelse, blev han betænkelig og vilde kundgøre Forbudet. Schøtz paastaar endog, at Byfogden, da han kom ind i Hans Hoppensachs Forstue, var drukken, og endelig bebuder han at ville indsende Udskrift af Tingsvidne om Sagen.

Vidneførselen foregik nu paa Bytinget den 1. Marts — naturligvis for en konstitueret Byfoged, da den virkelige var Part i Sagen. Efter en hel Del Lovtrækkerier baade med Byfogdens Sagfører og Sognepræsten¹⁾, hvorved Vidnernes Taalmodighed er bleven sat paa en haard Prøve, da de fylder 6 Sider i Tingbogen, kommer endelig Vidnerne frem, baade Niels Broch, Trommeslageren og 6 andre Bymænd, og Sagens Forløb oplyses derpaa, som den foran er skildret, dog nævnes hverken Byfogdens Drukkenskab eller Borgmesterens Stok, saa disse to Elementer maa sagtens henregnes til gensidige Overdrivelser.

Da Stiftamtmanden faar Resultatet af Vidnesagen at se, tager han det fornuftige Parti at bede Byens to Raadmænd Andreas Høyer og Peter Morville om at søge Sagen forliget, og dermed endte den da ogsaa med et højtideligt, i de skønneste Vendinger affattet Dokument, dateret Kerteminde Raadstue den 16. Marts 1734.

Maaske er det netop denne Kontrovers med Myndighederne, som foranledigede »Skibsfolkene« til et Par Aar senere at skaffe sig lovlig Anerkendelse ved at slutte sig sammen i »Skipperligbærerlavet« under Skipper Lars Muus's Forsæde. Paa Lavets Oprettelse blev der under 20. April 1737 meddelt Kgl. Konfirmation. Det ses af Konfirmationsdokumentet, at Lavet ogsaa havde det Formaal at yde Medlemmerne Alderdomsunderstøttelse og Pension til deres Enker, og med dette gode Formaal og under Lovens Beskyttelse har man saa helt ned til Nutiden kunnet fortsætte med de gamle Skikke, saavidt som de overhovedet lod sig forene med de ændrede Tidsforhold.

¹⁾ Se om de sidste nærmere i Fyenske Samlinger, III, S. 28—29.

Bidrag til Nørre Aaby Sogns Historie.

I chronologisk Orden indsamlede af
Vedel Simonsen 1832.

Ved Sognepræst *Gustav Schovsbo.*

Der henligger i Landsarkivet i Odense et stort, hidtil utrykt Værk af Vedel Simonsen. Han har med en utrolig Flid samlet Bidrag til hele Vends Herreds Historie. Var det ikke en værdig Opgave for »Historisk Samfund for Odense og Assens Amter« at besørge dette Værk offentliggjort efterhaanden i Aarsskriftet? Jeg tillader mig herved at gøre Begyndelsen med Nørre Aaby Sogn, idet jeg har afskrevet alt, hvad han har derom, rettet Fejlene og udfyldt Manglerne saa nogenlunde. Disse Rettelser findes i det efterfølgende indklammede med [].

Af de 50 trykte og utrykte Kilder, Vedel Simonsen har benyttet og nøjagtig angiver, skal nævnes følgende:

S. R. D. betyder *Scriptores rerum Danicarum*.

Pontoppidan: *Theatrum Daniæ* 1730. (Pont.)

— Kirkehistorie 1741.

— Danske Atlas 1774.

Bloch og Næraa: *Den fyenske Gejstligheds Historie* 1787.

Gamle Samlinger til den danske Historie 1779.

Hoffmanns Fundatzer 1760.

Begtrup: *Om Agerdyrkningen i Fyen* 1806.

A. Berntsen: *Danmarks og Norges frugtbare Herlighed* 1656.

Fogtmanns kongelige Rescripter fra 1660 til 1802.

Odense Adresse Contours Efterretninger fra 1772 til 1802.

»Desuden har jeg ladet Maler N. Ringe paa min Bekostning berejse Egnen for at indsamle Sagn med Hensyn til den svenske Fejde, optage Tegninger og undersøge et og andet, som var mig tvivlsomt.«

Om Egnens gamle Beskaffenhed veed jeg saare lidet at sige. Sognet gennemstrømmes af en Aa, hvoraf det har Navn, som falder ud i Gamborg Fjord og maaske i gamle Dage har været sejlbar.

At det tilforn har haft betydelig Skov slutter jeg ikke alene af Navnet Aabylund, men Brangstrups tilkendegiver vel ligesom Herregaarden Brangstrups¹⁾, at man dér tilforn har maattet afbrænde Skoven for at give Agerdyrkeren Plads.

Navn af Nørre Aaby har det med Hensyn til Sønder Aaby i Husby Sogn, ligesom Vester Aaby i Salling Herred formodentlig har det Navn med Hensyn til Øster Aaby i Skaarup Sogn.

Beviser for Sognets hedenske Beboelse have vi i en Høj i Christen Rasmussens Have i Nørre Aaby, hvorpaa hver Nat et Lys lod sig se, samt i de 1571 omtalte Nebelhøje, Duehøje og Byhøje.

1231 nævnes et Aaby i Fyen som kongeligt Domene (S. R. D. 7, p. 530), men om det er dette Aaby eller, som Langebek mener, Vester Aaby, skal ikke kunne siges.

[Navne Jenssøn af Slægten Krigebusk eller Gyrsting var fra 1421 til sin Død Biskop over Fyens Stift. Var 1439 med til at opsigte Erik af Pommern Huld- og Troskab. Døde 1440, noget over 56 Aar gl. og skal være begravet i Nørre Aaby Kirke. (Pont. II, p. 432).]

1490 var Hr. Anders Sognepræst her paa Stedet²⁾ og formodentlig den samme som Hr. Anders de Oby, der var Medlem af Elænde Gilde i Odense³⁾, hvorimod Hr. Andreas Saxesen de Aaby, der ogsaa var Medlem af samme Gilde⁴⁾, maaske snarere var Præst i Vester Aaby.

Efter Hr. Anders skal Hans Bondesen have været Præst her paa Stedet.

1510 og »Ave Maria« læses paa Kirkens største Klokke. [Indskriften lyder: ihelp . Jhesus . Maria . Anna oc Sanct Sanna ora pro nobis.]

1556 var Hr. Peder Sognepræst her paa Stedet i Følge et Sognevidne, Gjelsted Præstegaard angaaende, og hos ham har uden Tvivl

¹⁾ I Nørre Lyndelse Sogn.

²⁾ Bloch og Næraa: Den fyenske Gejstligheds Historie.

³⁾ Gl. Saml. 1.1.43.

⁴⁾ Sætds. p. 40.

Hr. Niels Hansen været Kapellan¹⁾, som siden blev Sognepræst i Balslev [ukorrekt! Niels Hansen, »en liden, graa Mand, indoctus, min Skolebroder i Odense«, som Biskop J. Madsen siger p. 390, blev Præst i Fjelsted-Harndrup 1573 og døde 1592. Derimod blev Hr. Peders Søn Hans Pedersen Præst i Balslev-Ejby, døde en Paaskenat og ligger begravet i Balslev Kirke, hvor der er en Gravskrift over ham].

1571 ses af Provstebogen en Gaard i Byllerup, som aarlig skulder 6 Ørter²⁾ Byg, og et Hus ibid., hvoraf ydes aarlig 7 Gæs, Æg, Arbejde etc. foruden sammes Herlighed at have henligget til Vends Herreds Provsti. (Hoffm. 5, p. 416—17).

S. A. udgjorde Sognets gejstlige Intrader i Følge den da optagne Provstebog som følger [se Aarbog for 1920, p. 404—405].

1588 var Hr. Ib Andersen (f. 1537) Sognepræst i Nørre Aaby [han nævnes som saadan allerede 12. September 1567³⁾] i en Bestemmelse angaaende Kalentegodset i Vends Herred, Bispearkivet og fik sig s. A. en Kapellan Hr. Hans (som var Degns Søn paa Stedet, født 1559, og havde en smuk, stærk Røst⁴⁾). Hans Hustru hed Maren [skal være Karine]. Hovmesteren for Hr. Henrik Gyldestjernes Børn Hr. Knud Nielsen var egentlig kaldet til Kapellan her paa Stedet; men da han af Vaade begik et Mord, blev han i det Sted Skolemester i Tanderup og siden Sognepræst dér 1596 eller 1598 (Bloch 2.1.3, 28—29).

[1589, den 8. Oktober, visiterede Biskop Jacob Madsen i Nørre Aaby og bemærker ved denne Lejlighed: omnes bonum testimonium, 2: baade Sognepræst, Kapellan og Degn virker til Menighedens fulde Tilfredshed.

1593, den 30. Januar, valgtes Hr. Sone Lauritzen, Sognepræst i Middelfart fra 1592 til ca. 1617, til Provst i Herredet, dog paa visse Betingelser, hvoriblandt . . . 6) sententiis pronunciandis conferat se in provincialem ecclesiam Ouby, 7) ibi cum coadjutoribus

¹⁾ En Kapellan fik paa de Tider i aarlig Løn 10 Daler, Kost og fri Seng og Hus (Biskop J. Madsens Visitatsbog ved Crone, p. 51).

²⁾ 1 Ørt Byg = 1½ Td.

³⁾ I en 1568 indsendt Beretning angives Inventarlet i Nørre Aaby Præstegaard at have været »3 Køer, saa gode som 6 Daller, en gammel brygge kiedell paa 2 Tdr: Item et gammelt ølkar, 4 tønne rum, og 1 gammelt Bord med Bordlade«.

⁴⁾ Biskop J. Madsen, p. 379; han tilføjer: »bene se expedivit«, 2: han prædikede godt.

suis, Duo. Jacobo in Ouby & Dno. Georgio in Uby, negotia fratrum tractantur (J. Madsen p. 368 f.)

Paa den nederste Kvindestols indre Side staar indskaaret med smukke og tydelige Bogstaver: »Jens Hat oc Hans Rasmussøn De lod gjøre Desse Stolle paa Kierckens Wegenne i Hr. Jeb Andersssøns Tid Anno 1598.«

Under en Skrivelse af 14. August 1597 staar Hr. Ibs egenhændige Underskrift:

»Jep Anderssøn m: p:« og hans Signet:

I hans Tid hændte den Begivenhed, som er omtalt i dette Aarsskrift for 1920, p. 409: Ved Herredskonventet i Nørre Aaby Præstegaard den 5. August 1601, hvor Biskop Jacob Madsen var til Stede, fik man 15 Retter Mad, en Ødselhed, der vakte Bispens Mishag.

Hr. Ib nævnes endnu 1603.]

1595 eller saa omtrent [skal være ca. 1607] blev Hr. Hans Jespersen (uden Tvivl den under 1588 omtalte Kapellan Hr. Hans; thi Degnen hed Jesper¹⁾) Sognepræst.

1627 var han²⁾ hos Biskoppen tillige med Hr. Mads Olufsen i Kjerte angaaende den Trætte, denne paaførtes, fordi han havde ægtet et besvangret Menneske. Han havde og selv det Vanheld, at han havde en Søn, der havde besvangret et Menneske, hvorfor han 1628 var ude hos Biskoppen at bede for ham³⁾.

Han døde 1630.

1623 savnes Sognet i Præsteindberetningerne for dette Aar.

Omtrent ved denne Tid henhørte 3 Gaarde i Aaby til Hinds-gavls Slots Tjenere og til den saakaldte Indslef Fjerding (B. A. 2, p. 134), ligeledes 3 Gaarde i Brangstrup og 5 i Byllerup til den saakaldte Balslev Fjerding⁴⁾ (p. 135).

1624 blev Hr. Jens Nielsen Ore (f. 1596) beskikket til Kapellan her i Kaldet [ordineret den 17. November 1624, 28 Aar gl.].

¹⁾ Paa Latin Casparus.

²⁾ Dette gælder dog vist snarere Hr. Hans Jespersen i Guldbjerg-Nørre Sandager, en Præst, der var mere hovmodig end lærd-, siger J. Madsen; thi Mads Olufsen blev gift med hans Steddatter.

³⁾ Ny kirkehist. Saml., 6. Bind, p. 746.

⁴⁾ Vends Herred var delt i 5 »Fjerdinger«. Vedel Simonsen: Borgruiner II. p. 133—136.

1630 blev forommeldte Kapellan beskikket til Stedets Sognepræst; men s. A. [6. November] blev han afsat fra sit Embede, uden at man finder, hvad han havde gjort. [Ny kirkehist. Saml. p. 746 f. taler om hans »Forseelse« uden at angive, hvad der menes dermed. Han blev ca. 1634 Sognekapellan for Middelfart-Kauslunde og begravedes i Middelfart den 3. Februar 1654. Middelfart Købstads Skifteprotokol oplyser: »Den 7. August 1654 stod et venlig Skifte og Deling efter salig afgangne Hr. Jens Nielsen, forrige Kapellan, imellem hans efterladte Hustru Ingeborg Monrad, nærværende hendes trolovede Fæstemand Hr. Poul Sørensen¹⁾ paa den ene og den salig Mands efterladte Datter Kirsten Jensdatter udi hendes tilforordnede Værge Hans Poulsens Nærværelse paa den anden Side. Og hvad dennem imellem er skift og delt, findes udi Skiftetbrevet antegnet med Nummer, som i Breden²⁾ staar« (Nr. 160).]

1630, da Hr. Ore var afsat, skrev Bispem for Hr. Alexander Christensen (f. i Sønderborg 1600, nogle Aar Haandskriver hos Bispem og 1629 Kapellan i Brænderup og Ore) til Frue Anne Friis, Hr. Laurids Lindenovs (til Oregaard) angaaende Kaldet. 1631 var 2 Bønder fra Indslev³⁾ og sagde ham deres Tanker angaaende Præst at kalde. Ligesom og Hr. Gregers Krabbe, Lensmand paa Hindsgavl, samme Dag talede med Biskoppen derom. Endelig fik han Kaldsbrev og levede endnu 1660 og havde 2 Sønner, af hvilke Frederik Alexandersen blev hans Eftermand og Hans Al. Sognepræst i Brændekilde — samt en Datter Margrethe Alexandersdatter, gift med Hr. Hans Jørgensen, Sognepræst i Skeby (Giessings Jubellærere 2, 2, p. 168).⁴⁾ [Den anden Datter Dorothe blev 1667 gift med Dines Hansen, Præst i Sønder Broby.]

¹⁾ P. S. Weile, hans Eftermand i Embedet.

²⁾ Formodentlig = Margen.

³⁾ »1655, den 12. Januar, døde Peder Jensen i Aaby, den sidste af mine Kaldsmænd i dette Sogn. Hvilken Gud en ærefuld Opstandelse forlene.« (Kirkebogen.)

⁴⁾ Treschow siger i sit Værk med samme Titel, at Hans Jørgensen tilhørte en Slægt, der 1753 udgjorde en Skare af flere end 1144 Mennesker foruden en hel Mængde ukendte. Af dem havde 7 været Bisper, 4 Professorer, 300 Provster, Præster, Rectorer og andet Slags Gejstlige o. s. v. »Se, alle disse ere Børn og Descendenter, besvogrede og beslægtede til Jesper.

Som vel en Bonde var og maatte Ploven kjøre,
Men Gud omsider ham fra Ploven vilde føre.
To Sønner ofred han til Herrens Tjeneste,
Men det blev ham og dem en rlig Velsignelse.«

Bemeldte Præst skal have givet den smukke, forgyldte Prædikestol af Billedhuggerarbejde, som under hver Afdeling har et latinsk Vers. [Paa Himlen over Prædikestolen staar: 1649 udi Hr. Alexander Christensøns Sognepræstis Tid er denne Prædikestol gjort af ny af Hans Nielsøn, Bilthugger i Melfar.]

1650 oprettede bemeldte Præst et Epitaphium med Portræt over sig og Familie i Kirken med følgende Indskrift:

»O arbor vitæ! sine te sumus arida ligna; si tibi conserimur, florida palma sumus.¹⁾

1656 nævnes Sognet som henhørende til Hindsgavl Slots Len (A. Berntsen 1, p. 220).

Om Svenskekrigen 1658—59 kan her fra Sognet følgende Underretning gives.

I Kirkebogen læses: den 19. December 1657 hjemmedøbt Peder Jespersens (Rytter under Ritmester Henrik Weyers Compagnie) hans Datter, hvis Faddere vare: Ritmester Weyers Frue, en Rytterkone og 2 Ryttere. — 1658, den 4. Maj, begravet en Mand [Søren Lauritsen], som først havde haft en Gaard i Skrillinge, siden en i Svenstrup og endelig i denne bedrøvelige Tid maatte flygte herhid og lade lægge sine Ben til Hvile paa Nørre Aaby Kirkegaard [63 Aar gl.]. — Den 4. August døbt et Barn, som var avlet i Hor med en Rytter, der havde sit Kvarter i Brangstrup. — Den 23. Søndag efter Trin. var Michael Kummeritz, Studiosus og Fanejunker, født i Sachsen, Fadder til et Barn i Aaby Kirke.

1659, 3. Paaskedag, blev begravet en Korporal af Captain Nanne Bengtsens Folk, barnefødt i Skaane. — Christi Himmelfartsdag kastet Jord paa en svensk Soldat, født i Bleking, som stod ved Nanne Bengtsens Compagnie. Den 4. Juni blev et Barn hjemmedøbt i Aaby, og da var der kun 2 Faddere, da alle de andre af Byen var deres Huse forløbne for det ankomne, plyndrende Parti. — Den 6. August blev Hans Sørensen i Brangstrup skudt i sit tynde Liv af en Rytter uden al Aarsag (Gud hævn hans Blod!) og blev jordet den 10. i sit 40. Aar. — Den 11. Søndag efter Trin. blev læst over et Barn²⁾, som den 4. Maj for Opløb og Plyndring blot blev hjemmedøbt. — Fra 8. September til Nytaar

¹⁾ O, du Livets Træ! uden dig ere vi tørre Grene; dersom vi forenes med dig, ere vi blomstrende Palmetræer.

²⁾ D. v. s.: det blev efter Hjemmedaab fremstillet i Kirken.

1659 er 14 og fra Nytaar til 1. Maj 1660 42 døde¹⁾; ja, Præsten døde maaske selv med, i det mindste har han her hørt op med at skrive i Bogen, og hans Eftermand [og Søn] begynder først i Oktober at fortsætte Kirkebogen.

Forresten fortælles der, at de første Svenske ankom til Præstegaarden, uden at nogen her paa Stedet vidste af deres Landgang eller Komme at sige; da de kom til Præstegaarden, hvilket skete paa en Kirkedag, medens Præsten var i Kirken, stod Tjenestedrengen og lagde sine Arme paa Stalddøren og saa hen til Porten, da han med eet ser 2 svenske Ryttere sprænge ind i Gaarden, som havde en Bondekarl bunden imellem deres Heste, for at han skulde vise dem Vej til de Gaarde, hvor der boede fornemme og bemidlede Folk. Drengen, som hørte den ene sige, at han vilde skyde ham, og den anden svare, at det var ikke værd at gøre, smuttede i en Hast ud ad en Bagdør, løb til Kirken²⁾ og kaldte paa Præsten; men inden han kom hjem, var hele Gaarden opfyldt med svenske Krigsfolk (Ringe).

Smedefolkene i Nørre Aaby flygtede saa hurtigt for Fjendens Ankomst, at de ikke kunde faa Tid til at faa deres lille Barn med. Dette sig selv overladte Pigebarn krøb nu under Alarmen op i Ovn, som just stod fuld af Brød, da de samme Dag havde bagt, og her opholdt hun sig siden i Skjul og var saa heldig ikke at blive opdaget, da Husets Ubetydelighed ingen Fjender lokkede did; naar hun hungrede, gravede hun i Brødene, og naar hun tørstede og alt var roligt, krøb hun frem af sit Skjul og drak Vand; paa denne Maade opholdt hun Livet, saa længe dette Sæt Svenske opholdt sig i Byen; ogsaa siden opholdt Forsynet hende, men sine Forældre saa hun aldrig mere (Ringe).

I Brangstrup flygtede en Gaardkone, som var frugtsommelig, ved deres Ankomst ud i Haven, hvor ogsaa Fødselen straks kom paa hende; i denne Nød hørtes hun af nogle Folk i Nabogaarden, som havde skjult sig paa Høsløden; disse kom ned og fik hende og det spæde Barn op til sig paa Slyden, hvor de siden delte med hende noget tørt Brød, som var det eneste, de havde, og da dette

¹⁾ Det er jo mange i et saa lille Sogn. Endnu i 1828 var der i Nørre Aaby Sogn kun 505 Mennesker, i Indslev Sogn 577. Efter Krige plejer jo smitsomme Sygdomme at hærge Landene.

²⁾ Tæt ved Præstegaarden.

gik op, malede de Hørknævl paa en Haandkværn og lavede sig deraf en Grød eller Vælling (Ringe).

I Brangstrup var den Tid en Gaard, som i sin Bygning udmærkede sig ved et bedre og smukkere Udseende end sædvanligt, og indvendig var Døre og andet Fjælløværk med Blommer eller broget Maling udziret; her troede de Svenske, at der endelig maatte være Rigdom inde, og da de nu kom ind og ingen andre fandt end en gammel Mand, som ikke kunde sige dem, hvor Rigdommen var at finde, klædte de ham af og lagde ham op paa et Bord, hvor de overhakkede hans nøgne Krop med en Hegle for at tvinge ham til Bekendelse (Ringe).

I en Gaard i Gadstrup var Svenske, som holdt Marketenderi eller bryggede og bagede for Arméen; disse Svenske tvang en Pige dér fra Egnen, som hed Ane, til at arbejde for sig; hun mistede derved sine Fingre, som i den sjælden strenge Vinter frøs af hende efter Knoglerne. Denne Pige havde 2 mindre Søskende, som hun hemmelig tog sig af, det bedste hun kunde; om Dagen gik de ude i Gadstrup Lund; men om Aftenen kom de til Gaarden, hvor hun da tog dem ind i Bryggerset, hvor de laa bag Hede-Kedlen. Den svenske Marketenderske lagde Mærke til, at hun ofte gjorde sig Ærinde ud om Aftenen og da lukkede Dørene op og i, hvorfor hun sagde til hende, at hun havde nok en Kæreste, som kom til hende om Natten; men det kunde hun med Sandhed benægte. Naar hun bagte, passede hun forresten paa at faa noget af Dejgen delt, saa hun bagte et Par Kager deraf til sine Søskende, hvorved de opholdt Livet; thi Marketendersken talte hende Brødene i Ovnen, og altsaa kunde hun intet faa uden ved at gøre 2 af et (Ringe).

En anden Beretning henlægger Scenen for denne Fortælling til Nørre Aaby selv, kalder Pigen Karen og Marketendersken »Frue«. Der arbejdedes hver Dag i Marketenderiet med at brygge og koge Mad baade til Officerer og simple Soldater. Begge Pigens Søskende opholdt sig om Dagen skjult i Aabylund, men om Natten i en Slippe bag Ovnen. Fra Begyndelsen af havde hun let ved at faa Føde til dem, da alt var i Overflødighed og der sparedes ikke heller; men siden, da Forraadet svandt og de tit maatte drage vidt omkring for at finde et Kreatur til at slagte, blev alt atter taget knappere, Fruen talte Brødene og sad for det meste oppe om Natten. At Pigen forresten havde sin Nød med de unge, sven-

ske Soldater, der gik og slog op omkring hende, saa at hun hverken vidste, om det var Skæmt eller Alvor, er troligt; dog bevarede Marketendersken hende imod, at de intet ondt gjorde hende. Da Tiden kom, at de Svenske skulde samles ved Nyborg, græd Fruen meget og klagede sig for Pigen, at hun frygtede, de blev slagne¹⁾, og bad hende meget at drage med sig til Nyborg, for, om det gik dem ulykkeligt, hun da som et dansk Fruentimmer kunde tage sig af hende og tale godt for hende hos de Danske; men dertil var Pigen paa ingen Maade at bevæge, og saaledes blev hun ogsaa, da de rejste, med sine Søskende tilbage (Ring).

I en Gaard i Gadstrup var i nogen Tid en stor, svensk Officer indkvarteret, som en Pige, navnlig Karen Bangs, opvartede, og da han rejste, skænkede han hende Gaarden, som hun ogsaa, da Beboerne var uddøde, til sin Død beboede; men for at undgaa Plyndring af de andre Svenske, som siden efter kom til Egnen, slagtede hun, saa snart Officeren var rejst, en So og hældte dens Blod omkring i Porten og i Gaarden; da de Svenske nu kom og saa dette Blod, troede de, at der var Blodsot i Gaarden og vovede aldrig at gaa derind (Eskild Sørensen i Gjelbjerg).

I Gadstrup var ogsaa den Tid en Dreng paa 16 à 17 Aar ved Navn Jørgen Bang, som de Svenske tillige med en anden af hans Slægtninge af lignende Alder og samme By stak ind under et Kavalleri-Regiment og tog med sig, da de forlod Egnen; deres Førere og Bevogtere bragte dem først til Middelfart, og her maatte disse Drengene sidde udenfor paa deres Heste og fryse, medens de andre var inde og levede højt. Paa samme Tid, som de her sad og ventede og frøs, var der netop et svensk Infanteri-Regiment opstillet paa Gaderne; disse Infanterister fandt deres Morskab i at narre Kavalleristerne og sagde derfor til disse Drengene: »Stig af og løb Jer Vej!« hvilket omtalte Jørgen Bang ogsaa efter nogen Betænkning gjorde og derved lykkelig undkom; men den anden, som ikke turde vove derpaa, maatte siden følge med de andre til Sverrig, og herfra skrev han engang hjem til sin Familie om at sende ham ti slette Daler, da han dermed kunde løskøbe sig; men da Familien ikke vilde, sendte Jørgen Bang ham dem, hvorpaa

¹⁾ Det blev de jo, som bekendt, ogsaa i Slaget ved Nyborg 14. og 15. November 1659; efter et frygteligt Mandefald maatte den svenske Hær overgive sig paa Naade og Unaade med Masser af Faner, Kanoner og Forraad.

han ogsaa kom hjem og siden redelig betalte ham de tilsendte Penge (Ringe).

Endelig fortælles, at en af de Svenske blev her tilbage i Sognet, som da han var bleven gammel og gik omkring at tigge, stødse var tungsindig og idelig klagede over en Udaad, han i sine yngre Aar som Soldat havde begaaet, idet han med en af sine Kammerater var kommen ind et Sted, hvor 2 smaa Drengbørn laa og smilede i Vuggen, og at han da havde sagt til sin Kammerat: »Lad os slaa de Hunde ihjel; de skal ikke ligge dér og le ad os!« og uagtet den anden bad godt for dem, stak han straks sin Kaarde i den ene og gik ud og satte ham paa Gærdet og hugg derpaa den anden med Hovedet imod Essehammeren, saa at de omkom begge (Ringe).

1659 blev Hr. Frederik Alexandersen, Sognepræstens Søn, født 1632, beskikket til Medtjener hos sin Fader Hr. Alexander Christensen Sønderborg, og da denne 1660 døde, ogsaa i hans Sted til Sognepræst kaldet. Han døde 1716 og var gift med Sognepræsten Hr. Jørgen Hansens Datter af Skeby Else Jørgensdatter.

S. A. blev 2 Ørter Byg afslagne paa Skylden af den Gaard i Byllerup, som henligger til Herredsprovsten, og det paa Grund af Gaardens Ruin i Fejdetiden, da de Svenske havde Landet inde (Provstebogen).

1664 bestod Sognet i Følge den gamle Matrikul af følgende Byer og Steder:

Nørre Aaby:

Hartkorn:

Præstegaarden...	7 Td. 3	Sk. » Fdk. » Alb.	
Kirkejord.....	12 — 5	— 3 — 1	—
1 Gaard.....	8 — 5½	— » — »	Hindsgavl.
1 do.	8 — 5½	— » — »	do.
1 Hus	» — 5	— » — »	do.
1 øde Hus.....	3 — »	— » — »	Broholm.
1 Gaard.....	5 — 6	— » — »	Lave Bilde.
1 øde Hus.....	» — »	— » — »	
1 afbrudt Gaard.	13 — »	— » — »	Claus Dyre.

Aabylund:

1 Gaard.....	8 — 6	— 2 — 2	— Henrik Lindenov.
1 do.	9 — 6	— » — »	— Søndergaarde.

Byllerup:

1 Gaard	6 Td. 6	Sk. »	Fdk. 1	Alb.	Hindsgavl.
1 do.	5 — »	— 2	— 1	—	do.
1 do.	5 — 2	— »	— »	—	do.
1 afbrudt Gaard .	5 — »	— 2	— 1	—	do.
1 do. do. .	» — 5	— »	— »	—	do.
1 Gaard	4 — 6	— 2	— 2	—	Odense Provsti.
1 afbrudt Gaard .	6 — »	— »	— »	—	Præsten.
1 Gaard	11 — 2½	— »	— 2	—	Hindsgavl.
1 do.	11 — 2½	— »	— 2	—	do.
1 do.	11 — 2½	— »	— 2	—	do.
1 do.	11 — 2½	— »	— 2	—	do.

Brangstrup:

1 afbrudt Gaard .	5 — 5	— 1	— 1	—	Hindsgavl.
1 Gaard	6 — »	— 2	— 1	—	do.
1 do.	4 — 5	— 1	— 1	—	do.
1 do.	6 — 7	— 1	— 1	—	Henrik Bjelke.
1 do.	4 — 7	— 1	— 1	—	do.
1 øde Gaard	6 — 3	— 1	— 1	—	do.
1 Gaard	5 — 6	— »	— »	—	Fru Ide Lunge sal. Otto Scheels.

Summa 197 — 5 — 5 — 3 —

Deribl. afbr. og øde 36 — 6 — 1 — 1 —

og er det NB. derved mærkeligt, at Gadstrup aldeles ikke nævnes¹⁾).

1668 kongelig Befaling anlangende 2 Gaarde og 1 Boel i Nørre Aaby etc., som tilhører Hospitalet, og hvorimod Niels Banner erbyder at gengive visse Gaarde i Langsted, Villestofte, Paarup, Kjæng-Højrup og Voldstofte (Hoffm. 5, p. 171).

1680. Cancelliraad Jørgen Scheel til Broholm overlader Odense Gymnasium 1 Boel i Brangstrup her i Sognet (hvis Skyld anføres) mod en Gaard i Gudme (Hoffm. 5, p. 38—39).

1685 har Sognepræsten Hr. Frederik Alexandersen Trætte med

¹⁾ De 4 lige store Gaarde paa godt 11 Tdr. Hartkorn, som i denne Liste opføres under Byllerup, er sikkert Gadstrup-Gaardene; man har blot glemt at skrive Bynavnet.

sin Substitut (3: Degn) Jens Christensen Viingaard¹⁾ om en Toft, Præsten holdt sig til; men som i Følge Provstebogen af gammel Tid havde ligget og været brugt i Leje af Kirken til Degnebolet. Der var alt udtaget Provstestævning i Sagen, da Bispen stiftede Forlig (Bloch).

[1688 den nye Matrikul].

1707 savnes Sognet tillige med hele Vends Herred i de da indgivne Præsteberetninger.

1716 døde Sognepræsten Hr. Frederik Alexandersen og succederedes af sin Søn Hr. Jørgen Frederiksen, som omsider blev Provst, tilsidst afstod Kaldet [1745], men levede endnu 1748; var gift med Margrethe Hansdatter [Juul af Middelfart] og havde med hende [13 Børn, deriblandt] 2 Sønner, hvoraf den ene, Hr. Hans Juul Aabye, blev Sognepræst i Svanninge og den anden, Hr. Peder Jacob Aabye, Sognepræst i Sørslev.

1719 ejer Harriidslevgaard 1 Gaard i Byllerup og 2 i Brangstrup.

1729 blev Hr. Peder [Hansen] Lunde beskikket til Medtjener og [1736 til] tilkommende Eftermand her i Kaldet . . .; han fik [Hr. Jørgens] Datter [Anna Barbara], men døde 1744 . . .

[1735 sælger Hr. Jørgen Frederiksen Nørre Aaby Kirke til Frk. Sophia Amalia Reetz af Kjærby i Asperup Sogn].

1739 omtales Sognet ikke i *Marmora danica*.

1740 legerede Assessor Knud Mule til de 3 catechetiske Skoler i Odense, blandt mere ogsaa en Gaard i Nørre Aaby paa 7 Tdr. 5 Skp. 2 Alb., som svarer 15 Dl. aarlig (Hoffm. 5, p. 209—211).

S. A. blev ved Middelfart Skoles²⁾ Ophævelse Degnepensionen af disse Menigheder, som udgjorde 4 Dl., henlagt til Nyborg Skole (Fogtm. 4, 2, p. 79.)

[1740 angives Sognenes Hartkorn til 364 Tdr. 7 Skp. 1 Alb. og Præstegaardens til 10 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 2 Alb.; Præstekaldets formentlige Indkomster til 3 à 400 Rdl.].

1744 døde [Kapellanen] Hr. Peder Lunde, og Hr. Julius [Pedersen] Trolle (f. i Sækkjøbing 1718, dim. fra Nakskov Skole 1738, Baccalaureus 1739, Attestats 1741) blev i hans Sted først til Vice-

¹⁾ Jens Christensen, »Degn aff Oubye« blev jordet den 30. September 1716, »hensat i een fyr Kiste«.

²⁾ Den latinske Skole.

Pastor og siden til Sognepræst kaldet af Oberstlieutenant Gersdorff til Kjærsgaard; men døde 1763.

1755 indberetter forommeldte Sognepræst blot, at Nørre Aaby Kirke tilhørte Oberstl. Gersdorff til Kjærsgaard, men Indslev Seigneur Jacob Wedel til Holsegaard.

1760 omtales Sognet i Hoffm. 5, p. 386, og p. 407 hedder det, at Præsten er tillagt Afgiften af en Gaard i Byllerup, nemlig 18 Skpr. Byg, 1 Otting Smør, 2 Gæs og 2 Høns¹).

1761 aftegnede Prof. Abildgaard det smukke Epitafium, som Præsten Hr. Alexander Christensen Sønderborg havde ladet opsætte 1650 med Portrætter af sig selv, sin Hustru Margrethe Frederiksdatter og sine 2 Sønner og 2 Døtre.

1763 døde Sognepræsten Hr. Julius Trolle [den 24. Februar, 44 Aar gl.], og 5 Uger efter ham Stedets Degn Mads Peirup, som var gift med hans Søster.

S. A. kaldede Hr. Krigsraad Wedel til Holsegaard Hr. Meinhard Melhof Raffenberg til Sognepræst her paa Stedet.

1767 omtales Sognet i D. Atlas 3, p. 485.

1774 siges Sognet at have 26 Gaarde og Kirken at have Taarn (Atl. 6, p. 645).

1776 døde²) Sognepræsten Hr. Meinhard Melhof Raffenberg (Adr. C. Efterretn. Nr. 25), og i denne Anledning blev Kapellanen [hos sin Fader i Dreslette] Hr. Hans Mygind Sognepræst ved disse Menigheder (f. 1740 og en Søn af Hr. Jørgen Hansen M., Sognepræst i Dreslette). Han giftede sig 1777 med Enken³) Maria Gregoria Philippine Hansdatter Arensbach Hvid (Adr. C. Efterretn. Nr. 13).

1806 angives Sognets tiendeydende Hartkorn for 176 Tdr. og Folkemængden for 464, der mest er Selvejere (Begtrup, p. 186).

1807 vidste Kapellanen Hr. Ortmann intet om Soggenes Mærkværdigheder at indberette . . .

1830 hedder det, at Sognet har 177 Tdr. Hartkorn og over 550 Indbyggere, 30 større og mindre Gaarde og 40 Huse. Til Præstegaarden hører 113 $\frac{1}{4}$ Td. Land, matr. for 10 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk., og en skøn Have paa omtr. 6 Tdr. Land med et betydeligt Humle-

¹) Denne Afgift, der ved Gavebrev af 1430 var skænket Præsten af Otte Skinkel, blev først afløst i dette Aar 1920.

²) I en Alder af 41 Aar.

³) =: Raffenberg's Enke.

anlæg og en Plantning af hen ved 5000 amerikanske Popler. Sognets Jorder er gode, muldede, med Leer og Sand.

Endelig maa jeg endnu tilføje følgende: Nørre Aaby Præstegaard skal engang være brændt; men i hvilket Aar og i hvilken Præstes Tid erindrer jeg ikke mere, blot følgende Galanteri saavel af Præsten som af Greven paa Wedellsborg er ved denne Lejlighed bleven mig i Minde: Den grevelige Familie var en Sommer kommen hen til Præstegaarden i den Hensigt at plukke Kirsebær, hvoraf Præsten skal have haft en fortrinlig Sort; men da det nu blev Regnvejr og den yngre Del af den grevelige Familie blev højst utaalmodig over at vorde skuffede i den forventede Glæde, lod Præsten hemmelig sit Kirsebærtræ save om og stykkevis ved sine Karle indbære i Stuen, hvor nu Kirsebærplukningen med dobbelt Munterhed gik for sig. Da derpaa Præstegaarden brændte, skrev Greven den brandlidte Præst et Brev til omtrent af følgende Indhold: »Deres Velærværdighed sparede ikke Deres Træ, da jeg besøgte Dem; nu vil jeg ikke heller spare mine, da vor Herre har hjemstøgt Dem. De kan altsaa lade det fornødne Tømmer til Deres Præstegaards Bygning frit afhente i mine Skove.«

Fra Embeds-Arkivet.

Ved Pastor *Gustav Schousbo*, Nørre Aaby.

Et Spørgsmaal.

I Aarbogen for 1920 bad jeg Læserne give mig Oplysning om, hvorvidt man virkelig har gjort Brug af Kongens den 25. December 1809 givne Tilladelse til at bruge Ligkister af Vidier eller Straa.

Herpaa har jeg faaet 3 Svar, som jeg med Tak meddeler.

Angaaende Deres Spørgsmaal kan jeg henvise til min Bog Nordfyensk Bondeliv IV—V, hvilket Dobbelbind udkom i Sommeren 1919 og faas f. Eks. i Stiftsbiblioteket. Side 630 omtaler jeg 2 Ligkister af Straa, en fra Sørslev og flere fra Lumby, hvor Amtsprovst Lützens Karl Rasmus Christensen leverede dem og fik Præmie (30 Rdl.) derfor af Patriotisk Selskab. Dette sidste er med i mit Stykke om Amtsprovst Lütken i Od. Amts hist. Samf.s Aarbog 1914, S. 178, og videre henviser jeg til Patr. Selskabs Jubilæumsskrift, S. 52, hvor Stykket findes. Det var 1811. Ligeledes var det 1811, at en fattig Kone i Sørslev jordedes i en Straakiste. Hun var 93 Aar (findes i Sørslev Sogns Kirkebog for 1811).

Haaber, at disse Oplysninger besvarer Deres Spørgsmaal. De har nok været i Brug ogsaa andre Steder, da Patr. Selsk. tilføjer: Det kneb i de Tider med at fremskaffe noget saa nødvendigt som en Ligkiste.

Odense, den 10. Marts 1920.

Christine Reimer.

Denne Art Kister blev sikkert anvendt overalt i Landet, i alt Fald af Fattigfolk. Grunden til Bestemmelsen var, at det under Krigen med England var meget vanskeligt eller dog meget dyrt at fremskaffe Fyrrebrædder fra Norge. I H. C. Andersens Roman

»O. T.« vil De i Kap. XXIII finde omtalt en Begravelse i Odense:
 »Tre Uger efter bar sex Soldater en flettet, gul Straakiste ud fra
 et fattigt Hus i Paaskestræde«.

Et Steds mindes jeg at have læst, at man brugte at sværte
 Kisterne; dette Sted kan jeg ikke i Øjeblikket komme paa.

Kerteminde, den 8. Marts 1920.

V. Woll,
 Politimester.

I Historisk Aarbog for Od. og Ass. Amter efterlyser De en, der
 kan give Meddelelse om Brugen af Vidie- eller Straakister til Lig
 ved 1809. Maa jeg henvise Dem til forhenv. Overlærer Hans
 Rasmussen. Han har nemlig skrevet noget om min Bedstefader,
 der med sit Kompagni laa paa Strandvagt ved Rødby under Syv-
 aarskrigen med England (1807—14), og det lyder omtrent saale-
 des: »Da Englænderne stoppede for al Tilførsel af Træ, saa var
 det vanskeligt at faa Ligkister til dem, der skulde begraves, og
 da Mandskabet ingen Lønning fik og intet havde at bestille, saa
 lavede de Ligkister af Siv og Straa, ombandt dem med Vidier og
 indsmurte dem med Beg og Tjære. De bedste kostede 4 Rdl.,
 de ringere 3 Rdl. Captain Kongstad skaffede saaledes Mandskabet
 baade lidt Lønning og Beskæftigelse.« Hvis De skriver til ham,
 vil det interessere mig at høre hans Svar.

Ærbødigst

Emil Petersen,
 Lærer, forh. Nørre Lyndelse.

Hr. Rasmussen meddeler mig, at han har skrevet nogle Blad-
 artikler om Anvendelse af Vidie- og Halmlikkister, men har ikke
 disse Artikler. Hans Kilde var to Aargange af »Lolland-Falsters
 Stiftstidende« for 1809—10, der findes paa Stiftsmuseet i Maribo.

Kongeborgen Hindsgaul.

Ved Godsforvalter *H. Hansen.*

Nærværende Beskrivelse er samlet paa Grundlag af Vedel Simonsen: »Borgruiner« og A. D. Jørgensen: »Danske Samlinger« samt ved Studier af Kancelliets Brevbøger og andre Dokumenter i Rigsarkivet og Landsarkivet i Odense. Øvrige Kilder er anført paa Foden af Beskrivelsen.

Fra Middelfart sender Fyen en ca. 900 Tdr. Land stor Halvø ud mod Vest, omslynget af Lillebelts Vover, og her paa denne Halvøs vestlige Side ligger den lille isolerede Bakke, som kaldes »gamle Slotsbanke«. Fra dens Top haves den herligste Udsigt ind ad den lige overfor liggende Kolding Fjord, til Jyllands Kyst med Skovene, Fænøkalv og Fænø og mod Syd ad Fænøsund. Slotsbanken hæver sig til en Højde af 50 Alen over Vandet og er nu omgivet af en 300 à 350 Alen bred Engstrækning paa den sydlige, østlige og nordre Side, medens Vandet mod Vest gaar ind til Bakkens Fod. Disse Enge har i sin Tid været overskyttet af Stranden, saa Slotsbanken har ligget som en Ø, og paa de Tider har denne Bakke baaret Kongeborgen Hindsgaul indtil Slutningen af det 17de Aarhundrede.

Hvornaar den gamle Kongeborg er opført, er et Spørgsmaal, som flere ældre Forfattere, bl. a. Vedel Simonsen i »Borgruiner«, har beskæftiget sig med, uden at det dog er lykkedes at faa opklaret, hvornaar Borgen er opført.

Man har kastet sig over Navnet, der gennem Tiderne er undergaaet forskellige Forandringer¹⁾, saasom Hænægaf, Hegnesgauffel, Hinzegauel, Heighinsgawl, Hynzeghaul og mange andre Variationer, og man har tyet til Sagnene om Kæmperne Henze og Gaul og Helten Hengst, men er dog ikke kommen til nogen Løsning.

Man har ogsaa ment, at Borgen en Tid skulde have været kaldt »Grimsborg«, hvad det endnu eksisterende Navn — Grimerose eller Grims Mose — skulde være Bevis for, og senere »Gormborg«, men man er herved kommen bort fra det virkelige Emne,

¹⁾ Bircherod og Vedel Simonsen.

idet denne Borg uden Tvivl er den, som har ligget ved Middelfarts vestlige Side, og som omkring ved 1600 er bleven ødelagt.

Med Bestemthed lader det sig ikke afgøre, hvornaar Hindsgaul Borg er opført. Af Danmarks Riges Historie ved vi, at der i Tiden omkring 1250 blev opført en Del befæstede Borge omkring i Landet, og hvis Hindsgaul da ikke allerede har eksisteret, er det ret sandsynligt, at der paa denne Tid kan være bleven opført en befæstet Borg paa dette Sted, der egnede sig udmærket til at holde Udkig med, hvad der foregik paa Lillebelt, Kolding Fjord og hele Jyllands Kyst.

Den første Gang, Hindsgaul omtales, er i Kong Valdemar Sejrs Jordebog, der er forfattet i Aarene 1230—1260. I Fortegnelsen over Krongodset paa Fyen staar her opført Stauæbu et Aghelbu (=: Staurby og Aulby), og senere hen nævnes »Hægnæsse og iuxta mæthælfar«, hvilket betyder den indhegnede Skov ved Middelfart. Her har Kongen haft en Dyrehave eller et Jagtomraade, og Hægnæs er bevaret i Hindsgaul, der betyder Halvøen med indhegnet Skov. Der nævnes intet om, at der fandtes Bygninger, men det er ikke ensbetydende med, at der ingen saadanne var, da Jordebogen ikke, navnlig for de senere Listers Vedkommende, altid anfører saadant.

I 1287 siges det, at Erik Klippings landsforviste Mordere plyndrede og afbrændte Middelfart og Hindsgaul. Men hvis Hindsgaul virkelig er bleven afbrændt, har Borgen i hvert Fald hurtigt rejst sig igen, thi den 21. Septbr. 1295 mødes Erik Menved og Hertug Valdemar paa Slottet og bilagde deres Stridigheder for et halvt Aar.

Den 25. Septbr. s. A. (Søndag efter Sct. Mathæi Apostels Dag den 21.) blev atter afholdt Møde paa Hindsgaul mellem Kongen og den norske Konge Erik Præstehader, hvor der blev sluttet en Vaabenstilstand, der skulde vare indtil 15 Dage efter Sct. Hans Dag næste Aar. Stridighederne blev dog ikke bilagt, men Hindsgaul atter og atter »belagt og betvungen«, indtil den slesvigske Prins Erik i 1298 bemægtigede sig Hindsgaul, hvorefter der den 16. Juli 1300 sluttedes en 3aarig Vaabenstilstand paa Fænøkalv. Slottet forblev i Prinsens Værge indtil 4. Novbr. 1306, da han ved Forlig afstod det til Kongen, hvorefter det var Kronens Eje indtil 1317.

I de følgende 50 Aar stod Landet under Grev Gerts Herredømme, idet den største Del af Landet og dets Borge under de stadige Kampe, Landet led under, var pantsat til Greven, der selv bevidner at have modtaget Nordjylland og Fyen med Slotte, Besætninger, Kirker og gejstlige Len for 100,000 Mark Sølv i cølnisk Vægt.

Paa Hindsgaul træffer vi nu Johan Hummersbüttel, som for Greven havde Hindsgaul paa Regnskab, og som udsteder »seinen Vertrag« over, hvad han havde modtaget med Slottet Hindsgaul og andre Steder i Nord- og Sydjylland.

Senere i 1357 nævnes, at Benedikt v. Ahlefeldt havde Hinds-gaul i Hænde, og at hans Frue var død.

Til Hinds-gaul regnedes Vends og Baag Herreder (Wendslet herreth og book herreth).

Kong Valdemar Atterdag gjorde flere Forsøg paa at faa Hinds-gaul, men først i 1367 var alle de fremmede fordrevet af Landet¹⁾, om end de holstenske Grever endnu havde nogle Panter paa Fyen.

Under Kampene om Danmarks Rige var Landets faste Borge efterhaanden falden i Kong Valdemar Atterdags Hænder, og det gjaldt nu om at faa dem besatte og faa ordnede Tilstande og indre Ro i Landet. For at opnaa dette lod han Borgene bestyre af Fogder eller, som de ogsaa kaldtes, Lensmænd, der tillige fik det Hverv at holde Orden og Fred i det nærmest derom liggende Land. Hinds-gaul blev nu ogsaa Sædet for en kongelig Lensmand, og vi skal i det følgende stifte Bekendtskab med flere af Landets ret betydelige Adelsmænd.

Den første Lensmand var *Peder Iversen* (Lykke), som 1369 nævnes som Ejer af Lerbæksholm i Gelsted Sogn, en Herregaard, som omkring 1600 blev nedlagt. Iøvrigt kender man intet til ham, men et Diplom af 1369 nævner castra Hinzegauel, Hønæbørigh oc Lærbækæholm, hvilket kan tyde paa, at han ogsaa har været Lehnsmænd paa Høneberg. 1382 nævnes *Berneke Skinkel* — *Bernekius Schynkel de Hinsegaul castri Capitaneus* — en Søn af Otto Skinkel i Holsten og den første af Skinkelslægten, som bosatte sig her i Landet. Han var gift med Karen Sture²⁾, blev efterhaanden en meget indflydelsesrig Mand og kom i Besiddelse af flere fyenske Herregaarde som Ivernæs (Wedellsborg), Langesø, Frøbjerggaard, Gyldensten (Enggaard) m. m. samt tillige Lensmand paa Rugaard. Han var med paa Samlingen i Odense Sct. Knuds Kloster og siden paa Landstinget for at hylde Dronning Margrethe og ogsaa med blandt de Adelsmænd, der paa Fyenboernes Vegne udstedte Hyldingsbrevet. Paa hans Tid maa Lensmændene ikke have set saa meget paa Kronens som paa egen Fordel, thi 1396 fandt Dronning Margrethe Anledning til at udstede Forbud imod, at Fogderne plyndrede og skændede Lenene, som de hidtil havde gjort, og paalagde dem at aflægge Regnskab, naar de derom blev tilsagte.

Den 21. Septbr. 1409 mødtes Erik af Pommern med den holstenske Grev Henrik paa den lille Ø Fænøkalv for at faa Forlig i Stridighederne om Sønderjylland. Underhandlingerne fortsattes paa Hinds-gaul, hvor Forlig blev sluttet.

Omkring ved dette Tidspunkt har Bernike Skinkel forstrakt Kong Erik og Dronning Margrethe med et Laan paa 6000 Mark, hvorfor han fik Pant i Hinds-gaul med Købstæder og Len for

¹⁾ Danmarks Riges Historie.

²⁾ Vedel Simonsen: »Borgruiner«, II Hæfte.

4000 Mark og Rugaard med Skovby Herred, Bogense, Harriidslev Birk og Vissenbjerg Sogn for 2000 Mark.

Berneke Skinkel døde 1418 og ligger begravet i Sct. Hans Kirke i Odense. Han efterfølges af *Albert Bydelsbak*, om hvem dog intet vides. I hans Tid var Bisp Arne 1422 paa Hindsgaul og gav herfra Brønderup Kirke Ret til at handle med Aflad. Ved disse Afladspenge skal Kirken være bleven ombygget fra en Trækirke til en Stenkirke.

Den 26. December 1426 udsteder Erik af Pommern en Konfirmation paa Bogense Bys Privilegier, dateret Hindsgaul.

1429 nævnes *Henrik Pors* (Porse) som Hovedsmand paa Hindsgaul, og 1434 faar hans Husfoged Hans Jensen et Vends Herreds Tingsvidne paa, »at de 2 Mensele Jord paa Kobberbølle Mark, som blev solgt til Biskop Olrik, var Kongens rette Kronejord til Hinzegauel«, og næste Aar 1435 faas atter et Tingsvidne paa, »at den Jord Lasse Jensen af Harndorp havde paa Lijunge Mark ingen Skat eller Skyld havde givet til Hindzgauel i mange Aar, og at den Jord, han ejede paa Harndorp Mark og Gradrop, var Kongens rette Bondegods«.

1436 blev *Hertug Bugislau* af Pommern — en Fætter af Erik af Pommern — Lensmand paa Hindsgaul eller, som Huitfeldt siger i Krøniken, »hand fick hannem Slaatzloven ind til Hindsgaffuel«. Som bekendt var det Kongens Mening, at Bugislau skulde være hans Eftermand paa Danmarks Trone, og for at skaffe ham fast Fod og Anseelse, forlenede han ham med Nyborg og Hagenskov (Frederiksgave). Men da Kong Erik i 1438 maatte forlade Landet, maatte Bugislau ogsaa fortrække og udnævnte derfor sin Landsmand Konrad v. Zastrau til Hovedsmand paa Hindsgaul og paalagde ham især at hindre, at Rigsforstander Kristoffer af Bayern blev Konge. v. Zastrau fik derfor samlet en lille Hær af pommerke Kanonknægte og en Del af Vends Herreds Bønder, som han lovede Frihed for Hoveri og Landgilde til Hindsgaul samt Ret til at fiske i Lillebelt, hvis de sejrede. Med disse drog han af Sted, men naaede ikke længere end til Brønderup Aa, hvor Eggert Frille længe holdt dem tilbage. Endelig slap de over og naaede til Villestofte, hvor Frille havde faaet Undsætning fra Odense og den 10. August 1439 slog Oprørshæren, og selve v. Jastrau og de fleste af hans Knægte faldt.

Allerede 1436 havde den forannævnte Eggert Frille eller *Eggert Christenssøn* (kaldet Frillæf) — af norsk Adel — erhvervet en Del Gods i Lunge, Gelsted Sogn, som han havde købt fra Roskilde Domkirke. Som Belønning for sin Daad fik han Ridderslaget og blev Lensmand paa Hindsgaul. 1440 nævner et Vends Herreds Tingsvidne, at nogle Mænd fra de forskellige Sogne vare forsamlede og lovede Eg. Christenssøn Frille, den Tids Høvetzmand paa Hintzegaul, for dem og deres Efterkommere at overholde nogle nærmere vedtagne Bestemmelser angaaende deres Forhold i Frem-

tiden overfor den Høvedsmand, som havde Hindsgaul inde paa Kongens Vegne. De forpligtede dem saaledes til at være Eggert Frille hørige og lydige, ikke bære Armbrøst eller Panser, ikke fiske eller jage eller drive Landprang eller Samkøb og udelukkende handle i Middelfart. »Skulde nogen ikke ville holde thett, men gøre de dønnemænd ordløs, som thett loved, da skall alle Vends hæridsmænd gribe dennem ved halsen, ihvor de kann findis og føre dennem till lænsmanden paa Hegnsgafl og hjælpe hannem om de bortslippe.«

1442 stadfæster Kristoffer af Bayern Bøgnse Bys Privilegier paa sit Slot castro Hintzegawel, -og samme Aar udfærdiger han en Befaling til Bønderne og Almuen, som bo og bygge i Skinkelborg Len, at de efterdags skulle være Hr. Egg. Frille, vor Ridder, hørige og lydige og paa Kongens Vegne yde ham deres Landgilde, Skat og andet mere, saasom Hans Mayest. havde forundt Hr. Egg. Frille Skinkelborg Len at have og bruge til Hintzegawl.

Eggert Frille, som 1438 var blandt de Mænd, der opsagde Erik af Pommern Huldskab og Troskab, og som Historien kender som en begavet Diplomat og stor Finansmand, senere »Rigens Kammermester« og 1443 nævnes som »Rigens Raad«, indkøbte efterhaanden en Del Gods her omkring, saasom Asperup Hovedgaard, Holswitz (Holsegaard) og Bøndergods i Blanke, Roerslev, Gelsted, Lunge, Kærby, Baaring, Staurby m. m.

1443 var Kongen atter paa Hindsgaul, og 1447 holdtes der i Kongens Nærværelse Retterting paa Hindsgaul, hvilket ses af følgende afsagte Dom:

»Wii Christopher med Guds Naade Danmarks, Swergis, Norgis, Wendis og Gottes Konning, Palants Grefve paa Rûn og Hertug i Bayern: Giøre witterlig alle mænd, at udi wor og wore Elskelig Raads Nærværelse paa Hindzegaufl war det saa for Retten fundet og aftalt med hæderlig Fader med Gud, Bischof Ølrich i Aars og Thosind Indbyggere« (angaar iøvrigt, at Biskop Ølrik maatte sejle med sit Skib frit til Tyskland til sin egen Gaards Behov paa Taasinge, og at Taasingerne maatte udføre Kvæg til Tyskland, men deres Korn o. a. »edendes Wahrer« skulde sælges i Svendborg).

1451 gav Kongen Niels Erichsen Befaling til at gøre Eggert Frilløf vor Ridder og Høfzmand paa Hynzegawell Regnskab for de Skattepenge, han havde oppebaaren af Hindsgaul, og den 26. Marts 1454 holdt Kristian I Retterting paa Hindsgaul og udsteder herfra et Brev angaaende de jyske Borgeres Toldfrihed — *feria qvinta ante dominicani letare*.

1461 udstedes et Vends Herreds Tingsvidne paa, at en Vej paa Bøgelund Mark bør være alfar Vej og hverken gærdes eller omgraves, »item at aldrig nogen haver bevaret sig i den Skoff Staffuerskow med Skofleje eller Oldengield, Kongens Foged paa

Hintzegawl ene undtagen«. Samme Aar kvitterer Kongen for alt, hvad Eggert Frille paa hans Vegne har oppebaaren af de Len, han havde i Værgе.

1463 udsteder Kongen sit Brev til Hr. Eggert Frille, Ridder. hans elskelige Mand og Raad, som har laant ham 100 rinske Gylden, for hvilke pantsattes 3 Gaarde i Røjle, Vejlbj Sogn.

Da Eggert Frille paa Grund af sine mange Bestillinger var nødt til en stor Del at opholde sig ved Kongens Hof, lod han Hindsgaul styre ved Fogeder, hvoraf der nævnes flere, saasom Niels Thygesen 1450, Nesse Pule 1451, Jesper Norby 1458, Erik Jespersen 1461 og Godske Pagh 1465, hvilken sidste førte en Lillie i sit Vaaben og Hjelm.

Under Kristian I faldt Frille imidlertid i Unaade og maatte 1468 flygte ud af Landet. Paa Stændermødet s. A. i Kallundborg blev han dømt, og Kongen beslaglagde hans Gods. 1469 opnaaedes dog Forlig med Kongen, og han kom tilbage, og som det fremgaar af en Trætte, han 1470—71 havde om Græsholmene paa Hønnerup Mark, blev han atter Hovedsmand paa Hindsgaul.

Eggert Frille, der var gift med Henning Podebusch's Datter Cecilie, døde Sct. Agathe Dag (5. Februar) 1476, og baade han og Frue ligger begravede i Sct. Hans Kirke i Odense.

Derefter nævnes 1482 *Eggert Andersøn* (Eggardus Andree) som Capitaneus in castro Hyntzegaffuel. Han var af Slægten Ulfeldt, men iøvrigt vides intet om ham. Hans Lensmandstid har kun ogsaa været kort, thi 1488 nævnes *Erik Aagesøn* (af Slægten Thott) som Lensmand, og i hans Tid var det, at Kong Hans i December 1492 opholdt sig paa Hindsgaul og herfra udstedte Befaling til Biskoppen i Fyen om ikke at stævne andre end Odense Bys egne Borgere til Bygdemænd i Sager, som angaar selve Byen.

Som foran nævnt havde Erik af Pommern og Dronning Margrethe pantsat Hindsgaul med Købstæder og dertil liggende Len for 4000 Mark, som Berneke Skinkel havde laant Kongen. Arvingerne efter Skinkel Hr. Henrik Knudsen paa egne, hans Moders, Peder Bille og Jørgen Daas Hustruers og flere Medarvingers Vegne sagsøgte nu Kongen til Betaling af den gamle Gæld, og 1492 afsagdes Dom, hvorved Kongen blev frifunden, fordi Kongens Brev ikke udtrykkelig nævnte, at det skulde være at anse som Laan.

1497 nævnes *Anders Jepsen*¹⁾, som førte Slægten Grubendals Vaaben, Ejer af Langholm, en forlængst forsvunden Hovedgaard i Langaa Sogn. Han var gift med Maren Nielsdatter, der 1461 bragte ham Hovedgaarden Broholm, som han dog ved hendes Død 1473 afstod til sin Svigersøn Johan Fikkese. Sin Bopæl havde Anders Jepsen paa Langholm, hvor han førte en meget rolig Tilværelse, og det er en ret ukendt Ære og Værdighed, der overgaar ham, da han bliver Lensmand paa Hindsgaul, tilmed da han paa

¹⁾ A. Thiset: Fyens historiske Herregaarde: Broholm, S. 16 og 17.

dette Tidspunkt var højt oppe i Alderen, vistnok over de 90 Aar. Hans Lensmandstid blev kun af kort Varighed, thi 1498 nævnes *Gjord Nielsen* (af Slægten Drefeldt) — Hofsinde hos Kongens Broder Hertug Frederik — som laante Kong Hans 2000 rinske Gylden, hvorfor han 1499 fik Kongens Brev med Pant i Hinds-gaul, Middelfart og Aalefiskeriet i Middelfart Sund.

I Kong Hans' Tid svarede Lensmanden aarlig 200 Mark, $\frac{1}{3}$ af fisket og marsvinsjagt, $\frac{1}{2}$ af sagefald af Lenet og medelfar By samt stille »8 hæster til hans Naades tjenst«.

Af de udstedte Kvitteringer ses det, at i Aarene 1513—18 var den aarlige Lensafgift af Hindsgaul 200 Mark og for Aalefiskeriet 75 Mark.

I 1521 indløste Christian II's Dronning Laanet paa de 2000 Gylden hos Gjord Nielsen, og samme Aar skænkede Dronningen Middelfart Bymænd en sin og Kronens Jord, kaldet Kodeskov og Kodeskovfang, imod aarlig at svare af samme 4 Ørte Byg til sit og Kronens Slot Hindtzegawell, men herom vides intet mere, og den nævnte Afgift nævnes ikke oftere.

Dronningen synes at have haft stor Forkærlighed for Hindsgaul og opholdt sig meget der, medens Christian II mest opholdt sig i Middelfart hos den adelige Borgmester Olaf Bang, til hvem han ogsaa tyede, da de jyske Adelsmænd opsagde ham Huldskab og Troskab.

I en i Geheimearkivet opbevaret gammel Rentebog fra 1523 findes Slotslenets Afgifter til Kongen specificerede saaledes:

»Thette er wiss renthe aff Hindzegauell lenn: Primo XII lester biug. It.: I lest smør. It.: XL bol. galthe. It.: hundred gess. It.: III oxenn. It.: III lester haffre. It.: $\frac{1}{2}$ lest rug. It.: $\frac{1}{2}$ lest meel. It.: CXX marck. It.: 100 faar och lam. It.: 200 høns. It.: IV Køer.

It.: Wdtgiff aff Hyntzgauell lenn og Slott till mynn herris naade fførst 300 marck. It.: $\frac{1}{2}$ lest aall. It.: 20 marsuinn. It.: halffdelenn aaldhenngieldhenn. It.: halffdelenn sagefallet aff lenet oc medelfar by. Oc schall myn herris Naade till tjennesthe staae mett VIII heste oc holle hans Naadhe II netther om aarett paa Hindzgauell Slott.«

Den 19. Marts 1523 opsagde Lensmanden paa Hindsgaul Kongen Huldskab og Troskab, fordi, som det hedder »hendes Naade, trofne Sybert vil fange mig paa halsen« og fordi »ethers naade ther ij war ij medelfar gaf Lambert Andersøn och Jakob Hardenberg befaling at tage gaarden og halsen fra mig«.

Hvorledes det efter dette er gaaet Lensmanden, vides ikke, men Kongen har vel intet formaaet paa dette Tidspunkt, hvor han var aldeles lamslaet af den imod ham rejste Modstand, og Historien beretter da ogsaa, at da Frederik I den 26. Marts s. A. i Viborg var hyldet, sluttede Adelen i Jylland og Fyen sig til ham.

1526 fik Frederik I's Kansler, Sakseren *Wulfgang von Utenhoff*, Livsbrev paa »Hindtzegawel Slot med Aalefisket og Marswingsfang samt Medelfar by«, og den 17. August s. A. var Kongen selv paa Hindsgaul, antagelig for at indsætte Lensmanden. — I Grevens Fejde er Lenet overdraget til *Mogens Gyldenstjerne*, som straks af hver Bonde paa Lenet krævede 1 Svin, af hver Kirke 10 Mark, af hver Præst 10 Mark, af hver Degn 3 Mark. Hans Frue Karen Bille var Moder til 32 Børn, døde 1540 og blev begravet i en Tinkiste, noget, som kun Adelen paa de Tider havde Lov til.

Fyen led meget i Grevens Fejde og Egnen her omkring var oversvømmet og hærget af de holstenske Tropper, der laa her i et Antal af ca. 2500 Mand, men da Johan Rantzau den 17. Marts 1535 nærmede sig, fortrak Holstenerne, og Rantzau lod derefter anlægge flere Skanser ved Høneborg paa Jyllands Kyst og ligeledes paa Fyens Kyst langs Lillebelt for fra disse Skanser og Blokhuse at kunne beherske Søvejen gennem Beltet. Den 4. Maj s. A. forsøgte den lybske Flaade at angribe disse Skanser og Blokhuse, men fortrak dog igen for atter at vende tilbage den 13. Juni, og nu forsøgte Peder Skram at jage dem ind under Hindsgauls og Middelfart Skanser, hvad dog ikke lykkedes, og om Natten slap de bort.

Om Hindsgaul iøvrigt har lidt nogen videre Overlast i Krigen, vides ikke; Historien omtaler blot, at alle Kongsgaarde og Lensslotte havde været belejrede og beskudte, og henved 60 af Adelens Borge var plyndrede og afbrændte.

Efter Krigen kom Utenhoff tilbage til Hindsgaul og var atter Lensmand til sin Død 1542.

Samme Aar gav Kristian III sin Sekretær *Frantz Brockenhuus*¹⁾ Brev paa, at han var ham 400 rinske Gylden og 1600 Jochimsdaler skyldig og pantsatte herfor Hindzgaffwel Slot og Len, som overdroges ham i Forlening.

Han ægtede 1545 Anna Tinhuus, der bragte ham Egeskov, og samtidig afstod han Hindsgaul, som Kongen herefter »under og tillader« *Hans Johansen* (Lindenov) sin Mand, tjener og Embedsmand paa Kongens Gaard Kerstrup, at han maa til sig indløse Kongens og Kronens Slot Hindsgaul for den Sum Guld og Daler, som Frantz Brockenhuus, Kgl. May. tjener og Embedsmand paa Kongens Slot Nyborg, Kongen og Riget derpaa forstrakt haver«. Den 10. Januar 1551 faar han Kvittering for 800 Jochimsdalere, som er 4 Aars Afgift af Hindzegafuil Slot. — Den 26. Juli 1552 udgaar der Brev²⁾ til Mønsterherrerne og alle, som er pligtig til at holde Rustning, at da Kongen i nogle Aar ikke har holdt nogen Rustning og derfor ikke ved, hvad Rustning hver haver ret sig efter, og da der sker stor Rustning i Tyskland, saa har han be-

¹⁾ Louis Bobe: Fyens historiske Herregaarde: Brahetrolleborg, S. 19.

²⁾ Kancelliets Brevbøger I B., S. 177, 293 og II B., S. 402.

falet nogle Lensmænd (for Fyen Jørgen Skinkel for Neskyehofuet, Hagenskouf og Hindzegafuels Len), at mønstre hele Adelens Rustning og gøre klart Register over, hvad enhver møder med. — Den 11. Februar 1554 faar Hans Johansen Befaling til straks at begive sig til Kolding med al den Skat, som han havde oppebaaret af den menige Almue i Lenet — og den 12. Maj 1560 faar han Befaling om, straks at sende 8000 Mursten fra Hindsgaul til Aarhus, da der med det allerførste skal bygges ved Aarhusgaard.

Den 20. Juli 1560 faar han Kvittering paa hans aarlige Afgift af Hindzegafuel Len i de 14 Aar, han har været forlenet dermed, hvert Aar 200 Dalere, ialt 2800 Dalere. Hvad han blev skyldig, har han betalt, og Lenet blev overdraget til *Christoffer Johansen* (Lindenov) til Drenderup og Fovslet. — Den 13. Januar 1561¹⁾ udsteder Frederik II Pantebrev til ham som Embedsmand paa Hindzegauffel Slot, som han selv har det i Værge for 400 rinske Gylden 1600 Jochimsdaler, som han har laant Kronen, altsaa den gamle Gæld fra 1542. Han skal aarlig svare 200 Jochimsdaler, tjene Riget selvjerde med 4 geruste Heste og holde Kongen med medfølgende Folk og Heste en Nat om Aaret med Mad og Drikke og Hestefoder.

Den 25. Maj 1564 befales det ham at købe 30 Slagtestude i Lenet, da der behøves megen Slagtefæ til Udspisningen paa Københavns Slot og til Orlogsskibene. Det paalægges ham samtidig at se at faa saa godt Køb som muligt og betale med de Kongens Penge, han havde, og hvis disse ikke strakte til, skulde Rentemesteren betale Resten, og 4. Januar 1565 udgaar der Brev til Bønderne over hele Riget, at Kongen er bleven enig med nogle Rigsraader om, at der paany skal udskrives Knægte af hvert Len af væragtige Bondesønner, Pebersvende, Tjenestedrenge og ledige Karle, kun Adelens egne Ugedagsmænd skulde være fri. Ved denne Udskrivning skulde der stilles 150 fra Hindzegauffel Len.

Kort efter er Tyskeren *Jørgen Schested* (Sehested) bleven Lensmand, thi 1567 udsteder Frederik II et Brev til Bønderne, som »ligge og tjene« til Hindsgaul saalydende:

»Wider, at Jørgen Schested, vor Embedsmand der samme Steds, haver berettet for os, hvorledes at I sidde ham overhørig og ikke ville age eller udføre Møg fra Slottet, og i andre Maaeder Eder fortrykke, naar han Eder lader tilsige, saa byde og bede vi Eder, at I rette Eder efter, naar fornævnte Schested eller hans Foged Eder tilsiger, at være hannem hørige og lydige, som Undersatter bør at gøre.«²⁾

Af nævnte Brev fremgaar det, at han har været en meget haard Mand mod sine Bønder, ikke alene med Arbejdet, han for-

¹⁾ Kancelliets Brevbøger III B., S. 11.

²⁾ Afskrift af Cancelli-Registranten.

langte af dem, men ogsaa med Hensyn til deres Landgilde og Gæstepenge, hvorpaa han forlangte Aabod samt Pengene betalt i tysk Mønt, hvilket dog blev forbudt 1575. Den Strenghed har dog rimeligvis været Kongen for meget, thi allerede 1573 havde han givet *Hans Johansen* (Lindenov) til Gavnø Tilladelse til at indløse det pantsatte Hindsgaul Slot og Len fra Jørgen Schested, og 1580 fik han Forleningsbrev paa samme, dog med Tilføjelsen »eftersom han det selv tildels i vare haft«, hvoraf altsaa ses, at han forinden har haft det i Besiddelse, og saavidt det kan ses af Cancelliets Brevbøger, har dette været Tilfældet fra 1576. Den 23. Maj d. A. udstedes Befaling til Kronens Bønder i Vends Herred under Hindzegafuel Slot¹⁾, der hidtil kun har kørt 6 Læs Møg hver om Aaret, om herefter ligesom ved andre Slotte at køre saalænge, indtil hele Møddingen er kørt ud, da der nu avles og høstes meget mere til Slottet end tidligere og derfor ogsaa staldes og fodres flere Øksne, Køer og andet Fæ end forhen, saa Møddingen er bleven større og for en Del vil blive liggende, hvis hver Bonde herefter skal nøjes med at køre 6 Læs, hvilket vil være til stor Skade baade for Kongen og Lensmanden, og den 30. Maj s. A. befaler Kongen Bønderne indtil videre hver at hjælpe til med at indføre Avlen til Slottet en Dags Tid mere end tidligere.

Af de i Aarene 1576—77 udstedte Fortegnelser²⁾ over, hvad Lenene skulde yde af Øl, Brød og Fetaille til Københavns Slot og Bremerholm, ses det, at Lensmanden paa Hindsgaul skulde levere 20 læster Øl til Paaske, hvortil han modtog 2½ læste Malt fra Jørgen Marsvin, medens Bønderne i Hindsgaul Len skulde brygge Øllet, hvortil Hendrik Bang i Middelfart skulde levere Humle og Tønder, og i Lenet skulde købes 60 Øksne.

Sct. Michels Dag 1584 blev der af »Hrr. Oluf Persen Bang, Sognepræst i Middelfarth, Provst udi Vends Herred, Henrik Bang, Borgmester udi Middelfarth, samt 9 Raadmænd i Middelfart oprettet en Fundats, hvori de erkende at have annammet paa fattige Folks Vegne her udi Middelfarth »af ærlige og velbyrdige Mand Hans Johansen til Gaufnøe og Høvitzmand paa Hindsgaul, Firsindstiuge Daler, som han af sin gode Villie haver givet og funderet til fattige Folk udi Middelfarth«.

Hans Johansen, hvis Epithafium hænger i Dronninglund Kirke i Jylland, døde 23. Maj 1596, 54 Aar gl. Han var gift med Margrethe Rosenkrantz, med hvem han havde 4 Sønner og 5 Døtre. Hun overlevede ham i 39 Aar og døde 27. Januar 1635 i sit 83. Aar.

Efter Hans Johansens Død blev *Præben Bilde* (Bild), som skrev sig til Aggersborg, Lensmand paa Slottet. Han var født i Trondhjem Stift paa Stenvigsholm den 22. Febr. 1556, og hans

¹⁾ Kancelliets Brevbøger IV B., S. 60 og 63.

²⁾ Kancelliets Brevbøger IV B., S. 122, 212 og 252.

Forældre var Admiral og Rigens Raad Evert Bilde og Wibeke Podebusch til Ravnholt. Han blev opdraget hos Morbroderen Mouritz Podebusch paa Kjørup, indtil han 1571 kom til Frederik II's Hof, gik derefter 1578—1583 til Udlandet, kom tilbage og blev 1590 Hofmarchal, forlenedes derefter med Lister Amt i Norge, senere Vinstrup paa Sjælland og nu 1597 Hindsgaul, som han fik paa Regnskab mod 200 gamle Daler, 20 lester Biug och 2 thønder smør, som var aarlig Afgift for den visse Rente af Indkomsten til Hindtzgauffuel Slot samt $\frac{1}{10}$ af de uvisse Indtægter.

1593 giftede han sig med Anna Kaas, med hvem han fik 3 Sønner og 3 Døtre.

1602 kvitterede han Hindsgaul for at overtage Linderup Len i Nørrejylland, men her blev han straks efter syg og døde 19. Juni 1602.

Samme Aar blev *Jacob Jacobsen Ulfeldt* til Ulfeldtsholm Lensmand paa Hindsgaul, som han fik paa Regnskab, og af en 1602 optaget Jordebog over Lenenes Afgifter udgør Lenets aarlige Rente 1446 Rdlr., hvoraf Lensmandens Afgift udgjorde de 350 Rdlr., men saa havde Lensmanden ogsaa Slottets Avl »qvit og frit« samt $\frac{1}{10}$ af alle uvisse Indtægter, men skulde »tjene Kongen med 2 Gerustheste«. Stiftets Indkomster var 517 $\frac{1}{2}$ Rdl. 1 Ort, men heraf var tillagt Laurits Mule og Præsten i Middelfart 86 Daler, saa Kongen altsaa fik 431 $\frac{1}{2}$ Rdl. 1 Ort fri Indkomst.

Den 30. April 1603 fangedes i Middelfart Sund en stor Hval, hvoraf Jacob Ulfeldt lod opstille 4 indtil 7 Alen lange Ben i Middelfart Kirke.

Den 28. September 1604 skænkede han ved Fundats¹⁾ et Legat paa 55 Sletdaler til Klæder for fattige Skolebørn i Middelfart. Legatet var en Strafbøde, som »en motvillig Compan boende udi Middelfarth, hvis Navn og Vilkaar alle udi Middelfarth noksom er bekendt . . .« havde erlagt.

1605 blev *Corfits Rud* til Fuglsang og senere Sandholt Lensmand. I hans Tid lod Christian IV i 1607 opføre 2 Bindingsværksbygninger paa Slottet, bestemte til Bolig for Kongen og Dronningen, naar de opholdt sig paa Hindsgaul. Materialierne til disse Bygninger hentedes fra Nygaard og Vamdrup ved Kolding. 1614 var Kongen selv paa Hindsgaul fra 9.—11. Marts, og den 10. Marts lod han den fyenske Adel taksere.

1621 nævnes *Johan Poggvish* til Ravnholt (Rafnholt), og i hans Tid var Egnen i 1628 besat af kongelige Tropper, der skulde afværge, at Wallensteins Tropper gik over Lillebelt, og det var ikke helt blide Kaar for Egnen, da Tropperne ikke afholdt sig fra Plyndring.

1632 er *Gregers Krabbe* til Tostelund Lensmand, men kvitterede 1639 for at blive Hovedsmand paa Riberhus, hvorfra han

¹⁾ Hofmans Fundatser.

Sct. Martini Dag 1640 stiftede et Legat¹⁾ paa 400 Rdlr. til Klæder til fattige Skolebørn og Fattige. (De 200 Rdlr. overgik senere til Nyborg Skole, medens de 200 Rdlr. forblev i Middelfart.)

Fra denne Tid — eller maaske lidt ældre — haves en Fortegnelse over Slottets Tjenere, nemlig: »Extrakt paa Hindtzgawls Slotz-Tiennere, som pløyer och saaar, saa och huad enhuer i det høyeste kand tilkomme«.

Alle, som skulde forrette Arbejde paa Slottet, var inddelt i 5 Hold, og heraf ses, at der til Hindsgaul den Gang hørte:

»Stawerby Fjerdingh: Stauerby 16 Gaarde, Aulby 7 Gaarde, Røjle 2, Røjle Taarup 2, Vejlbj 1, ialt 28 Gaarde,

Asperup Fjerdingh: Asperup 9 Gaarde, Baaring 13 Gaarde, Roerslev 2, Blanke 1, Kjærby 1, Risum 1, ialt 27 Gaarde,

Indslev Fjerdingh: Aahøjrup 2, Brænderup 5, Kjødstrup 1, Graderup 1, Harndrup 1, Fjellerup 2, Fjelsted 4, Kobberbølle 3, Sletterød 4, Gildebro Mølle 1, Kjærbyholm 2, Vejrup 1, Indslev Taarup 1, Indslev 4, Nr. Aaby 3, ialt 35 Gaarde,

Aalsbo Fjerdingh: Ebdrup 2, Hækkebølle 3, Aalsbo 6, Gelsted Taarup 6, Gelsted 3, Holmegaard 1, Hønnerup 3, Lunge 5, Tellerup 4, Kindstrup 4, ialt 37 Gaarde, og

Balslev Fjerdingh: Brangstrup 3, Byllerup 5, Haare 6, Lamose Mølle 1, Balslev 4, Gjølbjerg 1, Mosegaard 1, Udby 3, Viby 2, Kauslunde 2, Voldby 1, Skrillinge 3, Svendstrup 3, ialt 35 Gaarde.

Summa: Hundrede och tredtjindztue to gaarde. Deraf tages: Herredtzfogden 1 Gaard, Deelee Fogden 1 Gaard (Holmegaard i Aalsbo Fjerding), 2 offic: gaarde (1 i Kjødstrup og Gjølbjerg), 5 Fjerding Fogder (1 i Stauerby, 1 i Asperup, 1 i Indslev, 1 i Aalsbo og 1 i Balslev), er ialt 9; noch er 10 som harres og er Løbebud til Slottet, — beløber ialt 19; bliffuer igen som pløyer, hele och halffue Gaard-Mænd — 143, hele 135 och halffue 8.

Nu beløber Hindtzgaffuels Marche offuer alt, som kunne saas efter Siunsmænds Formelding 44½ Pund Korn af alle Slags, beregnet for 111 Tdr. 4 Skp.; hvoraff er befunden, som forgangen Aar haffuer ligget udi Leye, Gaulff-Klint en stor Del regnet for 18 Tdr., och Hauffrelychen beregnet for 9 Tdr., er tilsammen 27 Tdr. fra 111 Tdr., bliver igen, som forgangen Aar skulde saas, Kornland 84 Tdr. 2 Skp., Pundet beregnet 20 Skp. kand beløbe paa huer gaard noget ner 5 schpr.; Pundet beregnet 24 schepper, der 44½ Pund beløber 133½ Td.; 27 Tdr. deraf tagne beløber 105½ Td., beregnet huer gaard ungefæhr 6 schpr. og ½ fjerdingcar.*

¹⁾ Hofmans Fundatser.

Efter Gregers Krabbe blev 1639 den for sin Brutalitet kendte *Hans Lindenov* til Ivernæs Lensmand. Han var Søn af fornævnte H. Johansen (Lindenov) til Gavnø, blev 1601 gift med Rigsraad Jacob Sefeldts Datter Sophie, der Aaret efter døde i Barselseng. 1605 giftede han sig igen med Breide Rantzaus Datter Elisabeth Sophie, med hvem han havde 12 Børn. Han blev 1640 Rigsraad og døde 1642 og ligger begravet i Sct. Knuds Kirke i Odense.

Lenet blev nu overdraget *Claus Sested* (Scheested), og da Enken efter Hans Lindenov skulde aflevere, blev der den 10. August 1643 af Henning Walkendorff til Glorup og Sten Bille til Kjærsgaard optaget en Synsforretning¹⁾ over Slottet, hvori Bygningerne beskrives og hvoraf fremgaar, at der fandtes følgende velvedligeholdte Bygninger:

- 1) det store grundmurede Hus, hvor Fruerstuen er,
- 2) et »flerekantige« Taarn ved Enden af dette Hus,
- 3) det lange Hus (opført i Corfits Ruds Tid) med Kongens, Dronningens og andre Gemacher,
- 4) det Hus, hvor Kørehuset og Borgestuen er i, hvori var »tue« Kamre og et Rustkammer,
- 5) en ny Stald, 21 Fag lang, opført i Hans Lindenovs Tid, med et lille Kammer i den ene Ende, og ved Enden af denne Stald var en gammel forfalden Brandmur,
- 6) den gamle Stald, østen i Borgegaarden, fornylig istandsat. I den søndre Ende fandtes et lille Kammer, 2 Loft højt, og herunder en lille Saltkjælder,
- 7) det lange Hus, langs fra Fruerstuen, 27 Fag, med en Brandmur ved den yderste Side; Huset, hvori findes Deigstue, Pigernes Sovekammer, Skriverstue over Porten, Bryggers og Mælkehus, var en Del forfalden og trængte til at repareres,
- 8) Slottets Ladegaard: 3 Huse, 1 Lade, 1 Gæstestald, i hvis ene Ende var Ko- og Oksestald og 1 Vognskur. Tag og Vægge var noget forfaldne, men dette skulde Bønderne istandsætte.

Endvidere fandtes paa Slotspladsen en »Vandkunst«, hvortil Vandet førtes gennem Pipholtz-Render, over 700 Alen lange, fra Skoven paa den anden Side. Dette var bekostet i Hans Lindenovs Tid og var godt vedligeholdt, men det kunde dog forventes, at det vilde medføre en Del Bekostning, »eftersom Renderne sønderspringer af dend store Højelse op aff waalden, som Vand haffuer at driffue«.

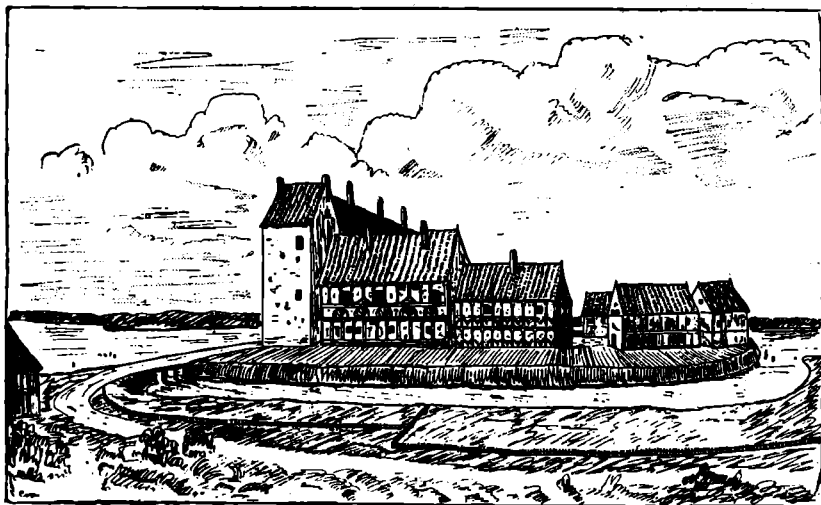
Det vestre Porthus var ligeledes meget brøstfældigt og Muren og Fundamentet var helt raaddent ved vestre Side.

De enkelte Værelser m. m., hvis Inventar (Borde, Bænke, Senge o. l.) opregnes, er følgende: »Fruerstuen, Thornet, Pigernes Sengekammer, Spids-Cammeret, Sommerstuen, Jomfru-Cammeret derhos,

¹⁾ Rigsarkivet cfr. Danske Samlinger, 6. B., S. 186 o. fl.

Kongens Sall, Sengekamret derhos, det Mellemste Senge-Cammer, Dronningens Sall, Pigernes Cammer, Cammeret nedenfor, Cammeret offuer, Borgestuen, Køchenett, Borgestuen, Stallden, Rust-Cammeret, Bobis-Cammer, Schriffuerstuen, Suenne Kielderen; i Ladegaarden: Koemandens Cammer, Lensmandens Drenges Cammer, Cammeret odenfor.*

Omtrent paa denne Tid angives Hindsgauls Slotslen at bestaa af 92 jordegne Bønder, 3 halve jordegne Bøndergaarde, 526 Fæstebønder, 4 halve Fæstebønder, 22 Ugedagsmænd, 5 Møller uden Avl, 198 Husmænd og 340 Drengue paa fuld og 124 paa halv Løn.

Hindsgaul Slot paa Christian IV's Tid.
(Tegningen findes paa Hindsgaul.)

Hindsgauls Len har paa denne Tid været overladt Lensmanden »kvit og frit«, hvilket fremgaar af et paa Kongens Befaling affattet »Overslag over Rigens Indtægt og Udgift och huis Kong: Mays¹ aff huert Læhn udi Pendinge kand haffue fri«, og som vistnok stammer fra omkring 1642¹⁾, hvori Hindsgaul staar opført saaledes:

»Hindtsgawls Læhn hafuer Herr Hans Lindenow, Rigens Raad, med wist och uwist, quit och fri.«

I Aarene 1643 og 1644 var Egnen besat af Tropper, der skulde forhindre General Torstensens Tropper i at gaa over Beltet. Forsvaret lededes af den danske Hærfører Anders Bille (Bilde), der

¹⁾ Rigsarkivet: Christian IV's Breve cfr. Danske Samlinger VI, S. 325 o. fl.

herfra foretog flere Udfald over Beltet og blandt andet fik de af Fjenden anlagte Skanser ved Snoghøj sløjfede.

1650 er Claus Sehested død, og Lenet overdrages til *Tyge Below* til Frøstrup ved en lignende Synsforretning, som foran nævnt, dog ses det, at Borgen er kommen en Del i Forfald i Mellemtiden. Der manglede Vinduer, Lofte og Bjælker var raadne, Tagsten var nedfalden o. s. v. Bygningerne trængte saaledes til en grundig Reparation, og Lensmanden ansøgte derfor Kongen om at maatte anvende 100 Rdlr. af Lenets Indtægter aarlig i 3 Aar til Bygningernes Istandsættelse, hvilket Kongen gik ind paa i Brev af 16. August 1656. I de første 2 Aar blev Beløbet ogsaa anvendt, men saa kom Krigen med Sverrig 1658—1659 og forstyrrede Arbejdet og bragte yderligere Ødelæggelse over Borgen. Allerede i Sommeren og Efteraaret 1657 var Egnen besat af de danske Tropper, men da Svenskerne den 20. Januar 1658 var gaaet i Land ved Tybrind, skiftede Billedet Karakter. Umiddelbart herefter blev Middelfart og Hindsgaul besatte, og Byen og hele Strandbredden lige til Hindsgaul langs Beltet blev befæstet, idet en Del gamle Skanser blev udbedret og nye bygget og sat i Forbindelse med hinanden ved Løbegrave, og heraf bærer Kysten endnu Spor.

Allerede den 7. Oktober 1657 tog de svenske det danske Vagtskib, som laa udfor Hindsgaul, vistnok uden større Modstand og uden at det den Gang gik videre ud over Hindsgaul, men da de 1658 kom hertil over Land, blev det baade Lensmanden og Amtsskriveren for hedt paa Hindsgaul, som de maatte forlade, og hvor Svenskerne nu holdt Hus. I Amtsskriverens Regnskaber for Aarene 1658—62 hedder det saaledes: »Haffuer jeg giffuet til Husleje aff en Gaard i Melfar, jeg haffuer udi boet fra Sct. Michelsdag 1659 til Paaske 1660, som er et halff Aar, da jeg var for Aarzage at fløtte fra Slottet, der det aff de Suensche var bleffuen occuperet och en stor Dell affbrudt, Imedens de Alierede stode paa Fennø . . . 12 Rdlr.«

Lensmanden var dog vistnok allerede før Krigen flyttet til Middelfart, rimeligvis paa Grund af Byggearbejdet. Hindsgaul blev dog erobret tilbage af den danske Feltmarschal Eberstein, der efter en heftig Kanonade fra den jydsk Kyst gjorde Landgang paa Fyen mellem Middelfart og Borgen, som han stormede den 4. Novbr. 1659. Hindsgaul skal da have været besat med 100 svenske Soldater, 2 Maln- og 1 Jernstykke.

Hvor meget Overlast, Bygningerne led i Krigen, kan ikke afgøres, men en Del synes at have været nedbrudt. Saa meget er imidlertid sikkert, at der ikke efter Krigen foreløbig blev Spørgsmaal om at faa rejst de nedbrudte eller faa de tilbageblevne Bygninger restaurerede. Den pengeknappe Tid nødte Kong Frederik III til den 25. Septbr. 1660 at udstede en Befaling, hvorefter Lenene skulde bortforpagtes og Ladegaardene besættes med Bønder eller

bortforpagtes, da de fleste Krongaarde nu var kommen paa Ikke-Adeliges Hænder. At der intet blev gjort ved Hindsgaul, ses ogsaa af Amtsskriverens Regnskab for 1662—63, hvori han omtaler, at han har maattet leje Gaard i Byen (Middelfart), »eftersom ingen Werelzer paa Slottet var, som kunde beboes«.

Pengemangelen medførte, at Kronen maatte afhænde en stor Del af Krongodset, og andre Dele maatte pantsættes eller udlægges for Gæld, og saaledes gik det til, at Hindsgaul den 27. Juli 1664 tilligemed en Del andet Jordegods blev udlagt til Landsdommer i Fyen *Jens Lassen* til Ejendom, nemlig »Hindtzgaffis Slot, Hof-fuitgaard, Biugninger og en Del af desz Goedtz« Ialt overdroges der ham 3986½ Td. 1 fd. 1 $\frac{1}{10}$ alb. Hartk. à 50 Rdlr. = 193326½ Rdlr. 19½ Sk.

I Aaret 1664 er Hindsgauls Ladegaardstakst eragtet af Synsmænd for Hartkorn 34 Td. 7 Skp. 2½ Fdk., item 6 Aalegaarde, hver at kunde give til Landgilde 1 Fdk. Aal, item et lidet jordløst Hus ved Ledet af Enemærket, dessen Skou 6 Td. — begge Dele 40 Td. 7 Skp. 2½ Fdk. Hartkorn.

Jens Lassen satte sin Broder Niels Lassen til at bestyre Hindsgaul, indtil han 1681 maatte lade Hindsgaul udlægge for Skatte-restancer. Bøndergodset blev udlagt til Rytterhold, og Hovedgaarden blev bortforpagtet til Niels Lassen.

I Matrikulen af 1680 anføres Hindsgaul tillige med Hegnets Hus at være Hartkorn 53 Td. 3 Skp. 1 Fdk. Denne Ejendom findes at bestaa af efterskrevne Marker: Gammelskov, Gauffelklints, Langagres, Kryberskovs, Nyskovs, Grøndals, Aulfgaardsbjerg, Homlehaugen og Haufreløcke.

Forpagtningen blev dog ikke af lang Varighed, thi den 22. Jan. 1684 anmodede det fyenske Renteskriverkontor Landkommissær Monrath om at ville »ophøre en god Mand, som kunde forpagte Hindsgauls Ladegaard, og der holde Dug og Disk, formedelst hof Etatens aflæg, naar hans May. Rejser«.

Fra 1. Maj 1685 til 1. Maj 1692 blev Hindsgauls Ladegaard (ikke Slottet) bortforpagtet til Borger i Middelfart *Hans Svendsen*. Slottet blev derimod tillige med Skoven udenfor Forpagtningen, og den 29. Maj 1688 resolverede Kongen, at Hindsgaul (d. v. s. Slottet) maatte udlægges Kaptain Frantz Hieronimus v. Büren for hans Faders Tilgodehavende 2640 Rdlr. Men da Kongen ikke vilde afstaa Skoven, blev der intet af Udlæget.

Da Forpagtningen udløb 1692, anmodede Hans Svendsen om at faa Forholdet fornyet paa 6 Aar, men da Ladegaardens Bygninger var i den usleste Stand, bad han tillige om, at det maatte tillades ham at nedbryde den gamle Ladegaard, der laa paa et uheldigt Sted »paa Bjerget«, og genopbygge den midt i Ladegaardsmarken, dertil bruge de gamle Materialier og blive fri for at svare Afgift i 4 Aar.

I den Anledning lod Collegiet den 20. Februar 1692 optage

en Synsforretning over Bygningerne, og da det heraf fremgik, at de fra ældre Tid havde været i den usleste Tilstand, indstillede Kammerkollegiet hans Forlangende, og Kongen godkendte det ved Resolution af 12. April 1692. I Forpagtningskontrakten af 25. Februar 1693 blev der dog med Hensyn til det gamle Slot stillet den Betingelse: »desforuden saa reserveres ved den gamle Ladegaards Bortfløttelse fra Bjerget, det gamle og Grund-Murede-Husz, som kaldes Slottet Hindsgaul, at det som af forrige Tider, der har standen U-rørlig, der og fremdeles at blive bestaaende«.

I forannævnte Synsforretning omtales Slotsbygningerne kun ganske kort som »det Grundmurede Hus, der mesten er opsat af graa Kampesten, som er helt brøstfældig«, men det er dog saa tydeligt udtalt, at man med temmelig Sikkerhed kan slutte, at det hele har været i Forfald, selv om det end ikke var sunken i Ruin. Imidlertid indtraf den 10. Januar 1694 et ualmindeligt Højvande, som anrettede store Ødelæggelser paa Kysterne og som ogsaa ramte Hindsgaul, hvor en hel Del Murværk nedstyrtede og gavs den gamle Fruerstue sit Naadestød.

Dette Uheld synes at have været en velkommen Anledning for Hans Svendsen til at forsøge paa en billig Maade at skaffe Materialier til den Ladegaard, han havde paataget sig at opføre, men som han manglede de nødvendige Midler til. Ulykken blev straks indberettet, og den 19. s. M. forespørger Amtsskriver Christian Nielsen i Assens, hvad Skade der er sket. Herpaa svarer H. Svendsen, tillige med tvende andre Mænd, at det er den nordre Gavl, der er nedstyrtet, Murene er revnede paa flere Steder, og det tilraades at nedbryde det hele for at forebygge yderligere Skade og Fare. Ved Skrivelse af 27. s. M. lader Amtmand E. Steensen denne Indberetning gaa til Collegiet, der under 3. Februar anmoder Amtmanden om at lade Amtsskriveren, Rettens Betjente og andre Mænd syne Ruinen, og derefter med hans Betænkning »hvilcke der skulle være best til Kongl. May: Tjeneste, enten at lade Resten af den gl. Bygning nedtage, hvortil behørigt Mandskab kunde ordineres, eller og Huset igen at lade opbygge, og hvad det kan koste . . .« Den 22. Februar optages Synsforretningen, hvoraf fremgaar, at en Del større og mindre Stykker Mur samt utislaet Mur og Tagsten ligger nedenfor, men intet Træværk, dog findes Brøstfældigheden saa stor, at vi den ej egentlig kan melde, af Aarsag, man ikke har de Arbejdsfolk, som slig Brøstfældighed og dets Reparation forstaar at taksere«. Denne Betænkning indgav Amtmanden den 24. Februar, og den 10. Marts forelagde Collegiet Kongen Amtmandens Betænkning, der var samlet i 2 Punkter, nemlig, at det vil koste en god Sum Penge, om det gamle Hus tilsammen til Gavns skulde repareres, saasom Muren er meget brøstfældig og revnet fra oven til neden, og ingen saa dygtig Haandværksfolk der i Egnen findes, som slig Reparation tilbørlig kan taksere, og at han ikke understaar sig til at raade, at Huset skulde nedtages, af Aarsag, at da de høje

Herskaber for nogle Aar siden var der paa Stedet, fornam han de havde stor Behag til Stedet, formedelst Udsigtens Skyld imod Kolding Hus og andre Steder . . .«, hvorfor Collegiet indstillede, at Kongen selv afgjorde, hvad der skulde gøres.

Først efter godt $\frac{1}{2}$ Aars Forløb havde Kongen betænkt sig, og den 27. Oktober 1694 resolveredes: »Vi hafve allernaadigst for got befunden, at lade indbemeldte Hindsgaulfs gamle Biugning, saavel det som endnu staar, som det der er nedfalden, komme paa Auktion for den mest biudende, dog at det højeste Bud vorder os allerunderdanigst refereret, førend at derom endelig sluttes.«

I Henhold hertil blev den 3. Novbr. s. A. Alle og Enhver opfordret til inden 15. Februar 1695 at indsende deres Tilbud. Efter Resolutionen var det kun Ruinen, der skulde sælges, men der var ikke mange Lysthavere, idet der kun forelaa et Tilbud, nemlig fra Forpagter Hans Svendsen, der bød 100 Rdlr. — Paa hele Ejendommen — Ladegaard, Skov o. s. v. forelaa derimod flere Tilbud, hvoriblandt et fra Raadmand Hans Juul i Middelfart, der bød 35 Rdlr. pr. Td. Hartkorn eller 1820 Rdlr., hvad der maatte anses for Tidens almindelige Pris. Dette Bud nødtes han til at gøre, som han selv siger: »saasom jeg fattige Mand har paataget mig at være Cautionsmand for Forpagteren paa Hindsgaul, og jeg befrygter han sin udloffuede forpagtnings-Contrakts Slutning icke schall kunde efterliffe med de anbefalede 3 Lengder Huuses opbiugelze, og jeg fattige Mand som Cautions Mand dessen Aarçag ved Forpagtningens Ophør schulle bliffue Ruineret.«

Saasnart Proklamaet var udløbet, blev der den 18. Februar 1695 af fire dertil af Amtmanden og Amtsskriveren udnævnte uvillige Mænd optaget et Syn over Ruinen, der da bestod af:

- 1) det største Hus, 36 Alen langt, og
- 2) det andet Hus, som kaldes »Taarnet«, 14 Alen i Kvadrat og som staar Syd for og er sammenbygget med førstnævnte, dog findes der intet Taarn.

Af denne Synsforretning fremgaar, at vel var Murene tykke — fra 3—11 $\frac{1}{2}$ Alen — opført af Mursten ved hver Side og inden i opfyldt af Ler og Graasten, men iøvrigt meget brøstfældige. Træværket, Bjælker og Spænder, var tildels forraadnede, Døre, Vinduer og Vindueskarme saa daarlige, at de ikke kunde regnes for noget. Andre Bygninger omtales ikke, og Mændene slutter Forretningen med, at de ikke turde vurdere Materialerne højere end til 100 Rdlr., naar henses til den Bekostning, som Nedbrydningen af Murene og Tømmeret vilde medføre.

Samtidig hermed tilbød Hans Svendsen at betale for Bygningerne, hvad Vurderingsmændene end satte dem til, og vilde han indestaa for, at de Materialier, der var tjenlige dertil, »schall til ingen anden brug og nytte vorde anvendt end til Hindsgaulfs Ladegaards Bygnings fortsættelse, Tharf og Nytte«.

De indkomne Tilbud med hele Sagen blev nu forelagt Kongen, der 11. Maj 1695 resolverede saaledes:

„Vi have efter denne allerunderdanigste andragne Beskaffenhed, til vore Intraders Formerelse allernaadigst for got befunden, at resolve og bevilge, ded Hindsgauls Ejendomb og ald deds tilliggende efter Landmaalnings Hartkorn, samt den der nu opsadte ny Ladegaardz-Bygning og det gamble Husz maa til dend mestbiudende imod rede Penges Betaling udi vores Zahlkammer, sælges og afhændes“

Foruden de forannævnte Bud forelaa der ogsaa et Tilbud fra Kældermesteren hos Hertug Kristian Albrecht paa Gottorp, Hans Daniel Frenis, der ved sit Bud søgte at skaffe sig Dækning for en gammel Fordring for leveret Vin i Aarene 1668—69 til Frederik III, stor 19796 Rdlr. med paaløbne Renter til 1. Januar 1672 = 3453 Rdlr. 45 Sk., for hvilken Gæld Kristian V den 2. Decbr. 1672 havde udstedt Gældsbevis, og lovet at betale næste Aar i Kiel.

Til Fyldestgørelse af denne Fordring blev Hindsgaul — tilligemed andet Jordegods bl. a. Baadesby og Langholms Hovedgaarde paa Lolland med tilliggende Bøndergods og Tiender — nu udlagt nævnte Hans Daniel Frenis den 5. November 1695 for 7209 Rdlr. 5 Mk. 1 Sk., — en Sum der langt oversteg, hvad der hidtil var bleven budt for Hindsgaul, og som ogsaa langt oversteg de Takster, som Frdng. 31. Januar 1691 foreskrev om Jordegodsets Takst, naar nogen søgte Udlæg deri.

Dette Udfald af Sagen vakte den største Misfornøjelse hos Forpagter Hans Svendsen, som havde haabet, at hans Bud skulde blive antaget. Afleveringen til den ny Ejer skete efter Forpagtingskontraktens Ordlyd den 1. Maj 1696, men det kneb herefter for Hans Svendsen at faa sit Regnskab aflagt og Tilstaelsen for rigtig Aflevering indsendt, i hvert Fald maatte han mindes kraftigt derom, før det skete.

Den aarlige Afgift var ikke stor, nemlig 141 Rdlr. 4 Mk., hvorfra der saa gik Vedligeholdelsesomkostninger og Skatter, saa der blev ikke meget til Kongens Kasse.

Hermed er Kongeborgens Saga ude; Ejendommen er berøvet alle sine Rettigheder og Herligheder og sat i Rang med den allerværeste Klasse — Bøndergodset.

Denne Skæbne er lig med den, der overgik saa mange andre af Rigets gamle Borge, der ligesom Hindsgaul maatte falde for Pengenøden.

Optegnelser om Tallerup

i ældre og nyere Tid.

Af F. Hjort.

Under samme Synsvinkel, som da jeg for nogle Aar siden meddelte nogle Oplysninger om Broholm her i Aarbogen, skal jeg i Aar ogsaa meddele lidt om en anden af mine Nabogaarde, nemlig Tallerup¹). Denne er en saakaldt Enestegaard, beliggende i Tommerup Sogn her i Odense Amt.

Som Navnet fortæller, hører Gaarden til de noget yngre Bebyggelser, ligesom selve Hovedbyen i Sognet, og i det hele taget findes slet ingen gamle Bebyggelser i Tommerup Sogn. Ikke alene alle Stednavnene, men hele Terrainet og dettes Jordsmon for hvert Skridt taler herom. I hele det store Sogn findes kun »bar« Jord; ganske faa Steder, og i smaa Arealer, træffes Muld, hvis Tykkelse er Maalestok for Kulturens Ælde. Det eneste Sted i Sognet, hvor der er et lille Tilløb til en saadan ældre »Kultur«, er i Sognets Hjerter, nær Kirken (og øst for denne), der ligger nærmest den østlige Grænse. Dette tyder paa, at den første Bebyggelse er kommen fra denne Kant, og da vel nærmest over Brylle, (som absolut er ældre), fra den ældgamle Bebyggelse i Bellinge, der ogsaa ligger nærmest, idet man maa antage, at Veringe har været adskilt ved et ufremkommeligt Morads og Vanddrag.

Det laa nær at antage, at Tallerup er en Afbygger fra Tommerup, hvilket jeg dog ikke tror er Tilfældet. Jeg antager, at Opdyrkningens Udbredelse fra Egnen ved Kirken først er gaaet mod Sydvest til de store Gaarde dér, og derefter mod Nordvest; men her er den standset ret hurtigt ved Knarreborg, hvorfra der er ca. 4000 Alen til Tallerup, en Strækning, som lige op til den nyere Tid har været bevokset af stor og tæt Skov, og hvorigennem

¹) Kommer rimeligvis af de olddanske Mandsnavne Tade eller Tole.

der blot for 100 Aar siden næppe var en fremkommelig Vej¹⁾; man hjalp sig med at køre og ride imellem de større Træer, hvor man bedst kunde komme frem. Det er derefter næppe sandsynligt, at Nybyggere fra Tommerup har villet trave næsten en halv Mil gennem et meget usikkert Skovterrain (tænk paa »de Tommerup Kæltringe« og »Vissenbjerg Røvere«), for at komme helt ud, hvor Tallerup nu ligger, for dér at finde sig et nyt Hjem. Nej, den første »Torper« til Tallerup er sikkert kommen samtidig med de første Beboere af selve Tommerup By, hvad ogsaa Navnet kan tyde paa, og antagelig kommen fra samme Oprindelse, fra Bellinge og over Brylle, men herfra i Retning af Lille og Store Appe, og derfra hugget sig et Hul ind i den store Urskov. Men denne Vej har været besværlig; der har kun været faa Hjælpere, og derfor er det gaaet yderst langsomt med at fremskaffe et »Kulturcentrum«; det hele blev kun til en enkelt Mands Bedrift i lange Tider. Naar dette Indhug i Skoven er sket, er vanskeligt at sige. Vi finder ganske vist stundom, men dog yderst sjældent, Rødskeer i Jorden, som stammer fra Oldtiden, og de, der findes, er sikkert kun Efterladenskaber fra tilfældige Jægere og Fiskere, der imellem har gjort Strejftog ind i dette Vildnis, for at faa en forbigaaende Fangst. Sikre Bopladser eller Grave fra denne tidlige Tid findes nemlig heller ikke. Navnet tyder imidlertid paa, at Bebyggelsen er begyndt her før Kristendommens Indførelse, og Tallerup-Manden har da sikkert taget hele den nordlige Del af Tommerup Sogn i Besiddelse, indbefattet Højsholt og Baagegaard, der selvsagt er yngre Bebyggelser.

Tallerup nævnes første Gang den 15. Marts 1383 og benævnes da »curia Taldorp«²⁾ og er allerede dengang bleven en Del af et stort, spredt Gods; men det nævnes dog først blandt den daværende Arvings mange Ejendomme, saaledes, at dets Betydning og Tilliggende maa have været ret betydelig dengang.

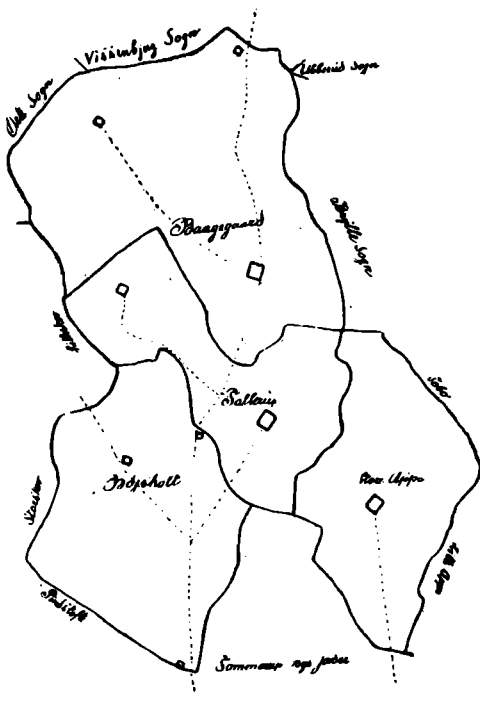
Da hverken Baagegaard eller Højsholt nævnes, formoder jeg, at disse endnu i 1383 har hørt under Tallerup. Med Hensyn til St. Appe er jeg nu nærmest tilbøjelig til at tro, at denne Gaard da har været en selvstændig Ejendom, og naar den ikke nævnes i Skiftet 1383, er det sikkert, fordi den alt dengang har ligget

¹⁾ Oplyst af en ældre Mand her i Sognet.

²⁾ Se Aarbogens 1. Bind, Side 225.

ind under andet Gods. Vi ser saaledes i Dalum Klosters Regnskab for 1533 St. Appe nævnt som hørende derunder, hvilket den selvfølgelig er kommen længe før.

Da det ejendommelige Skifte i Aaret 1530 foretoges mellem de 7 Gyldenstjerner, var Baagegaard i alle Tilfælde skilt ud fra Tallerup med det Tilliggende, som ses paa vedføjede Kortskitse, og det samme har aabenbart været Tilfældet med Højsholt; thi kort efter nævnes »*Fru Sophie, Jacob Hardenbergs Efterlever-ske*» som Ejer af Højsholt Gaard¹⁾. Iøvrigt har Tallerup lige ned til 1703 Ejere fælles med den gl. Herregaard Frøbjerg m. v. I 1531 var der en Trætte mellem »*Niels Jepsen i Thomerupe og Mattis Povelsen i Taldrope om Taldropgaard, som Niels Jepsen havde stædt (o: fæstet) af Hr. Mogens Gyldenstjerne*«. (Topogr. Saml. i Geh. Arch., Ved. Sim. Od. 2.1.186.) Da

Den nordligste Spids af Tommerup Sogn.

Mogens Gyldenstjerne efter Kongens Befaling 29/9 1546 udlagde Tallerup m. v. til Niels Bielcke, boede *Jens Jeipssen* paa Gaarden (Kronens Skøde). Omtr. 24.—30. November 1552 Frands Brixen, Borger i Odense, citat. *Nils Ibsen* i Tallerup for Tallerupgaard, som han besidder mod hans Husbonds Villie og for tvende Vold,

¹⁾ Se Rosenvinge: Gl. danske Domme I, 138 f. — 29/4 1690 skriver Sognepræst Jørgen Jensen i Tommerup om Embedet til Bispens bl. a. om Højsholt: »For nogen Tid siden en af de aller bedste Gaarde i Tommerup Sogn; men nu den er bleven øde, er den lagt til Græsbed, og 3 Huse sat paa Grunden, disse der med Afvind og ond Villie giffver hvad de selv vil, det man och ikke vil saaledes kunde lade berøe.»

som ere oversvorne ham for samme Sag, at møde paa Nyborg anden Nytaarsdag med sit Hjemmelsbrev, »som han paaskryder«.

Omkring 1644, medens »de svenske Bielker og Bannere« var Ejere af Tallerup, sad Anders Nielsen som Fæster, og da svarede der af Gaarden i Arbejdspenge $4\frac{1}{2}$ Dlr. og i Græsleye aff Talderup Vede $1\frac{1}{2}$ R. Dr., Schouff til 60 Svins Olden (herforuden er Talderup Wrede taxeret for 200 Svins Olden).

Da »de svenske Herrer« i 1663 solgte deres fyenske Gods til Rigsadmiralen Henrik Bjelke, var Tallerup endnu beboet af *Anders Nielsen*, og det siges om denne Gaard, at den var en »Enstallagaard«, d. v. s., at den var udenfor Fællesskabet med de andre Gaarde i Sognet; den havde sin Jord samlet i en Plet for sig selv, og den betegnes med »1 Hem«, d. v. s. et Hjem, en hel Gaard! — $\frac{6}{10}$ 1685 afhjemlet Syn over Admiral Bjelkes Arvingers Skovparter: Thaldrup Lykke 2 Svin Olden, Wæden 30 Svin Olden.

Efter at Rigsadmiralens Datter *Sophie Amalie Bjelke*, † 1703, og hendes Mand, Stiftamtmand Hans Kaas, † 1700, begge var døde, blev deres efterladte, fyenske Gods solgt ved Auktion, og $\frac{1}{7}$ 1704 fik *Peder Bremer* fra Kjøng Præstegaard Tallerup og Wæden med Skovskyld 5 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Der blev Aaret efter — i 1705 — afholdt et Skovsyn af kgl. Overførster *Hans Bachman*, og i sin Indberetning siger han bl. a.: »Tallerup er en Proprietairgaard, der tilhører Peder Bremer; har dejlig Skov, men skal snart sælges«, og der blev ogsaa allerede $\frac{15}{4}$ 1705 og $\frac{25}{4}$ s. A. gjort Indførsel for flere forskellige Beløb, hvorefter Auktionsskødet blev overdraget $\frac{24}{7}$ 1705 til Raadmand og Tolder i Odense *Jacob Christensen Møller*; men allerede Dagen efter transporterede han Gaarden til Oberst *Frantz Hendrich v. Sprengel* (Søn af Johan August S. til Badekau i Meklenborg. Moderen Datter af den danske Feltmarskal Weiher). Denne Oberst Sprengel førte et Dragon-Regiment i Krigen med Sverrig 1710 og faldt tillige med flere andre Danske i Slaget $\frac{10}{3}$ s. A. foran Helsingborg. Ved dette Regiment var forøvrigt ogsaa ansat en Søn af Rigsadmiralen H. Bjelkes Datter *Sophie Amalie*, nemlig Henrik Bjelke Kaas. Derefter forstaar man bedre, at Oberstinde Cathrine Rantzau Sprengel $\frac{1}{3}$ 1713 lod afholde Auktion paa Tallerup over Mobilier etc. (Værgen var Chr. Pedersen Møller). Og Dagen efter, $\frac{2}{3}$ -1713, sælger hun hele Gaarden til Brødrene Kaptajn *Frederik Lassen* til St. Knuds Kloster og Cancelliraad *Christian Lassen* til Krumstrup.

Der blev straks Strid om Handelen, og 15/8 1713 afsagdes den Dom, at Tallerup skulde stilles til Auktion. Dette endte med, at Kapt. F. Lassen blev Eneejer af Tallerup. Han pantsatte 1716 Tallerup til Fru Oberstinde *Anna Margrethe Weinigell* for 600 Rdl. Disse to Brødre var Sønner af den bekendte Landsdommer *Jens Lassen* til Dalum m. v. Kapt. F. Lassen har næppe opholdt sig ret meget paa Tallerup, der var fæstet til en Majorinde *Zollichoffer*, der endnu boede dér 1730, men var død 31/1 1732, da der afhørtes Vidner med Hensyn til Besætningen paa Tallerup. En Del af denne var didbragt af Kapt. L. dels fra St. Knuds Kloster, dels fra Nørholm i Jylland. 1731 gjorde Oberstløjtnant *Hagedorn* af store Harritslevgaard Indførsel hos sin Stedsøn Kaptajn F. Lassen paa Tallerup (hvor han boede 21/3 1733) i en Mængde Bøndergods for noget Tilgodehavende (Ved. Sim.: Elvedgaard III, 10). Seneca *Hagedorn* skødede 21/3 1733 Tallerup, der da stod for 9 Tdr. 4 Skp. Hartkorn og 7 Skp. 1 Fdk. Skovskyld, til Kaptajn *Jacob Tommerup* paa Baagegaard, og 11/6 1733 har han tillige Skøde paa Væden, hvor der da var 3 Huse beboede af Knud Nielsen, Peder Jørgensen og Jørgen Mogensen og havde ogsaa Skov-Hartk. som tidligere, og Kapt. F. Lassen kvitterede 1/6 1733, hvorefter den nye Ejer tiltraadte Gaarden. Han var Søn af daværende Sognepræst i Tommerup-Brylle *Claus Jacobsen Tommerup*, f. 15/9 1663, og *Cathrine Hjerresdatter Juul*. Kapt. T. omtales rosende for sine gode Kreaturer og gode Enge paa Baagegaard i Hofm. Bang: Odense Amts Beskr. Kapt. Tommerup ejede endnu 1743 Tallerup; thi ved Opkrævning af Ekstraskatter siges der om denne Gaard, at den tilhører »Capt. Tommerup under Brug af ham selv med Baagegaard. Paa Tallerup boer ingen uden en gl. Kone, som faar Føden for at have Tilsyn med Husene«. Kapt. boede paa Baagegaard, hvor hans Svigermoder, sl. Provst Rosenvinges Enke, da ogsaa opholdt sig. Kapt. Tommerup ejede tillige Tommerup og Brylle Kirker samt en Del Bøndergods; 8/7 1743 pantsætter han begge Kirkerne for 3000 Rdl. til sin Svigermoder Fru Müller, salig Provst Rosenvinges, men allerede 15/11 s. A. døde han og blev begravet i Tommerup Kirke. Forinden havde han 15/2 1743 lyst sin naturlige Datter *Anna Margrethe Jacobsdatter Tommerup* avlet med Gjertrud Hansdatter »føren jeg kom i noget Ægteskab«, i Kuld og Køn (antaget som Ægtebarn); hun var gift med *Anders Rasmussen* i Naarup. I Stedet for at gaa til fælles Arv med hans andre Børn, gav han

hende til Arv og Ejendom Bolet Schielhus (Hartk. 1 Td. 3 Skp.). Skøde s. D. Enken *Else Kirstine Rosenvinge* skiftede 28/1 1745 med sine 3 Sønner og udstødte en Obligation paa 4500 Rd. til dem med Pant i Baagegaard og Gods, og 14 Dage efter, 9/2, ægtede Fruen Major *Jacob Preben Banner v. Hey*¹⁾, som derefter opslug sit Kvarter paa Baagegaard og blev Ejer af begge Gaarde med Gods.

Det siges om Major Hey, »at han har ladet Tallerup vel bygge, og er ved samme et skjønt Teglblænderi, hvor Leret er saa prægtigt, at det menes at kunne bruges til hollandsk Stentøj.« (Hofm. V., 224). — Kapt. Tommerup lod Altertavle og Prædikestol »renovere« og udpynte 1742, og Major v. Hey lod Kirken reparere og udvidede den vist ogsaa. 1756 klages over, at Kirken er for lille!

Kort efter 1750 boede Major Hey dog vist paa Tallerup; thi da var Baagegaard og Væden bortforpagtet for en Afgift af 400 Rdl. til Mogens Nellemann, der 16/2 1753 blev cop. i Præstegaarden til Jomfru Anna Mederi Balslev.

Major Hey havde 8/10 1758 en Sag om Jagt og Brugen af Kirkestolene med Skovrider Claudi af Tommerup; som Vidner blev afhørt Sognefoged *Hans Kam* og Skolemester Monsr. *Jens Hasting*, hvilken sidste erklærede, at »han ikke havde haft Ordre til at udvise Mad. Claudi af Kirkestolen, ejheller gjort det, han fik med Lts 2 Børn Plads hos hende . . .«

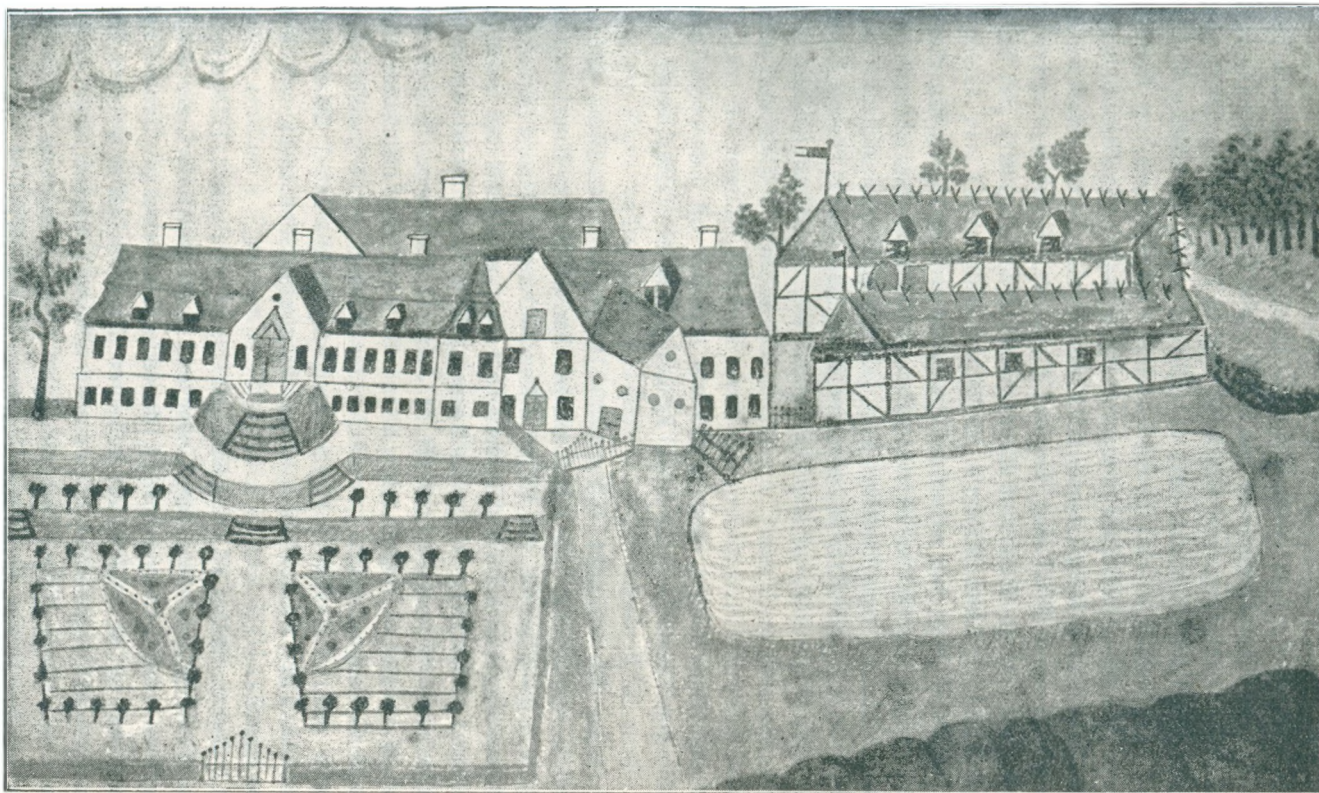
I Skattemandtalslisten for 1757 nævnes »Major Hey paa Tallerup og Fru Oberstinde Barner paa Baagegaard«²⁾. Hun nød Pension af Krigs-Hospitalskassen.

I Kjøbenh. danske Post-Tidende, Nr. 31, findes »21. Maj 1759 i Odense offentlig Auction over 1) Tommerup Kirke cum jure Patronatus et vocandi (18 Tdr. Hartk.), Brylle Kirke — med samme Ret — (24 Tdr.), 2) Tallerup og Baagegaarder. Tallerup er en ganske ny og anelig Bygning med gebrocken Tag og Teglhengt, med smukke Værelser indrettede, hvoraf nogle betrukken, samt med Kjælder under . . . Hartk. 9 Tdr. 4 Skp. 1 Alb.

¹⁾ Paa Talleruplund og Baagegaard findes endnu de gl. stilfulde Døre med brede Gerichter og Messinghaandtag; de hidrører fra Kapt. Tommerups og Major v. Heys Tid.

Major v. Hey stammede fra en Jacob Hey fra Skotland og paa mødrene Side fra den gl. danske adelige Familie Banner, der vil udlede deres Ahner fra Them af Sjælland, ligesom de svenske Bane'r.

²⁾ Vel som Lejer af en Del af Stuehuset.

Tallerup, som den opførtes af Major v. Hey 1745–1750, her efter en Tegning, som ejes af Proprietær C. Møller, Villumsdal.

— Baagegaard er ligeledes overalt udi ganske god Stand saa og med smukke Værelser indrettet . . . Hartk. 7 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. — Begge disse Gaarde med en dertil kjøbt Lykke, Wæden kaldet, der ogsaa sælges og har 5 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Hartk. har hidtil været drevet under et . . . 3) 5 Huse i Tommerup By, et Sted i Tommerup (1-5-1-1), 4) Et Hus i Gundestrup, en Gaard i Brylle (11-6-0-1), Et Sted i samme By (0-4-1-1), Et Hus ibid. . . . Ved Tallerup og Baagegaarde 12 Fiskedamme, hvoraf hver for sig er besatte med Fisk som Karper, Karusser, Giedder, Aborrer og andre, saa og en Mølle ved Baagegaard og et Teglværk paa Tallerup Grund. Ejeren Major v. Heye paa Tallerup.«

Major v. Hey var aabenbart en baade driftig og dygtig Mand, men næppe særlig velhavende; han kaldtes stadig »Herre til Baagegaard og Tallerup«. Hofmann Bang skriver i sin »Odense Amt«, S. 319, at »der paa Baagegaard og Tallerup levede ca. 1750 Major Hei og Captain Tommerup, der begge skulde have havt udmærkede Heste« — Major Hey, † 1768, og hans Enke, † 16/11 1775 og begr. i Frue Kirke i Odense, 59 Aar gl. Auktion 26/3 1776 i Stervboen over Mobilier og Løsøre i Lejevaaningen skraas overfor Frue Kirke i Odense. (Hun havde født 15 Børn til Verden.)

Major Hey skøder 11/12 1759 Baagegaard til Hans Jørgen Møller, og endelig 11/6 1764 skøder han Tallerup, Tommerup og Brylle Kirker m. m. til Major *Eiler Petersen*. Med i Handelen fulgte »den Andel i Wædelykken, som nu er uddelt og hører til Tallerup tillige med Knuds Bance, med hvad dertil hører og Skjælhuset, som nu beboes af Jørgen Andersen. Skjælhuset maa ej sælges til nogen uden allene til mig eller efterkommende Ejere af Baagegaard« Major E. Petersen fik 18/12 1765 kgl. Skøde paa 18 Gaarde i Brylle og Tommerup samt 7 Huse med ialt 115 Tdr. Hartk., men solgte kort efter det meste af dette Bøndergods.

I Danske Atlas VI, S. 543 staar bl. a: »I Sognet Tallerup, en stor Bondegaard, men bygt som en Herregaard, hvilken Major Hey har sat i Stand og opbygt, derved er et meget profitable Teglbrænderi, og er undertiden i Leeret 10 Alen under Jorden funden Rav, hvid og rød af Couleur; nu tilhører Gaarden Major Petersen.« — Major Ejler Petersen blev efter Ansøgning demitteret fra det holstenske Cuirasser-Regiment 25/7 1764; han var i 1753

bleven gift med *Anna Augusta Sophie Aaby*, f. $\frac{3}{4}$ 1719 (Datter af Professor, Rektor i Odense, Th. Lauritzen Aaby og Johanne Marie Lerche), † $\frac{7}{4}$ 1776, i hvilken Anledning der i Odense Adr. Cont. Efterr. 1776, Nr. 16 og 18, findes flere »Erevers«, vist nok af Pastor Balslev. Kort før Konens Død averterer Major Petersen en 3 à 4 Gange Auktion over Tallerup, de 2 Kirker, 84 Tdr. Hartk. Bøndergods samt Jagtretten paa Brylle Bys Jorder; men det lykkedes ikke at faa solgt. Derimod holdt han Auktion $\frac{25}{11}$ 1776 over en Del Møbler og Kreaturer paa Tallerup og ligeledes $\frac{14}{4}$ 1777. Major Ejler Petersen blev efter kongelig Tilladelse Copolent paa Tallerup $\frac{17}{9}$ 1779 til Fru *Charlotte Christiane v. Westen* (Enke efter Kammerraad Erichsen), der kort forud havde solgt Baagegaard. Major Petersen skøder $\frac{22}{11}$ 1780 baade Tommerup og Brylle Kirker til Sognepræst Jens Balslev, men forbeholder sig og Frue for Livstid deres Stole i begge Kirker til deres eget Brug.

Ved Folketællingen 1787 nævnes foruden »Major Pettersen og Fru, Kammerherre Marju v. d. Ostens Frue, f. v. Scheel, og 2 Frøkner v. Sundt, Døttre af sl. Oberst v. Sundt«, der alle 3 var »udi Kost« paa T.; desuden nævnes 4 Karle og 10 Piger samt 8 gifte Daglejere. I 1801 var Fru v. Osten og 5 af Fru Major »Pettersen«s Piger endnu paa Gaarden.

Major Petersen døde paa Tallerup $\frac{9}{10}$ 1788, 60 Aar gl., blev bisat i Tommerup Kirke og derefter ført til sine Fædres Begravelse i Nyborg. Enken døde $\frac{18}{2}$ 1801, $76\frac{1}{2}$ Aar gl., og blev begravet i Familiebegravelsen i Odense St. Knuds Kirke, men forinden havde hun $\frac{7}{7}$ 1798 skødet Tallerup, Vædeløkken, Teglværket og 7 Huse for 17950 Rdl. til Gmd. *Anders Hansen* af Orte. Han udskilte $\frac{3}{10}$ 1803 Talleruplund fra Gaarden og gav denne Gaard til en Søn *Simon Andersen* tillige med 2 Huse og Teglværket for 10000 Rdl. *Anders Hansen* fik $\frac{17}{6}$ 1802 Skøde af Pastor Balslevs Enke paa Tommerup Kirke med Jus patronatus og en Jordlod i Tommerup. $\frac{28}{8}$ 1814 sælges Lille Tallerup til Hans Sørensen for 500 Rdl., der atter $\frac{10}{7}$ 1828 sælger den til *Anders Andersen*, efter at Peter Andersen en kort Tid havde ejet Stedet. Kirken kom imidlertid i 1812 over til Sønnen *Simon Andersen* paa Talleruplund, der dog allerede i 1814 afstod det hele til sin Svoger *Christen Olsen*. Dennes Enkes anden Mand *Niels Jeppesen* gav $\frac{18}{6}$ 1838 Skøde paa baade Gaard og Kirke til *Peder Chr. Waidtløw* for en Købesum af 14500 Rdl. Hans

Datter, Enkefru Pouline Jessen, er nu Ejer af Talleruplund. Anders Hansen nedbrød den store, flotte Hovedbygning paa Tallerup, og af disse Materialier opførtes de nye Stuehuse paa Tallerup, Talleruplund og Lille Tallerup. Han døde 1819 paa Talleruplund. En anden Søn *Hans Simon Andersen*, f. 1779 i Orte, fik 28/5 1814 selve »Gamle« Tallerupgaard for 10000 Rdl. og blev gift 1804 med *Dorthe Marie Olsdatter*, f. 10/9 1786 i Ubberud, † 25/8 1857. Han døde 1826, og Enken giftede sig 11/11 1826 med Ungkarl *Rasmus Jensen* fra Tommerup, f. 1780, † 1848, der var Sognefoged fra 3/12 1826 til 20/11 1847. Faderen, Gmd. *Jens Andersen*, var Sognefoged fra 1806 til 3/12 1826. Ejeren af Tallerup var 9/10 1800 indgaaet paa en Tiendeforening, hvorefter Gaarden skulde svare 8 Kr. pr. Td. Hartk. til Præstekaldets Anpart af Korn- og Kvægtiende.

H. S. Andersen i Tallerup havde en Datter *Ane Marie*, der først var gift med Degnen Felding i Verninge og 2. Gang med Hans Hansen paa Solevadgaard, og flere andre Børn. Sognefoged Rasmus Jensen i Tallerup havde kun en Datter *Hansine Jensen*, f. 18/10 1827, † 24/1 1887, der 3/8 1851 blev gift med *Peter A. Møller* fra Skovmøllen ved Ruggaard og førte Tallerup med til ham for 3000 Rdl. Fra dette Bryllup har jeg opbevaret følgende Uddrag af et Brev af min Svigerfader, der var med tillige med Broderen Lauritz, som var Lieutenant ved samme Komp. som Møller var Sergent under Krigen 1848—50: »... og paa Lørdag skal vi til et Bryllup paa Tallerup, hvortil Lauritz har digtet en Sang, da Brudgommen har været Sergent hos ham ...«

»... Sangen blev sunget med stort Bifald, og efter mange Taksigelser blev Leutnantens Skaal udbragt af den gamle Møller (fra Skovmøllen). Nu gik man i Skoven efter Bordet; der blev sunget, og Leutnanten lovede at skrive en Sang til; han skrev den i sin Tegnebog til alles Forundring extempore; man sang den, lo, jublede og gav Leutnanten et tordnende Hurra. Derpaa blev der dandset temmelig paa fri Haand, man tog en Dame, dandsede rundt med hende, til man ikke kunde mere, bukkede og takkede for naadig Straf. Allerede Kl. 10½ tog vi hjem, efter at Caroline og jeg havde modtaget Invitation til Ballet næste Aften. Strax vi kom, spiste vi Aftensmad, og derpaa begyndte Dandsen Kl. 9. Jeg begyndte dog først Kl. 10 at vise mig paa Brædderne, hvor der kun var tre hvide og fire røde Damer, Resten var uldne i alle

Kouleurer. Det gik imidlertid ikke efter Kjolerne, og der var saamænd ogsaa mange af Uldkjolerne, der dandsede de hvide forbi. Jeg havde den Ære at føre Kotillon op og skal have skildt mig derfra til alles Tilfredshed. Kl. 4 kørte vi hjem i Morgenlysning, og som om det var Billeder fra Ballet, dandsede Elverpigerne langs med Skovplainerne i den køle Morgenluft . . .»

Medens Møller ejede Tallerup, slog Lynet ned og afbrændte Stuehuset i 1872; alt brændte og deriblandt en Mængde gamle, kostbare Møbler og Husgeraad, der havde været i Gaarden fra dens Glanstid; der skal endog have været store, gamle Egeskabe af Planker paa nær et Kvarter tykke.

P. Møller døde 6/10 1901 og efterlod Tallerup til sin yngste Søn Carl Møller, der nogle Aar forud var bleven Forpagter af Gaarden.

Carl Møller, g. 2/4 1904 med *Hansine Mauritzen*, f. 16/7 1869, solgte 8/7 1908 Tallerup til Lars Hansen fra Gadsbøllegaarden, der atter nogle Aar senere solgte Gaarden til Anders Drud.

Et af de tidligere omtalte Husmandshuse bærer Navnet »*Talleruphus*«; dette har givet Navn til en ret vidt udbredt Familie. I den nyere Tid er bygget en Smedie og en Skole, der ogsaa har Navn efter Tallerup, ligesom Mejeriet, skønt dette ikke ligger paa Gaardens Grund. Iøvrigt er der paa Tallerup Grund i den sidste Menneskealder bygget en Del nye Hjem, idet Tommerup Stationsby strækker sig helt ud paa Tallerup Grund.

Sammenlignende Slægtsstudier.

Af *H. Hansen*, Ebberup.

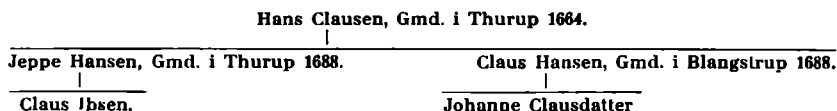
Genealogisk interesserede Mennesker vil gerne vide ikke blot, hvor deres Forfædre har boet, og hvornaar de har levet, hvem de har været gift med, og hvorledes deres Liv er forløbet, men helst ogsaa, hvordan de har set ud, og hvordan de har været. Men disse sidste Oplysninger synes det ofte umuligt at skaffe. Det er jo kun i Adelsfamilier og i velhavende Borgerfamilier, at der er opbevaret Malerier af Forfædrene; først Fotografiens Opfindelse for ca. 80 Aar siden har gjort Portrætter til Hvermands Eje. Og ligeledes er de Oplysninger, som er opbevaret om Forfædrenes aandelige Ejendommeligheder, som Regel meget sparsomme.

Det er imidlertid muligt ad indirekte Vej at naa til en Forestilling om sine Forfædres aandelige og legemlige Habitus, nemlig ved at sammenligne de Slægtsgrene, der er udgaaet fra dem. Der er jo noget, som man kalder Familielighed. Som bekendt ligner Søkende altid hinanden mere eller mindre, men saaledes, at nogle af Børnene mere slægter Faderen og hans Familie paa, medens andre mere ligner Moderen og hendes Familie, og atter andre viser en omtrent ligelig Blanding af Faderens og Moderens Egenskaber. Men heraf følger da, at ogsaa Søkendebørn som Regel vil ligne hinanden mere eller mindre, hvilket bekræftes af Erfaringen. Ja, endnu hos Næstsøkendebørn og andre fjernere Slægtninge kan der ofte spores en tydelig Familielighed. Men overalt, hvor en saadan forefindes, maa de sælles Egenskaber og Anlæg hos de paagældende Personer være en Arv fra deres sælles Stamfader eller Stammoder, og man kan saaledes ad Sammenligningens Vej faa Oplysning om Personer, hvis Liv ligger temmelig langt tilbage i Tiden.

Jeg skal illustrere dette ved nogle Eksempler, hentede fra min i Aarbogen 1917 trykte Artikel om »En gammel Baag Herreds Slægt«.

1. En temmelig udpræget Slægtstype findes hos i det mindste nogle af de under Nr. 40 nævnte Søkende Olsen. Høj, slank Legemsbygning, et forholdsvis lille Hoved og Ansigt, et roligt, stilfærdigt, mildt Væsen. De selvsamme Kendetegn findes nu ogsaa hos deres Næstsøkendebarn Jens Nielsen Hansen (Nr. 42d). Heraf kan vi slutte, at disse legemlige og aandelige Ejendommeligheder maa have været til Stede allerede hos deres sælles Stamfader Jeppe Clausen, som blev født i Thurup 1712 (se Nr. 39). Jeppe Clausens Hustru kan nemlig ikke komme i Betragtning, da han var gift to Gange og de nævnte to Grene er udgaaet fra hver sit Ægteskab. Vi er altsaa ved denne Sammenligning kommen tilbage til Aar 1712, men kan vistnok naa endnu længere tilbage. En saa fast

Slægtstype som den her omhandlede har nemlig som Regel sit Udspring i en Indgiftning, og hermed stemmer det jo udmærket, at Jeppe Clausens Forældre, Claus Ibsen og Johanne Clausdatter, var Søskendebørn (se Ahnetavlen 7. abaaaba), nemlig saaledes:

Og da nu en Indgiftning selvfølgelig ikke kan fæstne Slægtstypen, uden at de to Ægtefæller begge har haft denne Type, bliver vi altsaa i Stand til at føre den beskrevne Slægtstype tilbage til Hans Clausen i Thurup, som vistnok er født i Mygind kort efter 1600 (se Nr. 36). Det kan i Forbigaaende bemærkes, at Claus Ibsen (Nr. 38) var Rytter, og at man hertil vistnok plejede at tage Folk med høj Vækst.

2. En helt anden Type møder vi i forskellige Grene af Voldtofte- og Blangstrupslægten (Nr. 103—109). Lille, nærmest spinkel Vækst, rund Hovedform, regelmæssige, ofte ret smukke Ansigtstræk, livligt Væsen, jævnlige stærke erotiske Anlæg, men navnlig nervøs Disposition, undertiden Sindssyge. Denne Type maa søres tilbage til Anders Nielsen, f. i Voldtofte 1662, om hvem vi ogsaa ved, at han havde en Søn, som var vanvittig (se Nr. 103).

3. En ny Type har jeg fundet hos Peder Clausen i Odense (Nr. 79) og Ane Cathrine Madsdatter i Bukkerup (Nr. 16), saa vidt jeg har kunnet dømme efter et gammelt Fotografi af sidstnævnte. Middelhøjde eller maaske lidt derunder, firskaaren Legemsbygning, temmelig stort Hoved, nærmest rund Hovedskal, brødt, rundt Ansigt, kraftig, fuldblodig Konstitution. Denne Type maa søres tilbage til deres fælles Stamfader Peder Clausen, f. 1688 i Barløseborg (Nr. 75), eller ogsaa til hans Hustru. Denne Peder Clausen var ifølge min under Nr. 65 begrundede Hypothese en Sønnedattersøn af Jørgen Brahe, og det er da ikke uden Interesse, at det i Danmarks Riges Historie meddelte Portræt af Jørgen Brahe netop viser den her beskrevne Type, kun, som rimeligt er, i en finere og ædlere Form. Ja, endog hos Jørgen Brahes Oldefader Claus Bille († 1588) mener jeg at have fundet Spor af den samme Type.

4. Den nævnte Ane Cathrines Broder Lars Madsen (Nr. 16) viser en fra Søsteren meget forskellig Type. Høj, slank Vækst, lang Hovedskal, høj Pande, langt, smalt Ansigt. Denne Type findes igen hos flere af Lars Madsens Børn og Børnebørn, ligesom ogsaa hos flere andre af de fra Hans Nielsen i Sjød (Lars Madsens Morfader, Nr. 95) nedstammende Personer, og stemmer ogsaa med en af Maren Hansdatter (Lars Madsens Moder) opbevaret Silhouet. Og da den nævnte Hans Nielsen formodes at være Søn af Grev Christian Rantzau paa Brahesborg, er det meget interessant, at vi netop her finder den bekendte Rantzauske Type. Enkelte Medlemmer af denne Slægt har endogsaa haft en paafaldende Lighed med det gamle, bekendte Billede af Johan Rantzau (ogsaa med Hensyn til Blikket).

5. Min Farfader Hans Nielsen i Kohaugen (Nr. 155), og endnu mere hans Søster Ane Cathrine (Nr. 150 i), viser en tydelig Lighed med Ravnekærfamilien (Nr. 175). Kraftig, bredskuldret og sværlemmet Legemsbygning, stort Hoved, bredt Ansigt, ikke meget gennemsigtig Ansigtshud. Denne Type maa da vise tilbage til deres fælles Stamfader Mads Rasmussen Ravnekær (f. 1723, se Nr. 172). Hans Hustru er nemlig udelukket, da han var gift tre Gange og der her er Tale om Børn af forskellige Ægteskaber.

6. Nogle af Hans Niensens Søskenne var lavere og spinklere af Vækst og kendetegnes navnlig ved et mere langstrakt Ansigt, saaledes især Anders Nielsen. Til denne Type hører ogsaa forskellige andre Ejendommeligheder, som mere eller mindre findes hos alle Kohaugesønnerne; stærk Skægvekst, stort Baghoved, Disposition til Tunghørighed og Lungeemfysem, betydelig Arbejdskraft, godt Humør, Djærvhed og Frimodighed, og hos adskillige et højttalende Væsen og en vis drastisk Humor. Denne »Kohaugetype« maa sikkert i Hovedsagen føres tilbage til Jørgen Pedersen i Voldbro (Nr. 149). Dog kan muligvis nogle af disse Egenskaber skrive sig fra hans Hustru Kirsten Laursdatter; men i ethvert Tilfælde maa Djærvheden stamme fra Jørgen Pedersen, da den ogsaa findes hos nogle, der nedstammer fra Jørgen Pedersens anden Hustru.

7. I et Tilfælde, som ikke henhører under min Slægtshistorie, har jeg hos to fjernt fra hinanden boende Familier fundet en slaaende Lighed, bestaaende i en ejendommelig Ansichtsform og en egen Aft af Vid. Og da nu disse to Familier begge er nærbeslægtede med een og samme tredje Familie, formoder jeg, at de ogsaa selv vil vise sig at være beslægtede, at nedstamme fra en ikke alt for fjern fælles Stamfader.

Ved et videre Personalkendskab og et nøje Studium af gamle Fotografier kunde der sikkert findes mange flere Slægtstyper og flere Træk i Typerne. Og lignende Resultater maa kunne naas i enhver Slægt, hvor en udførlig Stamtavle og Ahnetavle forefindes, navnlig hvis man har Støtte i gamle Malerier eller Tegninger.

Den her beskrevne Methode kan naturligvis ikke gøre Krav paa absolut Ufejlbarhed, da der jo nemlig ogsaa undertiden findes tilfældige Ligheder, som ikke har noget med Slægtskab at gøre. Men naar det i Forvejen er bevist, at to eller flere Personer, som ligner hinanden, er beslægtede, er det overvejende sandsynligt, at der foreligger en Familielighed, og i saa Fald er mine Slutninger uafviselige.

Til lignende Resultater har ogsaa de Arvelighedsundersøgelser ført, som Professor K. Bonnevie har udført i Norge (se „Naturens Verden“ 1920, S. 317-26). Det har f. Eks. vist sig, at en egen Slags Dværg, som optræder i en af Bygderne, alle nedstammer fra et Ægtepar midt i det 17. Aarh., ligesom ogsaa mange Tilfælde af Seksfingredhed spredt over forskellige Bygder dog alle synes at føre tilbage til een Kilde.

Gravpladsen ved Skrillinge.

Ved *Jens Rasmussen*, Ejby.

Forskellige Forskere er kommen til den Opfattelse, at de Landsbyer, hvis Navn har Endelsen »inge«, skal være de ældste Bebyggelser, der findes her i Landet. Om denne Antagelse er rigtig, lader sig vel aldrig fuldstændig godtgøre, men at Byer med Endelsen »inge« i Navnet er meget gamle Bebyggelser, kan man med stor Sikkerhed fastslaa. Paa forskellig Maade har man Beviser for, at der i disse Byer har levet Folk i mere end 2000 Aar, eller maaske rettere, at der paa disse Steder har været Bebyggelser for mere end 2000 Aar siden.

Saaledes har man et fuldgyldigt Bevis for, at Landsbyen Skrillinge tæt ved Middelfart paa et meget tidligt Tidspunkt har været beboet af en endog ret talrig Befolkning. Der er nemlig en Ting, der viser dette langt bedre end Navnet. Der findes nemlig tæt ved Byen en stor Begravelsesplads fra Oldtiden, en af de største, man kender i Danmark. Og hvor man har en saadan Plads, er det ikke vanskeligt at slutte, at der har levet Mennesker. De maa jo nemlig have levet, inden de er døde og begravede. Og da Begravelsespladsen er stor og tæt belagt, er det saa temmelig givet, at Befolkningen har været temmelig talrig.

Der er sagt om Navnet Skrillinge, at det skulde betyde saadan noget som »det tørre Sted« eller noget i den Retning. Det kan være, der er noget om dette, thi Gravpladsen ved Skrillinge ligger netop paa en tør Plads. Skrillinge Bys Jorder hører til de bedste og mest frugtbare i Danmark, men fra Nordvest ude fra Lillebelt strækker der sig en Sandrevle i Jordsmonnet, som indtil vore Dage hverken er fugtig eller frugtbar. Det er tænkeligt, at der her har været en skovløs Plet med Udsigt til Stranden, og her paa den inderste Spids af denne smalle Landstrækning har vore Forfædre begravet deres døde, hvor de har ligget uænset i deres Urner i Tusinder af Aar.

Det er nemlig ikke saa overmaade længe siden, at man blev klar over, at her var en stor og paa sin Maade interessant Gravplads fra Oldtiden.

Ved Udskiftningen blev der i sin Tid udlagt en fælles Grusgrav, Sandgrav, for de Skrillinge Bymænd tæt Nord for Hovedlandevejen og grænsende til Skellet mellem Kauslunde og Vejlbj

Sogne. Denne Grusgrav blev benyttet i Fællesskab i mange Aar. Den laa paa ganske flad Jord, og Sandet, rødt Sand, gik omtrent op til Jordens Overflade.

I denne Grusgrav fandt man meget hyppigt nogle gamle Lerpotter, fyldte med Aske og brændte Ben, og som for det meste var ret skøre at røre ved. Der var imidlertid ingen, der ænsede disse Lerpotter. Man anede ikke noget om, hvad de var. Nogle blev taget op og senere slaaet itu; andre blev slaaet i Stykker paa Stedet, hvor de sad; men der var ingen, der tænkte paa, at de havde nogen videre Betydning. Bymændene overdrog senere Grusgraven til den Gaardmand, der ejede Jorden vest for den. Grusgraven blev sløffet og omdannet til Agerland.

Men da Murergrus altid er en nyttig Vare, saa aabnede Na-boen mod Øst, Husmand Rasmus Nielsen Rasmussen en Grusgrav i sin Mark. Det viste sig, at der her ogsaa fandtes en Mængde Urner fra Oldtiden, endnu flere end der fandtes i den første Grusgrav. Det var omkring ved Aaret 1878, denne ny Grusgrav blev aabnet. Dens Ejer var en interesseret Mand, der ved Læsning havde skaffet sig en Del flere Kundskaaber, end det var almindeligt for Husmænd paa denne Tid. Han fik Øje for, at disse mange Urnefund dog maaske kunde have historisk Betydning.

Han indberettede sine Fund til Oldnordisk Museum, der tog sig for at undersøge Pladsen. Undersøgelsen foretoges i første Halvdel af 80-Aarene under Professor Worsaaes og hans Assistenters kyndige Ledelse.

Man var straks paa det rene med, at man her stod over for en Begravelsesplads fra Oldtiden. Lerpotterne var Urner, og deres Indhold var brændte Menneskeben. Man regnede med, at den skulde stamme fra den senere Broncealder. Der blev optaget et nøjagtigt Kort over Begravelsespladsen, og de senere Fund blev maalt ud og indregistrerede. Sammen med de brændte Ben fandtes ofte i Urnerne Bronceanale, de nu saa kendte Bøjleaaale, Fibula, mindre Spænder og nogle Bronceknive.

I tidligere Tid skal der paa denne Plads være fundet en Sølv-mønt, møntet af en romersk Kejser længe før Kristi Tid. I den nyere Tid er der fundet en Sølvnaal, som ogsaa menes at være af romersk Oprindelse. Denne Naal er i privat Eje.

Siden Undersøgelsen af Gravpladsen er der fundet mangfoldige Urner paa dette Sted, vistnok over 100. De allerfleste af dem findes paa Nationalmuseet i København. Og det er højst sandsynligt, at der endnu sidder mange Urner i Jorden der. Urnerne er lavet af en sortbrun, kornet Lerart. De fleste af dem uden nogen videre Forsiringer. Nogle af dem har dog ret smukke Ornamente. Der er fundet Urner af meget forskellig Størrelse. Nogle har været 8—9 Tommer høje med et tilsvarende Tværmaal, andre har været ganske smaa, ikke stort større end et almindeligt Ølglas.

De fleste Urher fandtes staaende ret nær ved Jordens Overflade. Mange stod endog saa overligt, at de var traadt itu af Hestene under Pløjningen. I nogle Tilfælde var Urnerne beskyttet af en lille Stensætning, men dog ikke saa nær altid. Ved Optagningen er naturligvis mange af dem gaaet itu, men der er dog ogsaa fundet en stor Mængde særdeles velbevarede Eksemplarer.

Som et Kuriosum kan nævnes, at i den Tid, Urnerne fandtes i den fælles Grusgrav, var der ingen, der brød sig om dem. De blev kastet til Side og behandlet som gammelt Skrammel. Da det senere viste sig, at Urnerne var af baade pengelig og historisk Værdi, og at de desuden havde en privat Ejerman, saa fik Folk Lyst til at faa fat i dem, og de blev somme Tider ligefrem tyvstjaalen af Folk, der fandt dem, naar de hentede Grus i Grusgraven. Og det var ikke Fattigfolk især, der søgte at berige sig paa den Maade. Ejeren ærgrede sig naturligvis over Folks Frækhed og søgte paa forskellig Maade at sætte en Stopper for dem.

En Gang hændte det, at en af Egnens rigeste Mænd paa en ikke helt tilladelig Maade havde erhvervet sig to Urner, særdeles smukke, fra Gravpladsen ved Skrillinge. Men han kunde ikke tie med det. Følgen blev, at han med Politiets Mellemkomst maatte aflevere dem til deres retmæssige Ejer. Nu findes de, hvor de rettelig bør være: i Nationalmuseet i København.

Gravpladsens Størrelse er aldrig rigtig fastslaaet. Den har strakt sig over et stort Areal. Vistnok en halv Snes Tønder Land i det mindste. Den er en af de største Begravelsespladser fra Oldtiden, man kender her i Landet, og en af dem, hvorfra man har de talrigste, men vistnok ikke de interessanteste Fund. Dog kan det være, at de Kapitler af vort Folks Historie, denne store Gravplads omhandler, endnu ikke er læst, som de bør læses.

Kyndige Folk mener at være klar over, at man her har en Begravelsesplads fra Oldtiden, som kun var Begravelsesplads og intet andet. Man finder nemlig ingen Brandpletter her, som andre Steder paa Vestfyen, til Eks. Egnen omkring Flemløse, der viser, at her har Oldtidsfolkene levet, tillavet deres Mad, kastet Affaldet bort — og begravet deres døde. I Begravelsespladsen ved Skrillinge findes ikke andet end Urnerne med deres Indhold af brændte Ben. Man mener heri at se et Bevis for, at Begravelserne er sket paa et Tidspunkt, hvori Folkene var naaet saa vidt frem i Kultur, at de begravede deres døde afsides fra de Steder, hvor de levende færdedes.

Begravelsen findes som nævnt paa flad Jord, og Jordlaget bestaar af rødt Sand med en Smule Muldjord over. Muldjorden er vel noget, der har dannet sig siden Bronzealderen, og paa den Tid, Begravelserne blev foretaget, har der vel her været en nøgen Plet, maaske en Lysning i Skoven, hvor vore Forfædres Ben har fundet deres sidste Hvilested.

Nu er Grusgraven sløjfet, og det er vistnok sjældent, man fin-

der en Urne i Jorden der. Dog er der sikkert nok mange tilbage endnu. De gamle Ben har nu hvilet i Fred i Tusinder af Aar, og de, der er tilbage, bør maaske heller ikke forstyrres.

I vore Dage er man kommen ind paa at sætte synlige Minder paa Steder, hvor vi ved, at vore Forfædre har færdedes. Ganske vist findes der ingen Runesten paa Gravpladsen ved Skrillinge, men den er dog et langt ældre Minde fra vore Forfædres Tid end til Eksempel Pladsen ved Glavendrupstenen. Var der noget urimeligt i, at man paa en eller anden synlig Maade gav til Kende, at man ogsaa her paa dette Sted holder vore Fædres Minde højt i Ære? Gravpladsen er allerede ved at gaa i Glemme. Det bør dog ikke ske.

Efterskrift.

Jeg har ikke haft Lejlighed til at efterse Beretningen om Undersøgelsen af Gravpladsen i Nationalmuseet. Men ifølge alle Forfatterens Oplysninger er det uden for al Tvivl, at Gravpladsen stammer fra den yngre (romerske) Jernalder, d. v. s. fra de første 4 Aarhundreder af vor Tidsregning. Den Gang var Ligbrænding omtrent eneraadende her paa Fyen, og Urnerne begravedes paa flad Mark uden dækkende Høje og paa store fælles Gravpladser. Af Gravgoods findes næsten aldrig andet end de omtalte Bøjlenaale (fibulæ), der har holdt Dragten sammen; de er af Jern, Bronze eller — sjældnere — af Sølv eller Guld.

Ogsaa i den yngre Bronzealder (ca. 800—ca. 400 f. Chr.) var Ligbrænding eneraadende; men Urnerne fra denne Periode findes altid i Høje, enten som Enkeltbegravelser omsatte med Sten og højdækkede eller indsatte i ældre Høje, og sædvanlig findes der mere Gravgoods, f. Eks. Vaaben og Toilettesager. Sølvet var ukendt i Bronzealderen og optræder først i Jernalderen.

Den omtalte Sølvmønt bærer Billedet af den romerske Kejser Lucius Verus (161—172 e. Chr.) og er for saa vidt et ypperligt Holdpunkt til Bestemmelse af Tidsalderen for Fundet. Men man ved desværre ikke, om den er funden i en Urne eller tilfældig tabt paa Stedet uden Forbindelse med Gravene. Min Viden derom stammer fra Direktør W. Dreyer ved Zoologisk Have (jfr. Aarbogen for 1918 II, Side 280).

Med Hensyn til Forfatterens udtalte Ønske om en Mindesten paa (ved) Gravpladsen formener jeg, at Spørgsmaalet lettest kunde løses ved, at Ejeren af den mindst forstyrrede Del af Pladsen lod denne fredlyse under Nationalmuseet, som da lader opstille en Granitsten med Bogstaverne F. M. under en Krone (o: Fredet Mindesmærke).

A. R. Idum.

Risbro.

En forsvunden, vestfyensk Herregaard.

Ved Pastor A. R. Idum, Føns.

En af de store Forpagtergaarde ude paa Halvøen Fønsskov bærer Navnet Risbro. I Traps Beskrivelse af Danmark¹⁾ anføres, at denne Gaard i tidligere Tid skal have været en Herregaard, og en Dam i Haven skal være en Rest af den gamle Voldgrav. Dette er imidlertid urigtigt. Der har ganske vist tidligere ligget en Herregaard paa Fønsskov; men den har ligget midt paa Halvøen, hvor denne er bredest (∴ midtvejs mellem Tønnæs Odde og Torpehoved), og dens Historie kendes ikke, da den er forsvunden før 1550. Hele Halvøen fra Sparretorn og ud til Ellegaard var skovklædt indtil 1740 (jfr. dens Navn), og der laa kun 3—4 smaa Huse langs Vejen. Sparretorn blev først gjort til Hovedgaard 1718, og omtrent ved samme Tid begynder Ejeren, Grevskabet Wedellsborg, at rydde Skoven og anlægge nogle Gaarde derude.

Den nuværende Gaard af Navnet Risbro er først bygget 1843 og har vistnok af den daværende Lensgreve faaet dette Navn, fordi man havde en dunkel Erindring om, at der engang paa Grevskabets Grund har ligget en Gaard, som hed Risbro. Det har der ogsaa; den har blot ligget et helt andet Sted.

I en Indberetning til Dr. O. Worm fra Vends Herreds Præster af 1624 skriver den daværende Præst til Føns og Ørslev, Hr. Jørgen Kjeldsen, bl. a. saaledes²⁾:

»Lidt sydøst fra Føns, ret udi Øster fra Rud, to eller tre Bøsseskud, ligger en enlig Gaard, hedder Risbro. Der er Voldene og Gravene endnu kiendelig til Syne, saa man kan agte, at Herrefolk haver boet dér tilforn. Der siges, at den sidste Herremand, dér boede, skulde heddet Hr. *Lauge Brock*; han siges at have haft en Daatter, som blev gift til Sverig, hvorover samme

¹⁾ Udg. af 1899, III, S. 527.

²⁾ Retskrivningen er ændret noget i moderne Form.

Gaard med andet mere, Gods her udi Landet er kommen til de Svenske, som for faa Aar siden er samme Gaard med nogle andre heromkring de svenske Herremænd afforhandlet ved salig velbyrdig Hr. *Breide Rantzau*.«

Jeg ved ganske vist ikke, hvor langt man dengang kunde skyde med en Bøsse; men den opgivne Afstand vil svare til godt 1000 Alen. Ved at følge den anden angivne Linie kommer vi ned til en lav Odde ved det sydøstlige Hjørne af den saakaldte Hovedsø, der gennem en lille Aa har Afløb ud i Fønsvig lige ovre under Rud. Her har Gaarden ligget. Pladsen er overstrøet med Brokker af Mur og Kamp; muligt er der endnu Fundamenter tilbage i Jorden, ligesom Gravenes Plads kan ses i Jorden. Efter Navnet at dømme har her tidligere været lav Kratskov ned imod Søen og maaske ogsaa en Bro over Aaen (Ris-bro)¹⁾.

Det maa derefter formodes, at Hr. Lauge Brock paa dette Sted har rejst sig en lille Borg og boet her i sidste Halvdel af det 15de Aarhundrede. Han har sikkert faaet Jorden og Grunden som Arvepart efter sin Moder Ellen Gyldenstjerne, idet Gyldenstjerne dengang ejede Iversnæs (nu Wedellsborg) med omliggende Sogne. Jorden ligger nu under Hovedgaarden Tybrind.

Lauge (Lave) Eskesen Brok til Estrup, Bregenholt, Vemmetofte og [en Del af] Frøbjerg er en meget bekendt — om ikke just berømt — Mand i Danmarks Historie; men da det næppe kan antages, at hans Livshistorie er almindelig bekendt, skal jeg forsøge at genfortælle den her²⁾.

Hans Fader var Rigsraad og Ridder *Eske Jensen Brok* til Estrup og Befalingsmand paa Aalborghus. Han faldt i Slaget ved St. Jørgensbjerg 3. Maj 1441. Han var en stor Bondeplager og saa forhadet, at Vendelboerne efter Slaget huggede hans Lig i 7 Stykker og sendte dem rundt til hvert af deres 7 Herreder.

Eske Brok var gift med *Ellen Henriksdatter Gyldenstjerne* († 1472), Søster til Knud Henriksen Gyldenstjerne til Iversnæs († 1467). Deres eneste Søn var Lave Brok.

Denne Lave (Lauge) var en voldsom og ustyrlig Natur, der laa i Fejde og Trætter med alle sine Naboer, særlig med Rosenkrandserne, der boede paa Rosenholm, som jo grænsede op til Lave Broks Hovedgaard Gammel-Estrup. Disse Trætter, der drejede sig om Jordegods og Fiskeri, varede i hele 15 Aar (1460—75), og Kongen, Kristian I, maatte tilsidst lægge sig imellem. Lave Brok havde 1469 af Kongen faaet Birkebrev paa sit Gods i Fausing og Auning (Estrup Birk), og Fiskeritrætterne gjaldt særlig »Enemærket« ved Estrupaaens Munding. Hans Modstandere var Hovmester Otte Nielsen Rosenkrands (til Bjørnsholt og Lensmand

¹⁾ Biskop Jacob Madsen nævner i sin Visittatsbog en Fjord ved »Rysbro« (1589).

²⁾ Tildels efter Danmarks Adels Aarbog 1890.

paa Kalø) og dennes Søn Erik Ottesen R. (til Bjørnsholm) samt Hr. Ottes Broder Stygge Nielsen R. (til Høvringholm). Lave Brok lagde sig med væbnede Svende udenfor disse Mænds Borge og fangede og pinte, bankede og dræbte deres Folk og Tjenere; en af Erik Ottesens Svende ved Navn *Storm* lod han saaledes hænge. Men værre var det, at han 1468 paa aaben Gade i Randers dræbte Rosenkrandsernes Ven, den rige Købmand *Niels Paaske*.

[Otte Nielsen R. var forlenet med Randers By.]

Det var unge Hr. Lave Brok
han sit Sværd uddrog.
Det var Nilus Paaske Søn
han sønder i Midje hug.

Brødrene Peder og Anders Paaske anlagde Sag imod Morderen, der maatte betale »baade Penge og Guld saa rød« og ved sin Foged lade gøre Knæfald for dem, hvorefter de gjorde Lave Brok »en tryk Sone og evig Orfejde«. Det var en almindelig Maade for Adelsmænd dengang at ordne slige Sager som Mord og Drab ved at give »Sone«; allerede i 1462 er der saaledes udstedt 3 »Freds-breve« for Lave Brok. 1475 skaffede han sig en Lavhævd paa Fiskeriet i Estrupaaens Munding; men efter hans Død udstedte Herredsfogden *Peer Udsen* et Tingsvidne, hvori han erklærede, at denne Lavhævd var bleven ham aftvungen med Vold, idet Lauge Brok havde ladet ham gribe ved Tinget og føre til Estrup Mølle, for at besegle hans Fordringer. Det er sikkert ogsaa rigtigt nok; men det fik alligevel ingen Indflydelse, da Fogden ikke havde protesteret straks efter Løsladelsen. Selv efter at være bleven Ridder blev Lave Brok dømt som Tremarksmand.

Men med alt dette opnaaede han alligevel den ene Værdighed efter den anden. 1468—69 var han Lensmand paa Koldinghus; han var da kun Væbner. 1472 fik han Vemmetofte paa Skifte efter den iøvrigt ukendte Fru Johanne Nielsdatter. 1490 — mulig før — blev han Ridder. 1500 var han med Kong Hans paa det ulykkelige Togt til Ditmarsken, men slap dog levende derfra. Thi 1503 gav han en Gaard til St. Hans Kloster i Odense for Sjælefred. Han var nu en gammel Mand og er vel saa begyndt at tænke paa sin Sjæls Frelse. Samme Aar er han sikkert død; thi 2 Aar senere (1505) nævnes hans anden Hustru som Enke. Hans første Hustru hed Else Laxmand; senere — efter 1466 — ægtede han Kirsten Pedersdatter Høeg, der overlevede ham og efter hans Død ægtede Peder Lykke til Demmestruup.

Det er troligt nok, at det efterhaanden er bleven Lave Brok lidt hedt derovre i Jylland, hvorfor han er søgt over paa Fyen og har bygget Risbro paa sin Arvelod herovre. Dette er nok sket før 1470; thi i det Aar har han fra Odense udstedt et Skøde. Men ogsaa herovre forfulgte hans Retstrætter med Erik Ottesen ham, idet Sagen i 1474 er til Behandling ved Odense Byting. En

vis Jens Lassen, der før havde tjent [Biskop] *Navne* [† 1440], men siden var kommen i Tjeneste hos Erik Ottesen, stod anklaget for at have faaet Penge af Hr. Erik Ottesen »for at slaa Lave Brok ihjel«; dette skulde han have snakket over sig med, da han engang havde faaet en Taar over Tørsten. Men Jens Lassen benægtede dog dette, saa der kom ikke noget ud af Sagen.

Saaledes var altsaa den sidste Herremand, der boede paa Risbro. 1509 holdes der Skifte efter ham med Henrik Knudsen Gyldenstjerne til Iversnæs († 1517), vistnok som Værge for sin Fætter Hr. Lave Broks Børn af første Ægteskab.

Vi skal nu høre lidt om hans Børn. Slægten bredte sig ellers meget lidt og kaldtes derfor: »de faa Brok'er«. Men Lave Brok havde dog en Datter af første Ægteskab, *Anne Brok*, gift med Axel Brahe til Krogholm; de ejede noget af Godset paa Fyen. En anden Datter *Ide Brok* ægtede Rigsraad Truid Ulfstand. Hans Søn Niels Brok (af andet Ægteskab), gift med Jytte Podebusk, faldt 16/10 1534 ved Svenstrup i Kampen mod Skipper Klements Hær³⁾. Han havde Gods paa Fønsskov, hvilket hans Enke beholdt; efter hendes Død 1573 gik det i Arv til Eske Bilde (til Ellinge og Valden), og denne skøder det 1604 til Breide Rantzau til Tybrind¹⁾.

Men desuden havde Lave Brok endnu en Datter af første Ægteskab, nemlig *Margrethe Brok*; det var hende, som — ganske rigtigt — blev »gift til Sverig« og bragte Risbro over paa svenske Hænder. Hun ægtede nemlig den rige og stolte Nils Clausen Sparre til Ellinge og Wik i Skaane, Rigsraad i Sverige (1474) og Hovedsmand paa Elfsborg (1481). Især fra dette sidste Sted drev han med egne Skibe en stor udenrigsk Handel. Han holdt med Svenskerne imod Kong Hans, idet han nemlig var Fætter til Sten Sture og Søstersøn af Karl Knutson. Da han udeblev fra Mødet i Kalmar 1/7 1506 — han var vistnok død dengang og altsaa lovlig undskyldt — dømte Kong Hans ham skyldig i Majestætsfornærmelse og inddrog hans og hans Hustrus Gods paa Fyen. Risbro blev tilskødet Lensmanden paa Rugaard Henrik Knudsen Gyldenstjerne til Iversnæs († 14/11 1517), der var Kong Hans' Yndling. Gaarden nævnes da ogsaa i Skiftet efter Henrik Knudsen 6/12 1530 »Rigbro«.

Men 1541 faar »de svenske« atter Gaarden, og det gik saaledes til.

Nils Sparre og hans Hustru havde bl. a. en Datter Karine Nilsdatter Sparre; hun blev gift med Peder Turesen Bjelke til Kraakerum og Wik. Dette Ægtepars Søn Niels Pedersen Bjelke blev

¹⁾ Skøde i Wedellsborg Godsarkiv.

²⁾ Kronens Skøder.

³⁾ Jeg er bleven gjort opmærksom paa, at Niels Brok dog først døde 18/12 1534.

svensk Gesandt i Danmark og fik 1536 af Kristian III Løfte paa at faa Bedsteforældrenes fyenske Gods tilbage, Dette skete saa ved de kongelige Breve af 20/5 og 17/10 1541²). Henrik Knudsens Søn Christoffer Gyldenstjerne afstaar heri det fyenske Gods, hvoraf nævnes: Først Femteparten i Risbro Gaard og Ejendom; dernæst en hel Del Gods i Vends Herred [i Thufve, i Gjelsted, i Ronæs, i Balslev og i Torpe] og i Baag Herred (f. Eks. Frøbjerg]. Hertil kom 1547: Skærbæk, Hede, Esko, Rolund, Brangstrup og Balslev. I Stedet for faar Christoffer Gyldenstjerne Hybæks Mølle, Horde, Thellerup, Uby m. m. Niels Bjelke druknede i Braaviken 20/5 1550. Han var gift med Anna Hogenskild. Deres Arvinger og Børn havde saa det fyenske Gods i Fællesskab; de tabte 1557 en Sag om Faurskov Mølle, og 3/9 1614 er der en Dom for Kongens Retterting, der bl. a. oplyser, at Bjelkerne og Bannerne havde Fælleseje til det fyenske Gods.

Svenskerne boede ikke selv her paa Fyen, men lod deres Gods styre af Fogeder. I Aarene fra c. 1550 til c. 1580 beklædtes denne Stilling af Borgmester Brixen i Odense. 1606 nævnes en Peder Hansen og 1627 Laurits Schobbe i Naarup som Fogeder. Det sidste fyenske Gods, som Svenskerne ejede, blev solgt af Friherre Steen Nilsson Bjælke til den danske Rigsadmiral Henrik Bjelke ved Skøde af 24/10 1664, altsaa kort efter Svenskekrigen 1658—1660. Men da var allerede Risbro gaaet over i dansk Eje, idet den nye Herregaard Tybrind, der laa lidt Syd for Gaarden, havde opslugt den

Paa Tybrinds Plads laa der indtil 1588 en Landsby af samme Navn med 10 Gaarde (Ti Brønde = Tybrind). Men da Biskop Jacob Madsen i 1589 visiterede i Ørslev Kirke, skriver han: Corfits Viffert i Kirken. Bryder en By af — 9 Gaarde udi — og vil bygge en Sædegaard igen, Tybering-Gaard, Præsten og Kirken stor Skade.* (Præst og Kirke mistede jo nemlig derved Tienden af den gamle Tybrind By.) *Corfits Tønnesen Viffert* til Næs (nu Lindenberg) var 1578—79 Lensmand paa Odensegaard og døde paa Kalundborg 17/1 1592. Han efterlod sig en Datter Christense, der først blev gift med Henrik Bille til Mogenstrup, men efter hans Død 1604 ægtede Rigsraad Breide Rantzau til Rantzauholm (nu Brahetrolleborg), hvilket var hans tredie Ægteskab. Breide Rantzau, der var født 1556 og døde 1618, blev forresten Corfits Vifferts Efterfølger som Lensmand paa Odensegaard (1580) og blev nu ogsaa hans Efterfølger paa Tybrind. — Det blev saaledes ham, der ved Køb fik Risbrogaard lagt ind under sin Hovedgaard Tybrind, og det er rimeligvis sket 1614. Risbro blev dog ikke nedbrudt, men blev liggende som Fæstegaard, hvad den altsaa var, da Hr. Jørgen Kjeldsen beskrev den i 1624.

Jeg véd ikke, om det er denne Gaard, som Niels Gyldenstjerne til Iversnæs mageskiftede sig til 6/12 1616 mod 2 Gaarde i Husby; Skødet taler om »en Gaard i Tybrind By, som Knud Jørgensen

paaboer«. Men da Jørgen Kjeldsen siger, at der i 1624 kun laa »to smaa Boliger« ved Tybrind (foruden Hovedgaarden), er Udtrykket »en Gaard i Tybrind By« mærkeligt. Derimod nævnes Risbro i et Skøde fra Anne Lykke af 14/2 1629¹⁾. Anne Lykke var gift med Breide Rantzaus Søn Kaj Rantzau († 1623) til Rantzauholm og har vel saa faaet Risbro med ham.

Risbro svarede dengang i aarlig Skyld: ½ Td. Smør, 1 Otting Aal, 1 fed Oxe, 10 Skpr. Havre og 4 Høns.

Gaarden og dens Jord har siden da ligget under Tybrind, der iøvrigt nu blev forenet med Iversnæs, idet Breide Rantzaus Datter Lisbeth Sofie blev gift med den rige Hans Lindenov [den ældre] til Gaunø, som c. 1624 havde købt Iversnæs af Niels Gyldenstjerne. Hans Lindenov døde 28/8 1642 og efterlod Iversnæs og Tybrind til sin Søn af samme Navn (Hans Lindenov den yngre, † 1659). Denne, der var gift med Grevinde Elisabeth Augusta, Datter af Kristian IV og Kirstine Munk, solgte 1653 Tybrind til sin Svigermoder, som beholdt den til sin Død 29/4 1658. Kirstine Munk boede dog ikke selv paa Gaarden, men lod den styre af en Foged Ludvig Jørgensen. Efter hendes Død kom Tybrind til den anden af hendes Svigersønner, nemlig Rigens Skatmester m. m. Hannibal Sehested (1609—1666), der var gift med Grevinde Christiane. Han havde nemlig købt Iversnæs 1664. Dette Ægtepars Datter Christiane Sofie blev gift med Grev Frederik Vilhelm Wedell († 1706), der 11/12 1672 af Hovedgaardene Iversnæs og Tybrind m. m. oprettede Grevskabet Wedellsborg.

I en Tingsdeklaration af 13/12 1673 fra denne (den første) Greve Wedell nævnes Risbro Enghave. Og i en Beskrivelse fra 1725 (fortsat til 1755) nævnes Gaarden endnu med Tilføjelsen: tilforn en Herregaard. Men i sidste Halvdel af det 18de Aarhundrede maa den være bleven nedbrudt, og dens Materialier blev ført op til Ørslev By, hvor de blev anvendt til at reparere den tidligere Annex-Præstegaard med.

Denne Gaard blev i 1910 nedbrudt og flyttet ned paa sin Jordlod (Ørslev Dalgaard), og paa dens Plads opførtes den nye Forskole i Ørslev. Men Gaarden havde noget særlig fint og solidt Egetømmer (12" × 12"), der sagdes at stamme fra Risbro.

¹⁾ I Wedellsborgs Godsarkiv.

Uddrag af Nørre Lyndelse Kirkebog.

Nedenstaaende Smaastykker har Skriftudvalget modtaget fra Hr. Lærer *Emil Petersen*, forhen i Nørre Lyndelse, og finder, at de bør bevares i Aarbogen.

Af Nørre Lyndelse Sogns Kirkebog fra 1729.

Da Degnen havde Barn i Kirke.

Den 3. Maj 1759 havde Degnen Peder Berthelin en Søn til Daab, kaldet: *Friderich Ludvig*.

Patronessen, Cammerherreinde Brochenhuus til Bramstrup bar ham.

Fadderne: Velb. Cammer-Jomfrue Ahlefeldt og Baron Guldencrone fra Boltinggaard, Velb. Frue Korbitz og Frøken Beenfeldt fra Lammehauge og Velb. Cornet Lewenhjelm til Weirup.

Da Negerpigen fra Bramstrup var i Kirke.

1784 den 9. S. e. Tr. blev en Negerinde fra Afrika (der, som lidet Barn paa 3 à 4 Aar var bortrøvet fra hendes Faders Huus, opbragt til København, hvor hun var saa heldig at blive antaget af dette Steds høyvelbaarne Patron og Patronesse, som sørgede for hendes Opdragelse) — døbt her i Nørre-Lyndelse Kirke og kaldet *Julie Adolphine* efter det høye Herskab her til Bramstrup Hs. Excellence Hr. Ober-General-Adjutant von Ahlefeldt og hendes Naade Frue Generalinden, som selv var hendes Faddere, tilligemed Frue Kammerherreinde Korbitz til Weirup, Kammerherre Tingnagel til Veylegaard og Hr. Major Rosenkrantz til Søebysøegaard.

Hun var et meget got Barn. Gud styrke hende fremdeles i det Gode til sit Navns Ære og hendes Salighed.

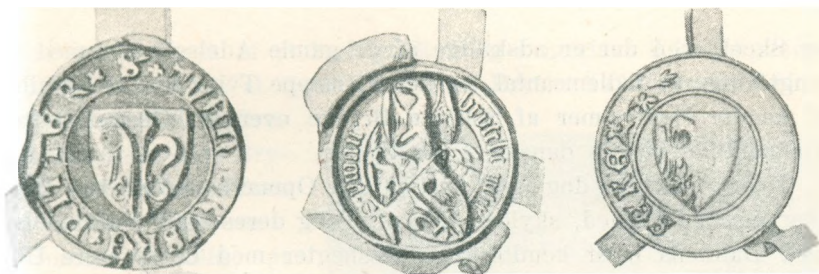
(General Ahlefeldt stiftede et Legat for Godsets fattige. Hans Gravplads er paa Nørre Lyndelse Kirkegaard, og Præsten hæver 8 Kr. aarlig for at holde den i Orden.)

I »Trap« staar anført, at Michel Brochenhuus nedbrød Landsbyen Brangstrup, der bestod af 5 Gaarde og 2 Huse, og lagde Jorden ind under Gaarden. Dette er ikke rigtigt. Det var hans Sønneson, Laurids, ham, der byggede Kirketaarnet, opførte Prædikestolen i Lyndelse Kirke, men som ogsaa »indmurede« sin Datter Rigborg paa Egeskov, hvor hun sad i 5 Aar, fra 1599 til 1604, da han døde. Det var Rigborgs Straf for et »Fejltrin«. Resten af sit Liv boede hun paa Nybøllegaard under Navnet »Frue Rigborg«.

Da Karlene i Dømmestrup spillede Kort i Kirken.

1. Novbr. 1808 jordet Karlen Hans Rasmussen af Dømmestrup, som døde i Odense Arrest — 19 Aar gl., hvor han var bleven hensat, fordi han var Formand og Hovedmand for en offentlig Forargelse her i Kirken med at bringe et Spill-Kort med sig i Kirken og tilligemed nogle andre at spille hermed neden i Stoelen og udkaste af Kortene paa Kirke-Gulvet samt med at knække Nøder og at kaste Skallerne efter andre m. m., og det just d. 14. Septbr., da Biskop Hansen visiteret i Kirken, sad i Choret og examinerede nogle af den omkring staaende Ungdom, og hverken han eller jeg kunde see eller høre eller mærke noget af dette Opstyr, før efter Tjennesten, da Hr. Hvalsøe fra Allerup sagde mig det. Han havde staaet paa Publituret og seet, og han var gaaet ned i Kirken og advaret dem, men uden at de agtede det. Siden fortalte nogle af Tilhørerne mig den skændige Opførsel, som de havde seet og hørt og hvortil de maatte være Vidner, da jeg og Degnen indgav Klage til Øvrigheden over den forargelige og skammelige Opførsel i Guds Huus og under Ordets Forhandling.

Af Provst Langhoff.

Hr. Iven Bryskes Sigiller
1417. 1418—21.

Gert Bryskes Sigil
1423.

Minder om Familien Bryske.

Af Baron *H. Berner Schilden Holsten*, Langesø.

Fire af Klichéerne til de denne Artikel ledsagende Illustrationer er velvilligt udlaaente til Forfatteren, som selv har bekostet de øvrige.

Slægten Bryske maa i gamle Dage have haft et grumme daarligt Rygte, at dømme efter Bemærkningen i de gamle Rim om Adelen, hvori der staar: »De vare kun faa Brysker, og de vare onde«, og den dermed ganske samstemmende Udtalelse, der tillægges Kansler Niels Kaas — som levede i Familiens Blomstrings-tid —: »Semper in Dania fuerunt Bryskii et pauci et mali.«

Noget maa der formodentlig ligge til Grund for denne Bedømmelse, og det maa da ogsaa indrømmes, at synderlig talrig var Slægten ikke, idet der kun i dens Stamtavle kan indordnes 52 Personer, der levede i de godt 300 Aar, der ligger mellem Slægtens første Forekomst med Markvard Bryske 1340 og dens Uddøen paa Mandslinjen med Tønne Bryske 1653 og paa Spindesiden med Fru Lisbeth Bryske, der døde i Vejle 1674. Endvidere er der 3 Kvinder af Navnet Bryske, hvis Tilknytning til den øvrige Slægt ikke kendes, og 3 Mænd, der førte Bryske-Vaabenet; hvis disse medregnes, bliver Tallet paa Slægtens Medlemmer 58.

Dette er jo et meget lavt Tal, hvis man drager en Sammenligning med de vidtforgreneede Slægter, som f. Eks. Bille, Rosenkrantz

og Skeel, men der er adskillige af de gamle Adelsslægter med et langt ringere Medlemsantal, og der er næppe Tvivl om, at Antallet af kendte Medlemmer af Slægten Bryske overgaar Gennemsnittet for samtlige kendte danske Adelsslægter.

Naar Samtiden dog har fæstnet sin Opmærksomhed ved Bryskernes Faatallighed, skyldes det antagelig deres nære Forbindelse med Datidens mest kendte Højadelsslægter med deres store Udbredelse og meget store Børnerigdom, der aldrig har gjort sig gældende hos Bryskerne, hvor ingen Mand med Bestemthed vides at have haft mere end 7 Børn. Dette Børnetal kan dog noteres i 4 Tilfælde.

Slægten var delt i to Linier; den ene var nærmest knyttet til Flintholm i Sydøstfyen og bestod kun af ganske faa Medlemmer, den anden havde nordvest for Odense erhvervet et omfattende og samlet Godskompleks ved dens Stamfader, Hr. Iven Bryskes, Ægteskab med den rige Arving, Cecilie Hogenskild, der bragte ham sin Moder, Cecilie Bernikesdatter Skinkels, Gaarde, Dallund, Margaard og Langesø, den første i Søndersø Sogn, de to andre i Vigerslev Sogn. Disse tre Nabogaarde bevarede i Slægten i flere Generationer og dannede Tyngdepunktet i dens Besiddelser, saa adskillige af denne Linies Medlemmer skrev sig til disse Gaarde, og flere af dem er begravede i Sognekirkerne.

Saa vel Iven Bryske som hans Søn, Eiler Bryske, havde 7 Børn, hvoraf 3 ugifte Sønner, og Eiler Bryskes ene Søn, Gert Bryske, havde ogsaa 7 Børn, hvoraf 1 ugift Søn og to Sønner, der havde henholdsvis 4 og 2 Børn. Af disse sidste havde den ene 3 Døtre, hvoraf de 2 døde som smaa, og den anden 2 Børn, der ogsaa døde som smaa.

Vi ser her det samme uhyggelige Fænomen, som i det 17de Aarhundrede gjorde sig gældende ved saa mange andre af de dygtige og berømmelige gamle danske Adelsslægter, der i det 16de Aarhundrede stod paa Højden af deres Kraft og Anseelse for derefter i mærkværdig kort Tid at gaa deres Undergang i Møde: Børnetallet svinder ind, og i sidste Slægtled har den gamle Stamme kun Kræfter til at skyde nogle svage Skud, der visner bort, tildels allerede i den spæde Alder.

Hvad den anden Paastand angaar, at Bryskerne var onde, vil det være vanskeligt efter flere Aarhundreders Forløb at eftervise, om de har været værre eller bedre end deres samtidige. Dog

faar man Indtryk af et hæftigt Sind og krigeriske Tilbøjeligheder, naar man erfarer, at Gert Hartvigsen Bryske 1425 dræbte Væbneren Jakob Nielsen Grubendal, at Gregers Bryske dræbte sin Frues Morbroder, Torbern Nielsen Arenfeld, at Claus Bryske faldt 1537 i Duel i Nyborg, og at Jørgen Bryske blev dræbt i København om Natten, uvist af hvem. Samme Jørgen Bryske havde Trætte med sin Søster, Fru Grethe Bryske, Peder Ruds, der »fangede og ranede ham aldeles lovuforvunden og voldførte ham til sin Gaard Vognserup«. Derfra blev han ført til Hikkebjerg i Skaane og holdt i Fængsel.

At H. F. Ewald i sin Roman, Knud Gyldenstjerne, har skildret Eiler Bryske med saa mørke Farver, har vel ogsaa i Nutiden bidraget til at fæstne Troen

paa Bryskernes Ondskab. — Forøvrigt er det slet ikke umuligt, at Slægtens daarlige Rygte i nogen Grad skyldtes den sælsomme og ganske enestaaende Skjoldholder, som mange af Bryskerne førte om deres Vaaben. Selve Vaabenet frembyder ikke nogen Mærkværdighed; det er en halv guldbevæbnet sort Ørn, samlet med en halv rød Lillie, begge faste paa Delingen i det delte Sølv-Skjold, — paa Hjælmen en flyvefærdig sort Ørn. Men omkring Skjoldet slynger sig en grøn Drage, og det er ikke umuligt, at dette Fabeldyr har sat Fantasiaen i Bevægelse og indgivet Folk den Tro, at

Ligsten i St. Hans Kirke i Odense over Gert Hartvigsen Bryske, † 1441, og Elsebe Kabel, † 1462.

dette ellers fuldstændig ukendte Attribut maatte hentyde til visse mindre heldige, ja maaske endogsaa overnaturlige og dæmoniske Egenskaber hos Slægten.

Ligsten i St. Hans Kirke i Odense
over Eiler Bryske til Dallund, Langessø og
Margaard, † 1529,
og hans Søn Claus Bryske, † 1587.

Medens denne Drage næsten altid er medtaget paa de Bryske-Vaabener, der huggede i Sten eller skaarne i Træ findes rundt omkring i Landets Kirker og paa Herregaarde, savnes den mærkværdig nok paa langt de fleste af Slægtens 21 kendte Sigiller. Dragen ses kun paa Rigskansler Antonius Bryskes smukke Sigil og — i en noget ejendommelig Skikkelse — i siddende Stilling — paa Hr. Iven Bryskes Sigil fra 1413. Derimod findes den ikke i hans Fader, Hr. Hartvig Bryskes, Sigil fra 1387, som er det ældste kendte Bryske-Sigil, men dette indeholder, som flere af de andre Sigiller, kun Skjoldet og ingen Hjælm, og det er da ganske naturligt, at ogsaa Skjoldholderen udelades.

Sagnet har ogsaa beskæftiget sig med Slægtens Oprindelse og Hjemsted, og det har

gjort den til en Gren af den skotske Slægt Bruce; men denne Tradition skyldes naturligvis kun Navneligheden, som man dog antagelig med betydelig større Ret kan paaberaabe sig som Argument for, at Slægten skal stamme fra Brusk Herred i Jylland. I Meklenborg førtes Vaabenet, dog uden Dragen, af en Slægt Smecher eller Smeger, der ogsaa omkring Aar. 1300 talte Medlemmer i Danmark, og en af disse kan da have været Stamfader til Bryskerne.

Nyt dansk Adelsleksikon kalder Slægten Nørrejydsk Uradel og regner saaledes Oprindelsen fra Brusk Herred for den sandsynlig-

ste, men denne formodede jyske Herkomst er ogsaa det eneste Tilknytningspunkt til Jylland i de første Generationer, som var udpræget ødanske, særlig sjællandske, saavel hvad deres Jordegods og deres ægteskabelige Forbindelse angaar, som i deres offentlige Optræden.

Om Stamfaderen, Markvard Bryske, vides intet med Sikkerhed; hans Søn, Hr. Hartvig Bryske, nævnes 1379 og købte Hørby og tilgiftede sig Kragerup; 1387 forseglede han Hyldingen blandt den sjællandske Adel.

Den ene af hans Sønner, Gert Hartvigsen, fra hvem alle senere Brysker stammer, var 1423 Hovedsmand paa Nykøbing p. F. og købte 1440 Gods paa Hindsholm. Aaret efter døde han i Odense som Lehnsmand paa Næsbyhoved og ligger begravet i St. Hans Kirke sammen med sin anden Hustru, Elsebe Henningsdatter Kabel, som tidligere havde været gift med en Fyenbo, Hr. Bjørn Olufsen Bjørn til Steensgaard. Hermed kan Slægten siges at være flyttet over til Fyen, hvortil den blev uløseligt knyttet, da den

Ligsten i Vigerslev Kirke over Rigskansler
Antonius Bryske til Langesø, † 1566.

ene af Gert Bryskes Sønner blev Ejer af Flintholm, og den anden, som ovenfor nævnt, ægtede den rige Arving til Dallund, Margaard

og Langesø. Han var Lehnsmænd paa Næsbyhoved og Landsdommer i Fyen. Hans Søn Eiler var ogsaa to Overgange Lehnsmænd paa Næsbyhoved og en Tid Kong Christian II's Hovedsmænd paa Fyen, men ellers var hans offentlige Virksomhed mest i Jylland, hvor han havde talrige Forlehnninger. Hans ene Søn var Slægtens dygtigste og berømteste Mand, Rigskansler Antonius Bryske, der var forlehnet med Provstiet i Odense og med Vissenbjerg Birk. En anden Søn, Gert Bryske, hentede sin Brud i den himmerlandske Slægt Viffert, og deres Efterkommere indgik næsten udelukkende Ægteskab med Jyder, hvorved Slægten erhvervede de jyske Godser Tirsbæk, Katholm, Gl. Estrup, Asdal, Bogensholm, Vedø og Fævejle.

Ligsten i Søndersø Kirke
over Gert Bryske til Dallund, † 1552,
og Anne Viffert, † 1586.

Men alligevel er der ingen Tvivl om, at Egnen Nordvest for Odense er Familiens egentlige Hjem, hvor dens tre Gaarde gik fra Haand til Haand indenfor Familie kredsen. I denne Egn og i Odense er adskillige bevarede Minder om Bryskernes samlede, og blandt disse det ældste af dem alle, Ligstenen i St. Hans Kirke over Gert Bryske og Elsebe Kabel, en af vore smukkeste Sten fra Middelalderen, der i fine indhuggede Linier fremstiller Figurerne i mærkelige levende og yndefulde Stillinger. Manden bærer en lang Kappe over Rustningen. Hans Hustru bøjer sig imod ham og rækker ham en Blomst. Under Figurerne ses Ægteparrets Vaabener uden Hjælme og

uden Dragen, som heller ikke fandtes paa den Ligsten, som har dækket Sønnen, Claus Bryske til Flintholms, og hans Hustru

Grethe Bydelsbaks Grav, der rimeligvis ogsaa har været i denne Kirke eller — maaske — i Graabrødre Kirke. I Claus Bryskes Efterslægt førtes dog Dragen, saa denne har været brugt i begge Slægtens Linier.

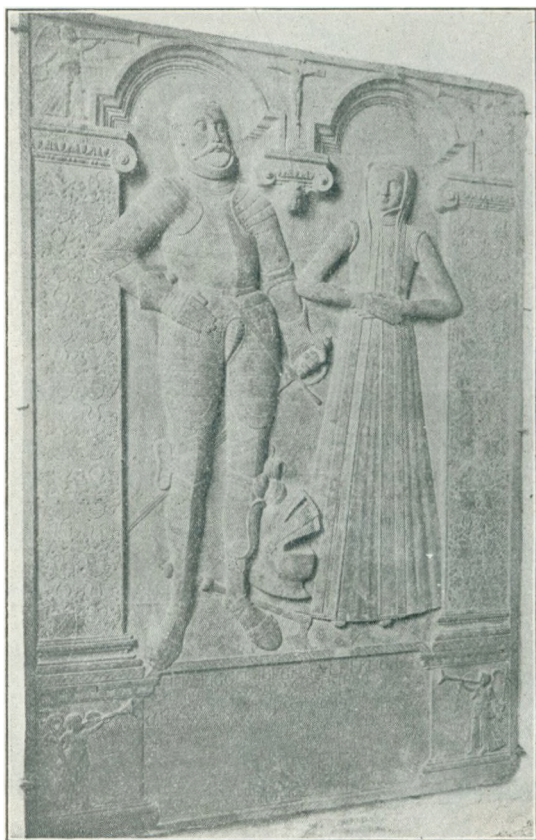
I St. Hans Kirke findes ogsaa en Ligsten over Gert Bryskes Sønnesøn, Eiler Bryske til Dallund, Langesø og Margaard og hans Søn, Claus Bryske, hvis Figur er betydelig mindre end Faderens, skønt han var voksen, da han i 1537 faldt i Duel. Han er afbildet i fuld Rustning m. Hjælm og Sværd, saa Figurens Lidenhed skal formodentlig give Udtryk for, at han er Barn af den anden paa Stenen afbildede Mand. Denne er klædt i en almindelig Kofte og med Baret paa Hovedet, saa der er intet krigerisk ved ham. Mellem de to Mænd ses deres Vaaben. Der er ingen Antydning af, at Eiler Bryskes Hustru, Karen Gyldenstjerne, ogsaa har været begravet under denne Sten.

Hvis man sammenligner denne Sten med Stenen i Vigerslev Kirke over Eiler Bryskes Søn, Rigskansler Antonius Bryske, vil man se en umiskendelig Lighed mellem Fader og Søn, der begge har kløftet Hageskæg og bærer ganske samme Dragt. I Stenenes

Ligsten i Voldum Kirke over Eskild Gøye
til Gunderslevholm, † 1560,
og Sidsel Bryske til Margaard og Langesø, † 1573.

arkitektoniske Inddeling er der væsentlige Lighedspunkter, som fremkalder den Tanke, at de kan være udgaaede fra samme Værksted.

Ligsten i Aalsø Kirke over Thomas Fasti til Katholm, † 1600, og Christence Bryske, † 1611.

De fire Hjørnekirkler, der paa Faderens Sten er smykkede med Evangelistsymbolerne, fyldes paa Sønnens Sten af hans 4 Ahnevaabener: Bryske, Gyldenstjerne, Hogenskild og Bille.

Rigskanslerens Ansigt viser stærk Lighed med hans malede Portræt paa Frederiksborg, og hele Stenen er ualmindelig smukt udført og rigt ornamenteret, hvorved den adskiller sig fra Broderen, Gert Bryskes, og dennes Hustru, Anne Vifferts, Ligsten i Sønder sø Kirke, der er saa jævn og enkel som muligt uden nogen Forsiring udover Hjælmklæderne paa 4 af de 16 Ahnevaabener. Manden gør ved sin Hold-

ning og de fremskudte Skuldre et ganske vanskabt Indtryk, og Arbejdet er hverken smukt eller kunstnerisk og har ikke ringeste Lighed med de to andre ovennævnte Ligsten.

I Voldum Kirke ved Clausholm findes en Ligsten over et tredie af Eiler Bryskes Børn, nemlig Datteren Sidsel, og over hendes Mand, Eskild Gøye til Gunderslevholm. I deres Grav er fundet et lueforgylt Krucifiks, som nu hænger i Kirken.

Fru Sidsel, der efter Faderen arvede Margaard, som solgtes

af hendes Ægtefælle, arvede efter sin Broder, Kansleren, Langesø, hvor hun i 1571 oprettede sit Testamente, hvori hun bl. a. betænkte sine Fæstere og Sognets fattige. To Aar senere døde hun paa Langesø og førtes til Voldum. Hendes Broderdatter, Christence Bryske, rejste efter Begravelsen tilbage til Langesø og skrev til Birgitte Gøye: »I kan ikke tro, saa meget godt Folk der var til min salige Fasters Begravelse.« Blandt de mange tilstedeværende var ogsaa den bekendte Anna Hardenbergs Mand, Oluf Mouridsen Krognos, der straks efter Begravelsen følte sig syg og maatte gaa til Sengs; kort Tid efter døde han, og — i Mod-sætning til de mange Mennesker, der havde været til Ste-de ved Fru Sidsels Jordefærd, var der »grysselig faa Folk paa Claxholm, der fulgte ham hid til Byen«, som Fru Ide Ulfstand fra Aarhus skriver til Birgitte Gøye.

Fru Sidsels Portræt hang tidligere paa Frederiksborg, men ødelagdes ved Branden. Udover Gengivelserne paa de mange bevarede Ligsten eksisterer der vist nu kun Portræt af et af Slægtens Medlemmer, nemlig

Jacob Bincks Maleri af Kansleren, der hænger paa Frederiksborg, og dettes Identitet er endda ikke helt sikker.

Ligsten i Søndersø Kirke over Lisbeth Bryske til Amagergaard, † 1582.

Over to af Gert Bryskes Børn findes bevarede Ligsten, den ene i Slægtens gamle Sognekirke, Søndersø, over Jomfru Lisbeth Bryske, som døde paa sin Gaard Amager i Vigerslev Sogn 1582, og den anden i Katholms Sognekirke, Aalsø, over Christence Bryske og hendes Mand Thomas Fasti til Vennergaard og Katholm. Stenene har 16 Ahnevaabener for hver af de paa dem afbildede Personer, og Vaabenskjoldenes og Hjælmklædernes Form og Ud-

førelse viser en meget stor Overensstemmelse, ligesom de Søjler, hvorpaa Vaabenerne er anbragte, saa, selv om Stenene, hvis Bestemmelsessteder ligger i saa stor Afstand fra hinanden, ikke er forarbejdede af samme Stenhugger, er der stor Sandsynlighed for, at samme Fortegning har været Grundlaget for Arbejdet.

Jomfru Lisbeth er iført en prægtig Brokadeskjole med et rigt og meget smukt udført Mønster, som paa-faldende minder om Mønsteret i Jomfru Margrethe Skovgaards Kjole paa hendes bekendte Sten i St. Knuds Kirke, der, hvad Anordning og Ornamentik iøvrigt angaar, adskiller sig en Del fra Søndersø-Stenen.

Over et af Flintholm-Liniens Medlemmer træffer man i Kundby Kirke i Tudse Herred en Ligsten med 16 Ahnevaabener og Portrætter af Peder Rud til Vogn-

Ligsten i Kundby Kirke
over Peder Rud til Vognserup, † 1559,
og Grethe Bryske, † 1575.

serup og Grethe Bryske til Toftholm, † 1575. Hun byggede som Enke den nuværende Hovedbygning paa Vognserup, der ved andet

Stokværks Udkræning over nedre Stokværk over en Rundbuefrise minder om Byggeskikken paa en Del fyenske Gaarde. I Nabo-kirken i Mørke findes en Ligsten over Fru Grethes Moder, Kirstine Ulfstand til Toftholm, † 1570, men hendes Ægtefælle, Carl Bryske, er ikke afbildet paa Stenen.

Efter nu at have gen-nemgaaet de Ligsten, der i Kirkerne genkalder Mindet om »de faa og onde« Brysker, skal vi vende os til de Mindetavler, som de har opsat paa de af dem opførte Bygninger.

Den smukkeste og tillige den ældste har siddet i det gamle Langesø, der gennem Stenens latinske Inskription fortæller: Anno Domini 1554 lod Antonius Bryske mig bygge, han som paa den Tid var Danmarks Riges Kansler, i hans Alders 54de Aar.

Stenen, der en Tid sad i den i 1901 nedbrændte Lade, sidder nu i den 1775 opførte Hovedbygning. Den viser prægtigt udhuggede Bryske- og Gyldenstjerne-Vaabener og forskellig Ornamentik, bl. a. et skægget Mandshoved, der viser Lighed med Bygherrens Træk.

I Trappetaarnet paa Katholm sidder en stor og meget anselig Sten med smukt udhugne Fasti- og Bryske-Vaabener, holdte af to store Engle i folderige Klædebon. Paa en Arkitrav staar der: Thomas Fasthi Christentze Brysche, hvorover der i en Fronton er Renæssanceornamenter og Ordene: Langh ist nich ewich.

Naar man sammenligner disse to Stens Bryskevaabener, der betegner henholdsvis et mandligt og et kvindeligt Medlem af Slægten og derfor er placerede henholdsvis til heraldisk højre og venstre, vil man bemærke, at de to Vaabeners Felter er anbragte modsat hinanden, og at saavel Dragen som Hjælmen og Ørnen paa

Tegning af en nu forsvunden Ligsten i St. Hans Kirke eller Graabrødre Kirke i Odense over Claus Bryske til Flintholm og Grethe Bydelsbak, † 1490.

denne vender ind imod det andet paa Stenen udhuggede Vaaben. Dette skyldes den gamle Regel, at de enkelte Figurer i et Vaaben

Sten paa Langesø fra 1554 med Antonius Bryskes fædrene og mødrene Vaabener:
Bryske og Gyldenstjerne.

skal vende Fordelen eller Hovedet ind imod det Vaaben, hvormed det er sammenstillet, eller mod den Midterakse, hvorom en Række Vaabener grupperer sig.

Paa begge Stenene ser man tydeligt, hvorledes Dragen i hele sin Længde fra Hoved til Halespids ompænder Bryskevaabenet.

Katholm-Stenen er meget ejendommelig og, navnlig ved sin Form, vidt forskellig fra de almindelige Døroverliggere, saa det er sandsynligt, at Traditionen har Ret, naar Stenen menes at være beregnet til Ligsten. Den skal være hugget i Udlandet (maaske paa Gotland) og skal paa Transporten til sit Bestemmelsessted være strandet ved Hou. Der blev den fundet og opsat i en Kilde eller et Vandløb, hvorved en stor Del af dens Midterparti var blevet udslidt af det rindende Vand. Hofjægermester Holstein-Rathlou opdagede Stenen og gav den, antagelig i 1880'erne, til Kammerherre Dinesen, der lod den udbedre med Gibs og opsætte paa Thomas Fastis og Christence Bryskes herlige gamle Borg, der er den smukkeste og stateligste af de talrige endnu staaende Bygværker, som Bryskerne har været med til at opføre.

Thomas Fasti og Christence Bryske gjorde meget for deres Sognekirke Aalsø. De byggede Hvælvinger, hvor deres Vaabener ses, og hun opførte Gravkapel og skænkede Altertavle og Prædikestol. Paa disse ses ogsaa deres Vaabener. Paa Kirkens Loft har der i sin Tid ligget to, nu paa Katholm værende, Trætavler, hver bemalet med 16 Ahnevaabener for dette Ægtepar.

Efter i Aaret 1600 at være blevet Enke, blev Fru Christence boende paa Katholm, hvor hun holdt et helt lille Hof og levede langt over Evne. I 1606 opførte hun i Aarhus et stort og aneligt Stenhus, der endnu den Dag i Dag bærer Navnet Trods-Katholm.

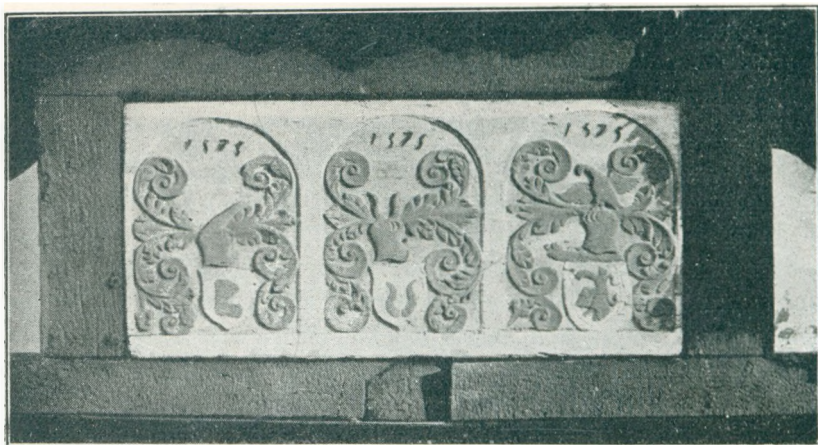
Christence Bryskes Søster, Karen, har været saa heldig, at ikke mindre end fire af hendes Mindetavler er bevarede. Smukkest og bedst i Udførelsen er den, der sidder over Taarndøren paa Tirsbæk, denne prægtige gamle Gaard, som opførtes i sidste Halvdel af det 16de Aarhundrede af Iver Lunge, hvis første Hustru var Maren Bjørn, og den anden Karen Bryske. De tre Vaabener ses mellem to ret store og klodsede putti og over en Kartouche med en meget slet formet Indskrift.

Denne Sten er dog langt grovere, end Stenene paa Langesø og Katholm. Under Lunge-Vaabenet skimter man Aarstallet 1577, der uden Tvivl betegner Byggearbejdets Afslutning.

Fylding fra Degnestolen i Søndersø Kirke.

Aarstallet 1575 og de samme tre Vaabener er udskaarne i en anelig Egeplanke, der nu sidder over Porten paa Parcelgaarden

Egeplanke paa Julianehjerg fra 1575 med Iver Lunges, Maren Bjørns og Karen Bryskes Vaabener.

Julianehjerg ved Vejle, men som oprindelig har siddet i en Ladebygning paa Tirsbæk.

Maren Bjørn havde bragt sin Mand de to sydfyenske Gaarde Nielstrup og Østrupgaard. I den førstes Sognekirke Ollerup ligger

Sten paa Tirsbæk fra 1577 med Iver Lunges, Maren Bjørns og Karen Bryskes Vaabener.

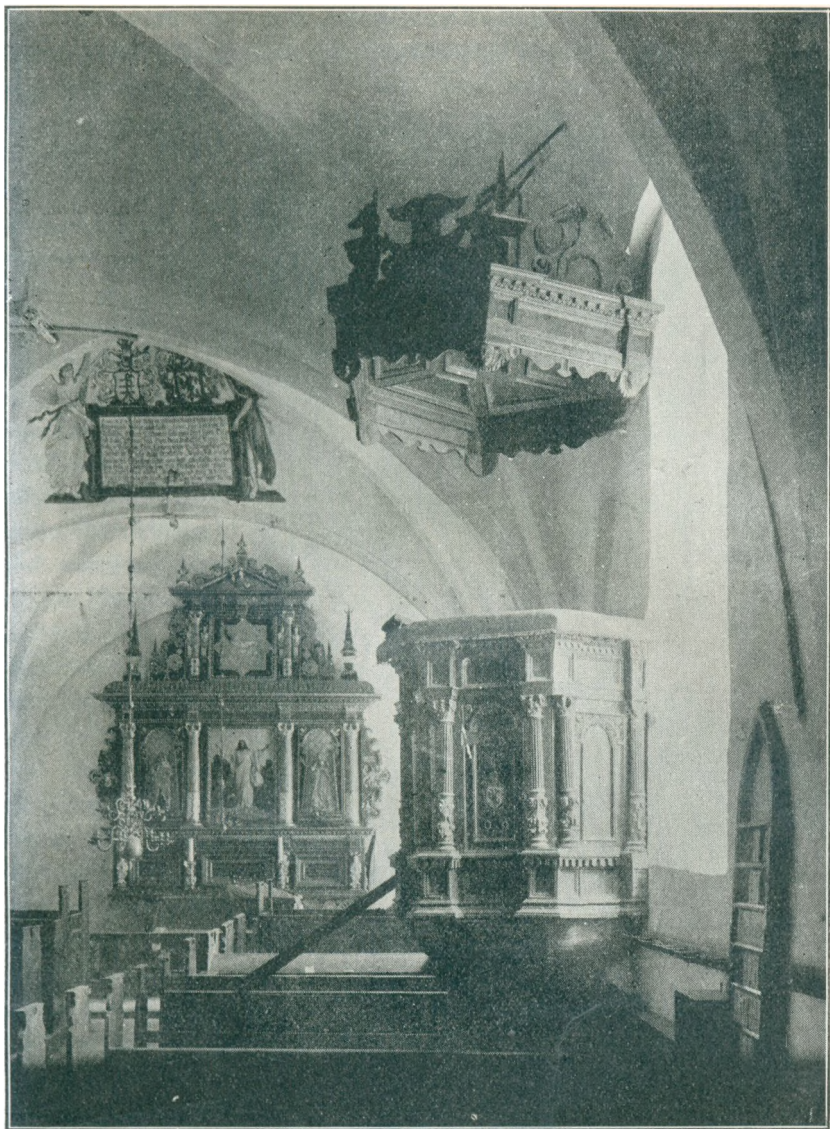

Sten paa Østrupgaard fra ca. 1572 med Iver Luges, Maren Bjørns og Karen Bryskes Vaabener.

Sten paa •Fyens Stiftstidende•s Ejendom i Odense fra 1594 med Iver Luges og Karen Bryskes Vaabener.

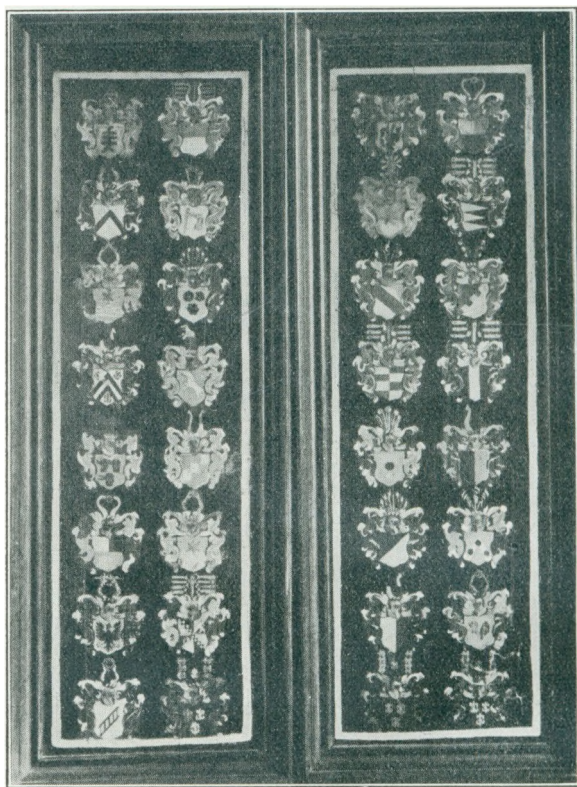

Det Indre af Aalsø Kirke. Fotograferet af Nationalmuseet.

hun og Manden begravede, og deres Ligsten viser deres Portrætter og Ahnevaabener. Karen Bryske er hverken afbildet eller nævnt paa Stenen, saa hun, der først døde 1624, 37 Aar efter

Manden, er maaske begravet andetsteds. Paa Østrupgaard opførte Iver Lunge 1572 en ny Hovedbygning, dette højst ejendommelige grundmurede

Malede Trætavler paa Katholm med 16 Ahnevaabener for Thomas Fasti og Christence Bryske.

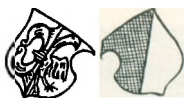
Taarnhus, der danner Kærnen i det højt beliggende Borggaardsanlæg, hvis øvrige Bygninger er af Bindingsværk.

Ogsaa denne Bygning er opført, efter at Iver Lunge 1568 paa Tirsbæk havde ægtet sin anden Hustru, men ogsaa her anbragte han begge sine Hustruers Vaabener foruden sit eget paa en Sten over Indgangsdøren. Arbejdet er her groft, ligesom paa Tirsbæk og Julianebjerg, og enkelte Partier af Stenen er stærkt

beskadigede, saa Læsningen af de fem Indskriftlinier volder nogen Vanskelighed. Paa Bryske-Vaabenet savner man den karakteristiske Drage.

Endelig ses Vaabenerne Lunge og Bryske — men ikke Bjørn — paa en Sten, som nu sidder indmuret i Gaarden paa Fyens Stiftstidendes Ejendom i Odense, og som tidligere sad i Bygningens Façade ud imod Graabrødreplads. Paa en Kartouche under Vaabenerne staar der, at Karen Bryske til Slumstrup i 1594 byggede dette Hus. Her har hun maaske tilbragt sine sidste Dage og endt sit Liv.

Maaske er det ogsaa Iver Luges og hans Hustruers Vaabener, der i 1583 blev opsatte paa Degnestolen i Søndersø Kirke. I hvert

Claus Bryskes († 1564) og Berete Banners († 1592) Vaabener paa en Sølvske, funden 1874 i Flintholm Have. — Klichéen er ved Nationalmuseets Velvillie laant fra: J. Olrik: Drikkehorn og Sølvtej.

Fald saas der tidligere bl. a. Vaabenerne Lunge og sandsynligvis Bjørn. Dette nævnes af Vedel-Simonsen, der dog ikke omtaler det eneste Vaaben, der nu findes paa Degnestolen, nemlig et meget plumpt udskaaet Bryske-Vaaben, omgivet af en meget groft udarbejdet Drage. Det paa begge Sider nedhængende Hjælmklæde viser, at der tidligere har været en Hjælm over Skjoldet, og at Fyldingen altsaa har været højere.

Paa Prædikestolen træffer man Bryske-Vaabenet og 9 andre Vaabener, der viser 4 Ahner for hver af Ægtefællerne Eiler Høeg til Dallund og Else Krabbe, der 1634 byggede det ene Taarn paa det af Eiler Høegs Oldefader, Gert Bryske, opførte Dallund og anbragte deres to Vaabener over Døren. Da der paa Prædikestolen var Plads til endnu to Vaabener, har man medtaget de to fra næste Slægtled, der maatte anses for de vigtigste, nemlig begge de paagældendes Farfædres Mødres Vaabener.

Hvis den hyppige Forekomst af de samme Menneskers Vaabener skulde foranledige nogen til at tro, at disse herved i særlig Grad har villet fremhæve eller forherlige

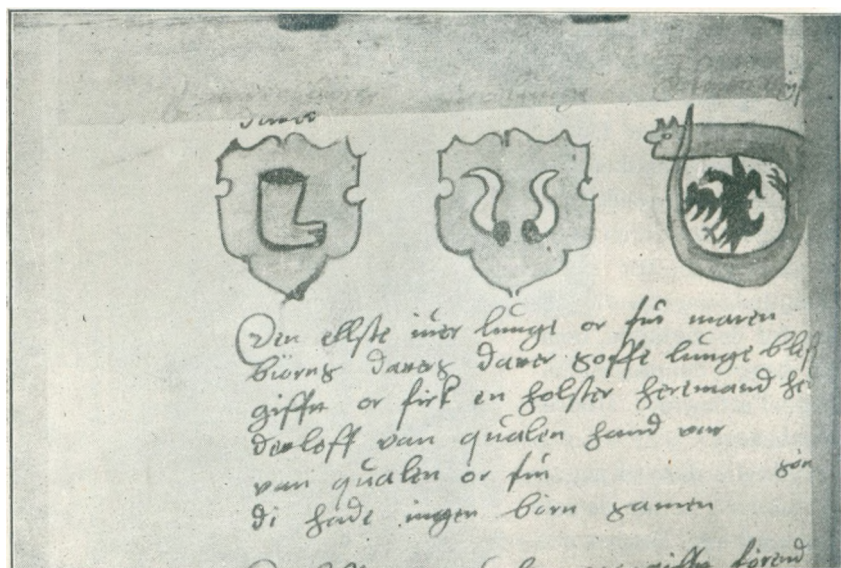
sig selv, maa man hertil sige, at det dengang var almindelig Skik at anbringe sit Navn og Vaaben paa mangfoldige Steder og Gen-

Prædikestol fra 1566 i Hundstrup Kirke med Claus Bryskes og Berete Banners fædrene og mødrene Vaabener.

stande, hvorved saavel Bygninger som Møbler og Husgeraad fik et overordentlig personligt Præg. For blot at nævne et Eksempel fra Samtiden, kan det anføres, at Fru Mette Rosenkrantz's Vaaben f. Eks. findes paa det af hende opførte Vallø, desuden over Porten paa Skarhult i Skaane og paa Løgismose, paa et Stolestade i Valløby Kirke, paa hendes Ligsten i Skarhult Kirke og paa to ganske ensartede Kister paa Ravnholt og Nationalmuseet.

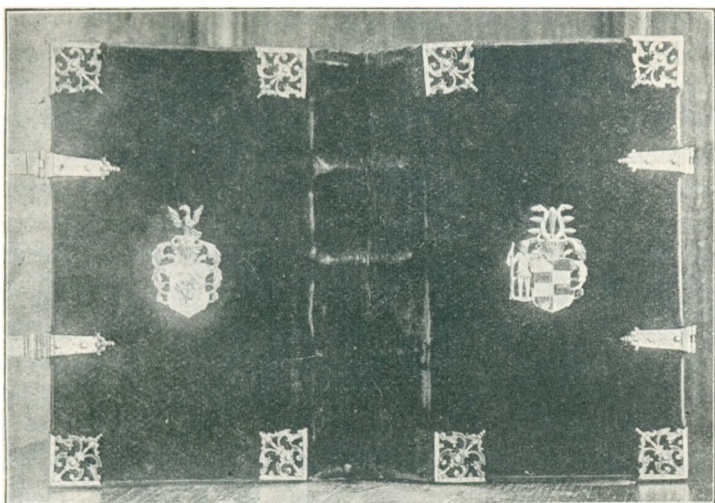
Karen Bryskes Broder, Eiler Bryske til Dallund, var gift med hendes Stifdatter, Gjertrud Iversdatter Lunge, som bragte ham Tirsbæk, Nielstrup og Østrupgaard. Deres Datter var den bekendte Slægtbogsforfatterinde Lisbeth Bryske, der ved sine genealogiske og heraldiske Arbejder har haft saa stor Betydning for den moderne Adelsforskning. Hun blev gennem sit andet Ægteskab med Henrik Bille Stammoder til Familien Bille-Brahe, paa hvis nuværende Hovedsæde, Steensgaard, der opbevares en Bønnebog fra 1645 med emailleerede Beslag og Vaabenerne Bille og Bryske, hvor-

Blad af Lisbeth Bryskes Slægtbog i Karen Brahes Bibliotek i Odense med Iver Lunges, Maren Bjørns og Karen Bryskes Vaabener.

ved er at bemærke, at Dragen er anbragt inde i Skjoldet, omfattende Vaabenmærket. Paa Bogens Spænder staar der H. B. — L. B. — 1653.

Foran i Bogen har Lisbeth Bryske 1647 med egen Haand skrevet: Denne Bog hører mig Lisbeth Bryske til med Rette, og blev

Bønnebog paa Steensgaard med Henrik Billes og Lisbeth Bryskes Vaabener.
Paa Spænderne staar der H. B. — L. B. — 1653.

den mig givet af min hjerte kære Datter Fru Margrethe Lunge.

Lisbeth Bryske grundlagde af øde Bøndergaarde i Tirsbæks Nærhed en Avlsgaard, som hun gav Navnet Bryskesborg. Dette Navn er dog senere af Brigader William Halling forandret til Williamsborg.

Den ikke saa talrige Flintholm-Linie har kun efterladt sig faa synlige Minder udover Ligstenen i Kundby Kirke. I 1874 blev der af Proprietær Lange til Flintholm til Nationalmuseet indleveret en ved Gravning i Gaardens Have fundet Sølv-Spiseske med rundt Skaft; paa Bladets Bagside er graveret Vaabenerne Bryske og Banner, saa Skeen har enten tilhørt Claus Bryske til Flintholm, † 1564, og hans Hustru, Berete Eriksdatter Banner, eller deres Søn Carl, der endnu levede 1572. De samme to Vaabener skal have været anbragte paa Kister, der i 1873 fandtes i en Gravhvelving under Alteret i Hundstrup Kirke, hvis Prædikestol ogsaa bærer disse Vaabener foruden Ulfstand og Rosenkrantz, Aarstallet 1566 og Beretning om, at Vaabenerne angiver Klavs Bryskes og Berite Baners »ferne« og »mørne« Vaabener. Ved Bryske-Vaabe-

net er Dragens Hale snoet to Gange om Dyrets Hals, og Spidsen gaar gennem dets Mund. Skæringerne er meget jævne og almindelige, men de er ganske flot gjorte.

Af litterære Minder findes der mærkelig nok kun een Ligprædiken over en Bryske, nemlig over Truid Bryske til Langesøs 10-aarige Datter Ide, som 1621 blev bisat i Vejle. Fru Grethe Bryskes Adkomstbreve er udgivne i »Danske adelige Brevkister«, og, foruden Lisbeth Bryskes allerede nævnte Slægtbog, maa til uvisnelig Hæder for et af Slægtens Medlemmer fremhæves den Betydning, som Fru Sidsel Bryske paa Langesø har haft for Bevarelsen af Codex runicus, der er skrevet paa Dansk med Runer i sidste Halvdel af det 13de Aarhundrede og bl. a. indeholder den skaanske Provinslov og den skaanske Kirkelov. Bogen havde tidligere tilhørt Antonius Bryske, og Fru Sidsel har af Omhu for, at den skulde komme i forstaaende Hænder, givet den til Doktor Peder Sørensen.

Skønt Bryskerne, som nævnt, ikke var særlig talrige, har de dog efterladt sig adskillige Spor rundt om i Landet. Mange af disse udmærker sig ved deres Skønhed og kunstneriske Udførelse, og blandt Landets prægtigste og interessanteste Gaarde maa henregnes de, som er opførte af Medlemmer af denne Slægt eller disses Ægtefæller.

Forfatteren vilde være meget taknemmelig for Meddelelse om Tilstedeværelsen af andre synlige Erindringer om Familien Bryske, end de her nævnte.

Fru Lene Ivensdatter
Bryskes Sigil
1511.

Antonius Bryske
til Langesøs Sigil
1553-58.

Fru Sidsel Bryske
til Margaards Sigil
1560.

Nye historiske Bøger.

Af T. K.

Efterhaanden som den historiske Interesse vaagner mere og mere, vil der opstaa større og større Krav til at faa udvidet den Mark, paa hvilken man kan dyrke disse Interesser, og man vil da ganske naturligt gaa i Gang med det, som ligger nærmest og er lettest tilgængeligt, nemlig den trykte Literatur. For i nogen Maade at tilfredsstille et saadant Krav fra Medlemmernes Side om Oplysning om, hvad der er kommet frem i det sidste Aar, skal her meddeles lidt om, hvad der er kommet os for Øje.

Først og fremmest skal da nævnes alle **Amtsaaarbøgerne**, der ofte berører Ting, som ogsaa strejfer fyenske Forhold og Personer; de faas af vore Medlemmer for halv Pris. Det samme er Tilfældet med »Historisk Fællesforening«s Tidsskrift, »Fortid og Nutid«, der i Aar særlig har meget Stof fra de sønderjyske Forhold. Endvidere skal her nævnes et særdeles monumentalt Værk, hvis 3die tykke Bind i Aar bringer Afslutningen, nemlig: »**Danske Vider og Vedtægter**«, eller som de ogsaa benævnes: »**Gamle Landsbylove og Byskraaer**«, der er udgivne med Understøttelse af »Den grevelige Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse« af Højskolelærer Poul Bjerge og Oberstløjtnant Thyge J. Sægaard hos Lehmann & Stage i København. Det er et ganske overordentlig interessant Værk, der indeholder Bylove lige fra 1460 og ned til vort Aarhundrede, og vi træffer der alle Egne i Landet behandlede og kan kigge ind ad vore Vinduer i Aasum, Bjerge, Lunde, Skam, Skovby og Vends Herreder samt Svendborg Amt.

Paa H. Hagerups Forlag er udkommen:

»**Vor sidste Kamp for Sønderjylland**« af Axel Liljefalk og Otto Lütken og for Tiden fra 1864 til 1920 af H. P. Hanssen. Denne smukke Bog staar aabenbart højest blandt de mange Skrifter, der er udgivet i Anledning af Genforeningen. Det er et herligt Værk, der indeholder en Mængde udmærkede Billeder fra de mest bekendte Steder og Begivenheder. Bogen er i stort Format paa 550 Sider. Enhver historisk interesseret maa ønske at eje denne Beskrivelse!

Af Hans Olrik: »**Tidsvilde og Omegn**«. Det er som bekendt en kyndig Historiker, der her træder frem for Læserne med Beskrivelse af en af Sjællands herligste Egne. Resultatet er selvfølgelig godt; der er paa faa Blade sagt meget af stor Interesse, blandt meget andet om Asserbo Slot.

Paa Det Schønbergske Forlag er udkommen:

Af H. Grüner Nielsen: »**Folkelig Vals**«. For den, der blot har en lille Smule Interesse og Forstaaelse af de gamle Folkedanse, vil det være en stor Glæde at gøre sig bekendt med denne fornøjelige Bog. Et stort Melodibilag medfølger, og Udgivelsen støttes af Carlsbergfonden.

Af Carl Kock: »**Hans Adolf Brorson**«. Det er en lille god Bog, der viser, hvilken stor Betydning Brorson har haft som Salmedigter baade direkte, ved Oversættelser og ved Paavirkning af vore senere Salmedigtere. — Mon ikke mange synger vore herlige Salmer uden tilfulde at forstaa, hvad der er nedlagt i dem? Dette lille Hefte vilde hjælpe til Forstaaelse heraf!

Af Ingeborg Simesen: »**Natalie Zahle**«. Det er en god Biografi af den saa fordelagtigt bekendte Grundlægger af Kvindeskolen.

Paa H. Aschehoug & Co.s Forlag er udkommen:

Af Jens Peter Jensen: »**Sjællandske Bønder**«, Personskildringer af den sjællandske Bondebevægelse. Bogen er en udførlig Redegørelse over de 4 bekendte Bønder Jens Gregersen fra Kundby, Hans Jensen fra samme By og Lars Andersen Hækkerup fra Vettørslev samt Jørgen Christensen af Kirke Stillinge. Det vilde have sin store Betydning, om flere af vore gode Mænd blev foreviget paa lignende Maade.

Af Fred. Nørgaard: »**Danmark fra 1864 til Genforeningen**«. Et Tidsafsnit, som vi ældre er saa godt inde i, men som de yngre i denne Bog kan gøre sig bekendt med paa en ret upartisk Maade.

Paa V. Pios Forlag er udkommen:

Af Axel Lindvald: »**Stemninger og Tilstande i Sønderjylland ved Krigens Udbrud 1864**«. Det er nogle ganske overordentlig interessante »Indberetninger fra Embedsmændene«, der her forelægges, og navnlig vil mange Fyenboer med Opmærksomhed læse, hvad Politimesteren Aug. Jørgensen i Slesvig har at bemærke. Han var jo i mange, mange Aar Herredsfoged i Odense og døde først 1910. Mest forbavses man over at høre, at Ødis Sogn (lige syd for Kolding) betegnes som af »tvivlsom Karakter«, i national Henseende.

Af Holger Mygind: »**Pompejls Undergang**«, Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning. Udgivet af det Filologisk-historiske Samfund. Fremstillingen er bygget paa historiske Overleveringer og da navnlig paa Plinius den Yngre, det eneste Øjenvidnes Beretning om Vesuvs Udbrud i Aar 79, hvorved Pompeji m. fl. Byer gik til Grunde. Ligeledes findes beskrevet, hvorledes mange af Byens Indbyggere maa tænkes at være omkomne, og hvad der fandtes paa og ved disse Mennesker og i deres Boliger.

Paa J. L. Lybeckers Forlag er udkommen:

Af Dr. Louis Bobé: »**Interiører fra Kong Christian VII's Hof**«. Efter Charlotte Dorothea Biehls Breve. Efter en udmærket orienterende Indledning af Dr. Bobé følger Breve fra C. D. Biehl til Johan v. Bülow om Forholdene ved Hoffet fra Frederik V's Død til efter 14. April 1784 og giver os mange interessante Indblik i Forholdene indenfor Kongehuset og i Datidens offentlige og private Liv.

Paa Henrik Koppels Forlag er udkommen:

Af Vilh. Lorenzen: »Det danske Hus Bygningshistorie. I.« En fin Bog med mange nydelige Billeder og en udmærket Beskrivelse af de forskellige Bygnings- og Stilarter ligefra Bygningernes første Oprindelse i Tidernes Morgen. Bogen giver Læserne en solid Forstaaelse af hele Udviklingen paa Bygningskunstens Omraade til Renæssancen inclusive.

Af H. Berner Schilden Holsten: »Nakkebølle«, Særtryk af »Danske Herregaarde«. Det er et nydeligt, ja et pragtfuldt Hefte, i stort Format, der her foreligger og tilbydes Medlemmer til en saa billig Pris. De over 70 Billeder af Personer, Bygninger, Landskaber, Bohave og Vaaben m. v. er sjældent fint udførte, og den historiske Beskrivelse fra Nakkebøllens første Oprindelse til vore Dage er mesterligt udført af den stærkt interesserede og fine Historiker, som Forfatteren er.

Paa Steen Hasselbalchs Forlag er udkommen:

Af Asmus Diemer: »Fører i Nordsjælland«. 2 gode smaa Hefter selv for en Historiker, hvad enten han er til Fods eller paa Cykle; thi Kortene og den gode Beskrivelse af, hvad der er værd at se, skal nok vise Vej til de rette Steder.

Paa Aug. Bangs Forlag er udkommen:

Af H. Hertel: »Det kgl. Danske Landhusholdnings-Selskabs Historie«. 1. Del omfattende Tiden fra Selskabets Stiftelse i 1769 til 1868 og 2. Del Tiden fra 1869 til 1918. Dette er et stort, smukt Skrift, der vil læses med Interesse af alle Historikere; men selvfølgelig er det især en Bog for den oplyste Landmand. Vore Landboforeninger har jo haft en uberegnelig stor og heldig Betydning for hele vort Landbrugs Udvikling, og da Det kgl. Landhusholdnings-Selskab ikke alene er den ældste og Moder til alle de andre, men tillige hele Tiden fuldt ud har hævdet sin første Rangs Plads, er det en given Sag, at enhver Landmand med Begærlighed vil gribe Lejligheden til at sætte sig ind i Selskabets Udvikling i de 150 Aar. Og Læseren vil ikke skuffes!

I Kommission hos C. A. Reitzel er udkommen:

Alfred Rosenkrantz: »Cranlakalk fra Københavns Sydhavn«. Beskriver en geologisk Undersøgelse ved Uddybningsarbejderne ved »Djævløgen« og Kalvebodstrand. Det er en udførlig videnskabelig Beretning med flere klare og gode Billeder paa godt Papir.

Paa »Politikens« Forlag er udkommen:

Automobil- og Turistkort over Danmark i 40 Kort. Med Fortegnelse over alle Byer, Gaarde og øvrige Seværdigheder m. v.

Regnskab for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter 1919.

Indtægt.

Beholdning fra forrige Aar.....	45	Kr.	09	Øre
Salg af gamle Aarbøger.....	394	—	54	—
Statstilskud for 1919-20.....	200	—	»	—
Tilskud fra Fyens Stifts patriotiske Selskab	25	—	»	—
Medlemsbidrag fra 598 Medl. à 4 Kr. ...	2392	—	»	—
— - 9 — à 2 — ...	18	—	»	—
— - 5 — à 5 — ...	25	—	»	—
— - 3 — à 10 — ...	30	—	»	—
Tilskud fra Red. Dreyer.....	25	—	»	—
Indvundne Renter.....	6	—	65	—

Indtægt...3161 Kr. 28 Øre

Balance...3161 Kr. 28 Øre

Udgift.

Udgifter ved Afholdelse af Møder.....	86	Kr.	20	Øre
Medlemsbidrag til Dansk historisk Fællesforening for Aaret 1920.....	30	—	»	—
Regning for Trykning af Aarbogen i 1000 Eksemplarer.....	1615	—	80	—
Porto for Kontingent og Aarbøger.....	247	—	51	—
Sekretærens Løn.....	100	—	»	—
Afskrivningsarbejde.....	25	—	»	—
Kundgørelser.....	41	—	77	—
Forfatterhonorar.....	94	—	»	—
Rest af Mindeskriftet over Pastor de Thurah.....	200	—	»	—
Clichéer og Billeder.....	9	—	»	—

Udgift...2449 Kr. 28 Øre

Beholdning den 1. Januar 1920.....712 — » —

Balance...3161 Kr. 28 Øre

Søndersø i Marts 1920.

N. M. Elling,
Kasserer.

Ovenstaaende Regnskab i Overensstemmelse med de forelagte Bilag og Bøger. — Kassebeholdningen 712 Kr. til Stede.

p. t. Odense den 18. Marts 1920.

C. F. M. Christiansen,
Trafikassistent, Aarup.

Andreasen,
Ingeniør, Odense.

Fortegnelse over Medlemmer

i

Historisk Samfund for Odense
og Assens Amter.

Da Bestyrelsen kun yderst sjældent faar Meddelelse, naar Medlemmer afgaar ved Døden eller forandrer Bopæl, kan det ikke undgaas, at der indløber adskillige Fejl i Medlemslisten og som Følge deraf i Tilsendelsen af Aarbogen, hvorfor Bestyrelsen indtrængende anmoder Medlemmerne om i deres egen Interesse at sende Meddelelse om alle Forandringer til Samfundets Formand. De med * betegnede er Tillidsmænd.

Livsvarlige Medlemmer.

Bille Brahe, O., Baron, Fraugdegaard, Marslev.
 Holbeck, Alfred, Grosserer, Odense.
 (Død 1920).
 *Holsten, H. Berner Schilden, Baron, Hofjægermester, Langesø.
 Muus, Konsul, Odense.
 Nielsen, Bogbinder, Kongensg., Odense.
 Nielsen, H., Grosserer, V. Boulev. 41, København.
 Rasmussen, Jens, Overretssagfører, Odense.

Odense Købstad.

Andersen, Lars, Arbmd., St. Glasvej.
 Andreasen, C., Ingeniør, Kongensg. 31.
 Antonsen, C., Guldsmid, Vestergade 36.
 Berthelsen, Grosserer, Kongensgade.
 Bondesen, Typograf, Fyns Tidende.
 Busch, Seminarieforstander.
 Bøgedal, Redaktør, Fyns Tidende.
 Christensen, F. V., Kongensgade 15.
 Christensen, R. M., Herredskontorist.
 Christiansen, Sagfører, Fisketorvet.
 Christophersen, Guldsmid, Vesterg. 28.
 Djørup, Dommer, Langelinie.
 Dreyer, Redaktør, Fyns Stiftstidende.
 Elmholt, Redaktør, Fyns Venstreblad.
 Fuhrmann, Bogbinder, Kongensgade.
 Fyns Stiftsbibliotek.
 Greve, Sagfører, Vestergade.
 Haagerup, Marie, Frk., St. Graabrødrestræde 3.
 Hansen, Vesterbro 3.
 Hansen, Frk., Nørrevænget.

Hansen, J., Entreprenør, Dronningensgade 2.
 Hansen, Kaptajn, Langelinie.
 Hansen, C. C., Fru Overintendant, Fodfolkskasernen, Odense.
 Heering, E., Frue, Hans Tausensgade.
 Hennings, Chr., Grosserer, Dronningensgade.
 Holbeck, Rektor, Kathedralskolen.
 Holmegaard, Maler, Dannebrogsgd. 19.
 Høi-Jensen, Frue, Telegrafistinde.
 Jacobsen, Arkitekt, Læssøegade.
 Jacobsen, Sagfører.
 Jensen, Knud, Journalist, Lindeallé 7.
 Jensen, A., Købmand, Vestergade 9.
 Jørgensen, Eigil, Kapt., Hunderupvej.
 Jørgensen, H. C., Portner, Fyns Forsamlingshus.
 Knudsen, Boghold, Landsmandsbanken.
 Kristiansen, J. C., Tilsynsh., Enggd. 10.
 Kruuse, P. A., cand. pharm., Flakhaven.
 Landsarkivet for Fyen.
 Larsen, Dorin, Handskefabrik, Horset. 7.
 Larsen, Landinspektør, Filsofengangen.
 Lehn Petersen, Arkitekt, Lahnsd. 82.
 Lersey, Sagfører, Fyns Forsamlingshus.
 Lillevang, H., Forretningsfører, Fyns Tidende.
 Lund, Cigarhandler, Vesterbro 3.
 Lund, Urmager, Fisketorvet.
 Lyng, J., Boghandler, Flakhaven.
 Lønborg, Fotograf, Kongensgade 31.
 Martin, Sv., Redaktør, Fyns Tidende.
 Mikkelsen, Apoteker, Svaneapoteket.
 Milo, Chr., Boghandler.
 Møller, N. D., Forpagter, Lindeallé 28.
 Møller, Fru Pastor, O. Bagersgade.

Møller, C. E., Billedhugger, Sønderg. 4.
 Møller, P., Skolebestyrer, Friskolen.
 Neckelmann, Enkefrue, S. Boulev. 302.
 Neergaard, J. P. de, Apoteker, Overg. 8.
 Nordahl-Petersen, Forf., Hunderupv. 33.
 Nyborg, H., Isenkræmmer, Vestergade.
 Nyborg, Maskinhdrl., Graabrødrehus.
 Pedersen, Chr. M. K., Museumsinspekt.
 *Pedersen, L., Tegner, Pjentedamsg. 29.
 Petersen, Carl, Bagerm., Klaregade.
 Petersen, kgl. Bygningsinspektør, Frederiksgade 18.
 Petersen, Fru Fabrikant, Graabrødrep.
 Petersen, A., fhv. Gmd., Buchwaldsg. 65.
 Petersen, L., Chr., Partikulier, Benediktsgade 50.
 Petersen, Marius, Snedkerm., Søndergade 13.
 Petersen, O., Maskinp., Vesterbro 951.
 Rasmussen, Fouragehdl., Pjentedamsgade 38.
 Rasmussen, M., R*, kgl. Vejer og Maa-
 ler, Nørregade 68.
 Rasmussen, L., Odinsgade 26.
 Rasmussen, Ludvig, R*, Jernstøber, Frederiksgade 37.
 Rasmussen, R. A., Møllebygg., Albanig.
 Rasmussen, S., Skræder, Dronningensgade 47.
 Rasmussen, Sophus, Lærer, Thorsg. 62.
 Reimer, Christine, Frk., Forfatterinde, Ny Vestergade 8.
 Roepstorff, Dommer, Kronprinsensg. 5.
 Rygner, Stadsingeniør, Klaregade 191.
 Schroll, G. F., Forpagter, Kongensgd.
 Størnøse, H., Snedkermester, Munkemøllestræde 3.
 Søndergaard, Bogtrykker, Vestergade.
 Østerby, Restauratør, Statsbanen.
 Østlund, Stenhugger.

Odense Landsogne.

Andersen, A., Gmd., »Ejerslykke«, Ejby, Odense.
 Bendstrup, Harriet, Skibhusvej 92.
 Brandt, Proprietær, Villa S., Mogensens Vej.
 *Carlsen-Skiødt, C. A., Gartner, Folketingsmand, Nyb. Landevej, Odense.
 Holm, H. C., Arkitekt, Skibhusv. 226.
 Jakobsen, Frue, Kragssbjerg, Odense.
 Marstrand, Gartner, Kragssminde, Odense.
 Nielsen, Propr., Hedvigslund, Odense.
 Steffensen, Proprietær, Villa Aggerbo, Aalykke, Odense.

Odense Herred.

Dalum Sogn.

Bay-Olsen, Pastor, Ejersminde, Fruens Bøge.
 Bech, N., Forsøgsleder, Skovbryn, Fr. Bøge.
 Hansen, Jakob, Sogneraadsfmd., Dalum.
 Kjær Nielsen, Landbrugslærer, Dalum, Hjallese.
 Madsen Mygdal, Landbrugsminister, Dalum, Hjallese.
 Nyborg, Proprietær, Fruens Bøge.
 *Olesen, Kalkværksejer, Hjallese.
 Rasmussen, Rasm., fhv. Gmd., Fruens Bøge.

Paarup Sogn.

Jespersen, Proprietær, Carolinekilde, Odense.
 Jørgensen, Frue, Tarup, Odense.
 Pedersen, Rs., Gmd., Villestoft, Villestoft St.
 Petersen, Carl, Gartner, Tarup, Odense.

Korup og Ubberud Sogne.

Frederiksen, P., Proprietær, Ernebberg, Tommerup.
 *Jørgensen, Propr., Husemose, Holmstrup.
 Løllesgaard, Proprietær, Dyregravvæde, Langesø.
 Plougheld, Propr., Korupgaard, Korup.

Sanderum Sogn.

Jørgensen, J. Chr., Forvalter, Vosemose, Holmstrup.
 *Skovsgaard, R., Ravnebjerg, Holmstr.

Brændekilde og Bellinge Sogne.

*Bollerup, Provst, Brændekilde, Holmstrup.
 Kildemose, Proprietær, Drigstrupgd., Holmstrup.
 Petersen, A., Gmd., Bellinge, Holmstr.
 Rasmussen-Borreby, Propr., Borrebygaard, Bellinge, Knarreborg.

Stenløse og Fangel Sogne.

Andersen, H. J., Propr., Lindved.
 *Hansen, Chr., Propr., Fangel Møllegaard, Fangel.
 Rasmussen, L. P., Gmd., Volderslev, Hjallese.
 Wested, Pastor, Stenløse, St. Clemens.

Verninge Sogn.

*Hansen, A., Amsraadsmedlem, Verninge, Knarreborg.
 Hansen, Læge, Verninge, Knarreborg.
 Nielsen, Fru Jac., Langstedg., Naarup.
 Nielsen, Lærer, Naarup, Naarup.
 Nutzhorn, Propr., Hjelmerupg., Fangel.
 Petersen, N., Fru, Langsted, Naarup.

Tommerup Sogn.

Andersen, Frue, Højelykke, Tommerup.
 Andersen, Forpgt., Kamgaard, Knarreb.
 Hansen, O., Lærer, Tommerup.
 Brandt, Fabrikant, Dyrehavegaard pr. Knarreborg.
 *Christensen, C., Gmd., Møllegaard, Knarreborg.
 Christensen, Lars, Amsraadsmedlem, Tommerup St.
 Hansen, Lærer, Kivmose, Knarreborg.
 Hansen, Sognef., Ellegaard, Knarreb.
 Hjort, Fr., Propr., Baagegaard, Tommerup.
 Kam, R., Propr., Dyrehavegaard, Knarreborg.
 Nydam, Slagter, Tommerup.
 Petersen, Pastor, Tommerup, Knarreb.
 Rasmussen, Jacob, Partikulier, Tommerup.
 Sandbæk, Højskoleforst., Tommerup, Knarreborg.

Brylle Sogn.

Andersen, A. Jørg., Gmd., Render, Tommerup.
 Christensen, L., Gmd., Lille Tobo, Tommerup.
 Jensen, Johanne P., Frue, Vennersminde, Tommerup.
 Jørgensen, Lærer, Brylle, Knarreborg.
 Knudsen, L., Gmd., Brylle Mk., Knarreb.
 *Kock, C., Sognef., Render, Tommerup.
 Larsen, Mejeribest., Brylle, Knarreb.
 Nielsen, A., Gmd., Skouenborg, Tommerup.

Vissenbjerg Sogn.

Andersen, Propr., Løjtn., Bred, Bred St.
 Ejlersen, Lærer, Skallebølle, Tommerup.
 Greve, J., Amsraadsmedl., Skalb. St.
 Hofman Hansen, Forvalter, Kamgaarden, Assenbølle, Bred.
 Hofman Hansen, Propr., Kamgaarden, Assenbølle, Bred.
 Jepsen, Aage, Gmd., Vangsgaard, Skalb. St.

Jørgensen, Frk., Skalb. St.
 Jørgensen, Rasm., Gmd., Skalb. St.
 *Madsen, Mejeribest., Fuglevig, Skalb. St.
 Nielsen, Frk., Skalb. St.
 Nielsen, Dyrlæge, Skalb. St.
 Olsen, Lærer, Skalb. St.
 Rasmussen, P., Købmand, Skalb. St.
 Therkildsen, Gmd., Skalb. St.

Bjerge Herred.**Kerteminde og Drigstrup Sogn.**

Andresen, Carl, Købmand.
 Andresen, Emil, Købmand.
 Arensbak, K., Enkefrue, Dampmøllen.
 Bless, Chr., Slagter.
 Bohn, C. v. Sehestedt, Toldassistent.
 Bom, R. E., Skomagermester.
 Breum, Sophie, Frk., Forfatterinde, Østerkrog.
 Christensen, H., Købmand.
 Ebbesen, Th., Manufakturhandler.
 Fahrenholtz, P., Købmand.
 Friis, Mejeribestyrer.
 Gregersen, H., Malermester.
 Hansen, Fr., Urmager.
 Jantzen, Malermester.
 Jensen, Frk. F., Vestergade 35.
 Jensen, N. P., Klodsemager.
 Jensen, P., Konditor, Langgade.
 Kragh, Skoleinspektør.
 Larsen, Joh., Kunstmaler.
 Madsen, Joh., Glarmester.
 Meyer, O., Kunstmaler.
 Meyer, S., Murermester.
 Nielsen, Kommunebogholder.
 Nielsen, Carl, Fabrikant.
 Nielsen Svinning, H. C., Højskoleforst.
 Nielsen, Jens, Kunstdrejer.
 Olsen, A., Bogbinder.
 Olsen, Tømrermester.
 Petersen, P., Tømrermester, Kerteminde.
 Petersen, S. A., Redaktør.
 Rasmussen, P., Bagermester.
 Schondel, Læge.
 Schondel, Manufakturhandler.
 Sørensen, L. J., Murermester.
 Sørensen, A., Tømrermester.
 Taaning, K., Murermester.
 Tvedskov, H., Herreekviperingshldr.
 Vangberg, N., Bestyrer, Alderdomshj.
 *Woll, V., Politimester.

Agedrup Sogn.

*Hansen, Pastor, Agedrup.
 Hansen, N., Gmd., V. Kærby, Agedrup.

Marslev og Birkende Sogne.

Christensen, Rasm., Gmd. Marslev,
Marslev St.
Larsen, H. C., Journalist, Skallerød,
Langeskov.

Rynkeby og Revninge Sogne.

Hansen, Niels, Gmd., Voldsgaard, Revninge.
*Johansen, Hans Gmd., Revninge.
Johansen, Kristen, Gmd., Jerstave,
Revninge.
Larsen, K., Kreaturhandler, Revninge.
Nielsen, Martin, Gmd., Revninge.
Petersen, Peter, Gmd., Tjørnelund,
Revninge.
Rasmussen, Henrik, Forpagter, Krogs-
ris, Revninge.
Rasmussen, Joh., Gmd., Postgaarden,
Revninge.
Rasmussen, Niels Chr., Gmd., Søborg-
gaard, Revninge.
Rasmussen, R., Gmd., Revninge.
Steen, Lærer, Revninge.

Viby Sogn.

Nissen, Inspektør, Hverring, Kertem.

Mesinge Sogn.

*Nielsen, H., Sognefoged, Mesinge.
Nielsen, jun., H., Gmd., Mesinge.
Olsen, P., Lærer, Salby Torup, Kertem.
Thomsen, Th., Gmd., Mesinge.

Dalby og Stubberup Sogne.

Christensen, Hans, Gmd., Dalby.
Christensen, Simon, Gmd., Dalby.
Klinkby, Friskolelærer, Dalby.
Klinkby, Claus, Gmd., Bogensø, Dalby.
Larsen, L., Gmd., Dalby.
Schmidt, Provst, Dalby.
*Thrane, Lærer, Nordskov, Dalby.

Aasum Herred.**Seden og Aasum Sogne.**

Ebbesen, L., Gmd., Raagelund, Marslev.
*Petersen, Emil, Pastor, Seden, Odense.
Petersen, H., Gmd., Seden, Odense.

Fraugde Sogn.

Knudsen, Chr., Gmd., Birkum, Aarslev.
Petersen, Chr., Murer, O. Kærby, Marsl.
*Sørensen, Lærer, O. Holluf, Marslev.

Allerup og Davinde Sogne.

Christiansen, J., Rentier, Allerup,
Højby.
Jensen, J. P., Gmd., Allerup, Højby.
Larsen, A. L., Smedem., Allerup, Højby.
Larsen, Jens, Gmd., Allerup, Højby.
Marstrand, Jens, Gartner, Allerup,
Højby.
Møller, Pastor, Allerup, Højby.
*Petersen, Otto, Konsulent, Allerup,
Højby.

Rønninge og Rølfsted Sogne.

*Jensen, Forpagter, Rønninge Søgaard,
Ullerslev.
Jensen, H. P., Hmd., Røjrup pr. Lange-
skov.
Kelstrup, Th., Lærer, Rønninge.
Knudsen, N., Gmd., Korsgd., Langesk.
Larsen, S., Hmd., Rønninge.
Mejer, V., Læge, Ferritslev, Ullerslev.
Ovesen, J. P., Hmd., Rønninge.
Poulsen, P., Tømrer, Langeskov.

Sønder Næraa Sogn.

Andersen, H. J., Gmd., Tarup, Aarslev.
Frandsen, Lærer, Sdr. Næraa, Aarslev.
Jensen, Chr., Sognef., S. Næraa, Aarsl.
Larsen, Knud, Gmd., Tarup, Aarslev.
Lorenzen, Pastor, Sdr. Næraa, Aarsl.
Nielsen, J., Gmd., Sdr. Næraa, Aarslev.
Rasmussen, J., Bygm., S. Næraa, Aarsl.
*Rasmussen, Martin, Hmd., Tarup,
Aarslev.

Nørre Lyndelse og Højby Sogne.

Aabjerg, Jens Kr., Maler, Nr. Lyndelse,
Aarslev.
Andersen, M., Uddeler, Nr. Lyndelse,
Aarslev.
Hansen, Jens, Gmd., Dømmestr., Fangel.
Højmark, Anders, Gmd., Dømmestrup,
Fangel.
Jensen, Hans Aréndt, Murer, Nr. Lyn-
delse, Aarslev.
Jensen, Jens P., Gmd., Lumby, Aarslev.

Jensen, Frovin, Lærer, Friskolen,
Højby.
Jørgensen, Lærer, Dømmestrup, Fangel.
Jørgensen, Chr., Gmd., Nr. Lyndelse,
Aarslev.
Jørgensen, Fr., Uddeler, Dømmestrup,
Fangel.
Jørgensen, Jørg., Gmd., Falsensgave,
Fangel.
Larsen, A., Hmd., Dømmestr., Fangel.
Larsen, Lars, Gmd., Dømmestr., Fangel.
Nielsen, Fred., Uddeler, Højby.
*Nielsen, Jørg., Friskolelærer, Nr. Lyn-
delse, Aarslev.
Petersen, E., Lærer, Freltofte, Aarsl.
Rasmussen, R. Kr., Smedem., Nr. Lyn-
delse, Aarslev.

Lunde Herred.

Norup Sogn.

Hofman Bang, Hofjægerm., Hofmans-
gave, Otterup.
*Jeppesen, Knud, Gmd., Norup,
Otterup.
Jeppesen, Mikkil, Gmd., Norup, Otterup.
Pedersen, K., Snedker, Norup, Otterup.
Skovhøj, Gmd., Norup, Otterup.

Skeby og Otterup Sogne.

*Hansen, Forp., Nislevgaard, Otterup.
Rasmussen, H. P., Landpost, Horsebæk,
Otterup.
Rasmussen, Knud, Gmd., Ørritslev,
Otterup.

Østrup Sogn.

Christensen, Godsforv., Østrupgaard,
Otterup.
*Hansen, Forp., Østrupgaard, Otterup.

Hjadstrup Sogn.

*Dalgaard, Gmd., Hjadstrup, Kappen-
drup.
Sørensen, Propr., Emmelevgaard, Kap-
pendrup.

Lumby Sogn.

Hansen, L., Gmd., Skovsbo, Beldringe.
Kyed, Landbrugslærer, Beldringe.
*Larsen, L., Gmd., Stige, Odense.

Allesø og Næsbyhovedbroby Sogne.

Jespersen, Propr., Næsbyhoved, Odense.
Jørgensen, P., Landvæsenskommissær,
Næsby, Odense.
Rasmussen, Rasm., Gmd., Næsby,
Odense.
*Sørensen, fhv. Folketingsmand, Allesø
Søkilde, Odense.

Skam Herred.

Nørre Næraa og Bederslev Sogne.

Hansen, Johannes, Gmd., Roerslev,
Kappendrup.
Jørgensen, J., Rentier, Bederslev,
Kappendrup.

Klinte og Grindløse Sogne.

Hansen, Hans, Gmd., Klinte, Bogen-
se.
Hansen, Jens H., Gmd., Grindløse,
Jullerup.
Jantzen, Forp., Jerstrup, Jullerup.
Jensen, Lærer, Grindløse, Jullerup.
Jensen, H., Skræderm., Grindløse,
Jullerup.
Jensen, Peder, Gmd., Grindløse, Juller.
Jervelund, Chr., Gmd., Engeldrup,
Jullerup.
Jørgensen, Niels, Gmd., Engeldrup,
Jullerup.
Knudsen, Knud, Hmd., Egense, Juller.
Pedersen, N., Gmd., Grindløse, Juller.
Pedersen, P., Gmd., Ladegaard, Grind-
løse, Jullerup.
*Rasmussen, Anders J., Hmd., Nørreby,
Bogen-
se.
Rasmussen, Peter, Gmd., Grindløse,
Jullerup.

Uggerslev og Nørre Højrup Sogne.

Andersen, Steffen, Gmd., Nr. Højrup,
Skamby.
Hansen, Dyrlæge, Uggerslev.
Johansen, Niels, Gaardbest., Nr. Høj-
rup, Skamby.

Skamby Sogn.

Andersen, Jørg., Gmd., Badstrup,
Uggerslev.
Andersen, Vald., Købmd., Skamby.
Christiansen, Malermester, Skamby.
Jeppesen, Frands, Gmd., Badstrup,
Uggerslev.

*Kudahl, Lærer, Skamby.
 Rasmussen, H. C., Manufakturhdr.,
 Skamby.
 Rasmussen, M. K., Gmd., Torup,
 Skamby.
 Rasmussen, Kristian, Hmd., Badstrup,
 Uggerslev.

Skovby Herred.

Bogense.

Andersen, A. M., Fuldmægtig.
 Andersen, M., Fabrikant.
 Andersen, Johs., Lærer.
 Andersen, Johs., Slagter.
 Barfoed, L., Købmand.
 Blangst, Johanne, Frk.
 Blangsted, Chr. E., Købmand.
 Christensen, Overlærer.
 Dela, Dommerfuldmægtig.
 Fabricius, H., Apoteker.
 Holm, Organist.
 Jantzen, R., Købmand.
 Jürgensen, Provst.
 Maass, Th., Bogholder.
 Madsen, Postekspedient.
 Nielsen, N. C., Gdr., Stegø.
 Nørby, A., Sagfører.
 Olesen, Oluf, Fiskehandler.
 Petersen, Kingo, Frk.
 Petersen, Laust, Brøndborer.
 Petersen, J. P., Partikulier.
 Petersen, R., Fabrikant.
 Rasmussen, Willemoes, Mejeribestyrelse.
 Storch, A., Købmand.
 Thage, Driftsbestyrer.
 *Theill, Sagfører.
 Ulriksen, R., Branddirektør.

Skovby og Ore Sogne.

Andersen, Andrea, Frk., Harritslev
 Skole, Bogense.
 Christensen, Propr., Ore Skovmølle,
 Meilskov.
 *Hansen, Chr., Gmd., Harritslev Mark,
 Guldbjerg.
 Hansen, Jens, Gmd., Smidstruplund,
 Guldbjerg.
 Jensen, Kathrine, Frue, Harritslev
 Skole.
 Nielsen, Mads, Gmd., Tofte, Bogense.
 Rasmussen, Marie, Frk., Tofte, Bogense.

Guldbjerg og Nørre Sandager Sogne.

Andersen, H. C., Propr., Lundsgaard,
 Guldbjerg.
 *Hansen, H., Forp., Langø, Bogense.
 Haugaard, Gmd., Reveldrup, Jullerup.
 Møller, Lærerinde, Frk., Smidstrup,
 Guldbjerg.

Ejlby og Melby Sogne.

Nielsen, Lærerinde, Frk., Jullerup.
 Pedersen, Hans, Gmd., Bække, Jullerup.

Særslev Sogn.

Benjaminsen, Niels, Gmd., Særslev,
 Jullerup.
 Christensen, Jørg., Branddirektør,
 Særslev, Jullerup.
 Hansen, H. P., Propr., Sdr. Esterbølle,
 Veflinge.
 Jakobsen, Jak., Gmd., Toderup, Guldbj.
 Jeppesen, Klaus, Gmd., Svendstrup,
 Jullerup.
 Nielsen, H. J., Gmd., Toderup, Guldbj.
 *Nielsen, Rs., Højskoleforst., Særslev,
 Jullerup.
 Rasmussen, C., Gmd., Moderup, Guldbj.
 Sørensen, Anders, Sognefoged, Særslev,
 Jullerup.

Haarslev Sogn.

Eriksen, Lars, Gmd., Haarslev, Gamby.
 Jensen, M., Kunstm., Hindevad, Gamby.
 *Jensen, N. P., Mejeribest., Skovsgaarde,
 Nymark.
 Jørgensen, And. H., Gmd., Haarslev,
 Gamby.
 Rask, N. Kr., Gmd., Egelund, Nymark.

Veflinge Sogn.

*Christensen, Forp., Pølsgaard, Vef-
 linge.
 Johansen, Sognepræst, Veflinge.
 Nielsen, K., Gaardejerske, Vierne,
 Gamby.
 Petersen, Købmand, Veflinge.
 Petersen, Propr., Skovmøllen, Veflinge.
 Stenbjørn, Godsejer, Rugaard, Veflinge.

Vigerslev Sogn.

Ebbesen, Sognepræst., Vigerslev, Far-
 strup.
 Hansen, L., Partikulier, Morud.

Haugaard, Lærer, Taagerud, Langesø.
 Jespersen, R., Murer, Haugstedhus,
 Langesø.
 Petersen, J. P., Sogneraadsformand,
 Ditlevsdal, Morud.
 Schøller, Hofjægermester, Margaard,
 Farstrup.
 Sørensen, P., Læge, Morudskov, Morud

Søndersø Sogn.

*Elling, Lærer, Søndersø, Odense.
 Hansen, J., Propr., Dallund, Odense.
 Hansen, N., Gæstgiver, Søndersø,
 Odense.
 Hjøresen, A. P., Gartner, Ørritslev,
 Odense.
 Nielsen, Bagerm., Søndersø, Odense.
 Søndersø Bylav, Søndersø, Odense.
 Vestergaard, Lærerinde, Frk., Søndersø,
 Odense.

Baag Herred.

Assens.

Ebell, Mads, Bogholder.
 Ernst, Guldsmid.
 *Hansen, Chr., Sparekassebestyrer.
 Jensen, Dyrhauge, Fru.
 Jørgensen, Læge.
 Jørgensen, Sagfører.
 Larsen, H., Regnskabsfører, Assens
 Amts Dagblad.
 Lytchen, Erik Petersen, Bankassistent.
 Mortensen, M., Tandtekniker.
 Nielsen, Godsforvalter.
 Petersen, Sparekassebogholder.
 Plum, Th., Købmand.
 Rosted, Redaktør.
 Storm, Fru.
 Strøyberg, Apoteker, Borgmester.
 Wagner, Antikvitetshandler.
 Vejle, Redaktør, Assens Amts Dagbl.

Kjærum Sogn.

*Buhl, Propr., Ebberup.
 Hansen, H., Pastor, Ebberup.
 Henningsen, A., Gmd., Nordby, Ebberup.
 Henningsen, H., Installatør, Ebberup.
 Petersen, J., Gmd., Drudegd., Ebberup.

Baagø Sogn.

Fenger, Pastor, Baagø, Assens.

Gamtofte Sogn.

*Bang, Claus, Propr., Liltofte, Assens.
 Rasmussen, N. L., Gmd., Holmegaard,
 Ebberup.
 Sørensen, M., Gmd., Grønbjerg, Flem-
 løse.

Søby og Thurup Sogne.

*Kjær, Møller, Thurup Mølle, Aarup.
 Therkelsen, A. J., Thurup, Assens.

Barløse Sogn.

Andersen, Dyrslæge, Barløse, Assens.
 Andersen, H. P., Slagter, Barløse,
 Assens.
 Bang, J., Gmd., Barløse, Assens.
 Blume, Pastor, Barløse, Assens.
 Boe, H. M., Sogneraadsfmd., Kaslund,
 Aarup.
 *Brems, Lærer, Kaslund pr. Aarup.
 Eriksen, B., Gmd., Myllerup, Assens.
 Larsen, M., Gmd., Barløsegaard,
 Assens.

Sandager og Hølevad Sogne.

Andersen, Niels Peter, Sandager,
 Assens.
 Buch, H., Propr., Orelund, Sandager,
 Assens.
 Buch, K., Gmd., Sandager, Assens.
 Hansens Enke, H. J., Smejrup, Assens.
 Jensen, A., Højlund, Assens.
 *Jensen, Rs. J., Gmd., Sandager Næs,
 Assens.
 Larsen, Jørg. Peter, Gmd., Sandager,
 Assens.
 Larsen, Lars Fr., Partikulier, Sand-
 ager Næs, Assens.
 Madsen, R. J., Gmd., Mygind, Assens.
 Nielsen, N. P., Gmd., Mygindgaard,
 Hølevad, Assens.
 Pedersen, P. C., Snedker, Bækager,
 Hølevad, Assens.
 Rasmussen, Lærer, Hølevad, Assens.
 Østerby, P., Bestyrer, Østerbygaard,
 Assens.

Tanderup Sogn.

Jensen, Jørg. Bang, Gmd., Hjorte Ny-
 markgaard, Gelsted.

Kjerte Sogn.

Jeppesen, A. H., Partikulier, Faurskov
 Bjerge, Gelsted.

Skydebjerg og Orte Sogne.

Andersen, C., Sagfører, Aarup.
 Andersen, L., Sognef., Frøbjerg, Aarup.
 Bang, Chr., Forp., Frøbjerg, Aarup.
 Bjerre, K., Pastor, Skydebjerg, Aarup.
 *Borne, Lærer, Frøbjerg, Aarup.
 Christiansen, Jernbaneassistent, Aarup.
 Christiansen, Lærer, Orte, Bred.
 Christoffersen, H., Sogneraadformand,
 Skydebjerg, Aarup.
 Hansen, Bestyrer, Brændholtgaard,
 Tommerup.
 Henriksen, R., Bestyrer, Taarupgaard,
 Aarup.
 Jensen, Sagfører, Aarup.
 Jensen, M. K., Gmd., Aarup.
 Laugesen, L., Hotelejer, Aarup.
 Lunde, Gmd., Skydebjerg, Aarup.
 Møller, L., Gmd., Frøbjerg, Aarup.
 Møller, R., Gmd., Frøbjerg, Aarup.
 Nielsen, Propr., Gambygaard, Aarup.
 Sørensen, jun., Købmand, Aarup.
 Vest, Gmd., Frøbjerg, Aarup.

Ørsted Sogn.

Rantzau, J. C., Greve, Hofjægermester,
 Krengerup, Naarup.

Søllested og Vedtofte Sogne.

Esbjerg, Propr., Bukkeruplund, Glams-
 bjerg.
 Jessen, Forp., Brahesholm, Glamsbj.
 *Nielsen, M., Bukkerup, Glamsbjerg.

Kjøng Sogn.

Andersen, A., Gmd., Glamsbjerg.
 Bisgaard, H., Dr., Glamsbjerg.
 Bisgaard, H., Tømmerhdlr., Glamsbj.
 Christensen, Dyrlæge, Glamsbjerg.
 *Dinesen, Gmd., Køng, Glamsbjerg.
 Gamborg, Jens, Gmd., Bæhrholm,
 Glamsbjerg.
 Gormsen, Mejerlejer, Glamsbjerg.
 Hansen, M., Bogtrykker, Glamsbjerg.
 Hansen, B. C., Gmd., Køng, Glamsbj.
 Henningsen, H. C., Gmd., Folkehjem-
 met, Glamsbjerg.
 Høg, Urmager, Glamsbjerg.
 Larsen, Skrædermester, Glamsbjerg.
 Mose, Gartner, Glamsbjerg.
 Møller, Vilh., Forp., Gummerup, Glams-
 bjerg.
 Nybo, Bankdirektør, Glamsbjerg.
 Skriver, Skolebestyrer, Glamsbjerg.
 Thyssen, Pastor, Køng, Glamsbjerg.

Flemløse Sogn.

Andersen, P., Gmd., Flemløse.
 Christensen, L., Gmd., Voldtofte, Flem-
 løse.
 *Eriksen, Lærer, Flemløse.
 Hansen, H. J., Gmd., Voldtofte, Flem-
 løse.
 Jensen, Offer, Tømrer, Flemløse.
 Jørgensen, H., Gmd., Ebberup Have,
 Flemløse.
 Hansen, H., Gmd., Voldtofte, Flemløse.
 Nielsen, P., Købmand, Flemløse.
 Rasmussen, H., Gmd., Voldtofte, Flem-
 løse.
 Rasmussen, L., Gmd., Flemløse.
 Rasmussen, R., Gmd., Flemløse.

Haarby Sogn.

*Dinesen, Konsulent, Haarby.
 Harboe, J., Pastor, Akkerup, Haarby.
 Rasmussen, N., Gmd., Nellesøse,
 Haarby.

Dreslette Sogn.

*Hansen, Brønnings, Godsejer, Ager-
 næsgaard pr. Ebberup.
 Jensen, Sofie, Frk., Snav, Flemløse.
 Kragh, M. G., Læge, Dreslette, Flem-
 løse.
 Madsen, H., Gmd., Dreslette, Flemløse.
 Pedersen, H. K., Gmd., Dreslette,
 Flemløse.

Sønderby Sogn.

Hansen, H. P., Amdsraadsmedlem,
 Sønderby, Ebberup.
 Simonsen, A., Enkefru, Sønderby Bjerger,
 Ebberup.

Vends Herred.**Middelfart.**

Ankersen, fhv. Toldassistent.
 Behrends, Partikulier.
 Boesen, Frøavler.
 Bygbjerg, Lærer.
 Hansen, R., Møller, gl. Mølle, Middelf.
 *Helm, Apoteker.
 Jørgensen, Kordegn.
 Jørgensen, Overlærer.
 Knudsen, Provst.
 Mosegaard, Lærer.
 Petersen, Chr., Fabrikant.
 Steffensen, Dommer.

Kauslunde Sogn.

Hansen, H., Snedkermester, Kauslunde.
 *Jørgensen, Propr., Lundbjerggaard,
 Middelfart.
 Mortensen, Lærer, Kauslunde Skole,
 Kauslunde.
 Rasmussen, R. J., Skrillinge, Middelf.

Vejlby Sogn.

Andersen, Chr., Gmd., Kustrupgaard,
 Kustrup.
 *Hansen, H. J., Sognefoged, Lindgaard.
 Røjle.
 Hornbeck, Lærer, Røjle Taarup, Strib.
 Kristensen, P., Gmd., Staurby, Middelf.
 Larsen, L., Lærer, Staurby, Middelfart.
 Nielsen, P., Gmd., Bøgelund, Strib.
 Rasmussen, J., Gmd., Røjle.
 Rasmussen, R., Gmd., Røjle.

Asperup og Roerslev Sogne.

Rosendal, Sognef., Roerslev, Blanke.
 *Skovbo, Martin, Forfatter, Baaring.
 Asperup.
 Sørensen, H. J., Roerslev Mk., Nr. Aaby.

Brenderup Sogn.

Pedersen, R., Gmd., Fyllested, Holse.

Fjelsted og Harndrup Sogne.

Petersen, L., Gmd., Dalagergaard,
 Harndrup.

Gelsted og Rørup Sogne.

Banke, J., Uddeler, Etterup, Ejby.
 Boe, Lise, Frue, Hønnerupgaard, Gelst.
 Bruntze, Brugsforeningsudd., Gelsted.
 Buch, H. N., Gmd., Gelsted.
 Cederfeld de Simonsen, Kmhr., Erholm,
 Aarup.
 Hansen, P. C., Propr., Hovgd., Gelsted.
 Hesselager, Lærer, Etterup, Aarup.
 Jensen-Vedding, F. J., Gmd., Lillemark,
 Gelsted.
 Jensen, H., Hmd., Aalsbo Skovl., Gelst.
 Jensen, J., Gmd., Lunge, Gelsted.
 Jørgensen, H. J., Sognefoged, Gelsted.
 Jørgensen, Peter, Gmd., Etterup, Aarup.
 Kløver, Mejeribestyrer, Gelsted.

Knudsen, Th., Pastor, Gelsted.
 Larsen, M., Gmd., Aalsbo, Gelsted.
 *Lykke-Meyer, Skovr., Søndergaard,
 Aarup.
 Mortensen, Pastor, Holmegaard, Gelst.
 Nielsen, G., Frk., Aalsbo Skovl., Gelst.
 Nielsen, J., Gmd., Aalsbo, Gelsted.
 Nielsen, Jørg., Gmd., Etterup, Aarup.
 Nielsen, N. Jørg., Gmd., Aalsbo, Gelst.
 Nielsen, N., Smed, Aalsbo, Gelsted.
 Nielsen, N., Sognef., Gribsvad, Aarup.
 Nielsen, P. K., Lærer, Rørup, Aarup.
 Petersen, S. T., Propr., Holmegaard,
 Gelsted.
 Rasmussen, Jørg., Gmd., Højgaard,
 Gelsted.
 Steffensen, Forvalter, Søndergaard,
 Aarup.

Balslev og Ejby Sogne.

*Andersen, J., Frue, Mosegaard, Ejby.
 Hansen, Tolderlund, Pastor, Balslev,
 Ejby.
 Ketelsen, Stationsforstander, Ejby.
 Knudsen, A. B., Trafikassistent, Ejby.
 Rasmussen, J., Gmd., Ejby.

Nørre Aaby og Indslev Sogne.

Andersen, Niels Jensen, Gmd., Bram-
 strup.
 Andkjær, J., Lærer, Nr. Aaby.
 Clausen, H. Nielsen, Partikulier, Inds-
 lev Taarup, Ejby.
 Hansen, H. A., Gmd., Kærbyholm, Nr.
 Aaby.
 Hansen, H. T., Gmd., Aabylund, Nr.
 Aaby.
 Jensen, K., Forp., Præstegd., Nr. Aaby.
 Kjeldsen, Politiasistent, Nr. Aaby.
 Knudsen, P., Fabrikant, Nr. Aaby.
 Knudsen, J. P., Amtsraadsmedlem,
 Byllerup, Nr. Aaby.
 Larsen, H. Chr., Maltgører, Aabylund,
 Nr. Aaby.
 Larsen, J., Røjlehus, Nr. Aaby.
 Lorentzen, Propr., Bubbøl, Ejby.
 Nielsen, Olaf, Skolebestyrer, Nr. Aaby.
 Olsen, H. H., Elektriker, Nr. Aaby.
 Rasmussen, Sogneraadsfmd., Indslev,
 Nr. Aaby.
 *Schovsbo, G., Præst, Nr. Aaby.
 Sørensen, Gæstgiver, Nr. Aaby.
 Velinder, C. G., Værkfører, Nr. Aaby.

Udby Sogn.

Jacobsen, Lærer, Rolund, Nr. Aaby.
Thomsen, Thomas, Gmd., Ronæs, Nr. Aaby.

Føns og Ørslev Sogne.

Hansen, J. Kr., Forp., Risbro, Nr. Aaby.
Hansen, P., Skovfoged, Bakkehus, Gelsted.
Jensen, H. C., Lærer, Fønsskov, Nr. Aaby.
Lave, E., Overjæger, Gammeldam, Ejby.
Neukirch, G., Læge, Lilliendal.
Nielsen, Forp., Sparretorn, Nr. Aaby.
*Idun, Sognepræst, Føns, Nr. Aaby.
Stryhn, Forvalter, Tybrind, Ejby.

Husby Sogn.

Wedell, Kmhr., Lehnsgreve, Wedellsborg, Ejby.
Volf, Sognepræst, Husby, Ejby.

Sogneraad.

Dalum Sogneraad, Hjallesø.
Nørre Lyndelse Sogneraad, Aarslev.
Nørre Søby Sogneraad, Nr. Søby.
Rønninge-Rolfsted Sogneraad, Rønninge.
Sandager-Holevad Sogneraad, Assens.
Skamby Sogneraad, Skamby.
Søllested-Vedtofte Sogneraad, Glamsbjerg.
Sønder Næraa, Sogneraad, Aarslev.

Svendborg Amt.

Bendtzen, Gmd., Mecklenborg pr. Øxendrup.
Bondegård, Redaktør, Svendborg.
Dam Nielsen, Læge, Allested.
Hansen, Forp., (før Vejrupgaard), Nyborg.
Hansen, Propr., Lammehave, Ringe.
Hansen, C., Bankdirektør, Faaborg.
Hansen, Hans, Hmd., Allested.
Hansen, N. A., Forsøgsleder, Aarslev.
Holsten, Berner Schilden, Lehnsherr, Kmhr., Holstenshuus, Faaborg.
Jensen, Lindekilde, Forp., Hindemaa, Ullerslev.
Jørgensen, Dyrlæge, Aarslev.
Jørgensen, Chr., Kreaturhdl., N. Broby.
Larsen, R., Gmd., Engholm, Ryslinge.

Mikkelsen, Forp., Jordløse.
Nyholm, Læge, Rudkøbing.
Rudum, M. P., Friskolelærer, Sødunge, Ringe.
Sehested, Kmhr., Broholm, Gudme.

København.

Berntsen, Klaus, Forsvarsminister.
Det statistiske Departement, København.
Grønvald, F., Direktør, Kongens Tvæervej 8.
Haven, R. van, Fabrikant, Gl. Kongevej 177.
Hejle, Th. P., cand. phil., Collingsg. 9*, København Ø.
Højsholt, N. C., Dannebrogsg. Allé 64, Vanløse.
Jensen, Axel V., Ingeniør, Vesterg. 33, København.
Møller, H. L., Dr., Grundtvigsvej 14.
Nielsen, Direktør, Vesterbrogade 15.
Rasmussen, N. C., Direktør, Kalkbrænderivej 33.
Reitzel, Assistent, Dosseringen 26 b.
Rom, Justitsraad, »Dansk Husflidsselskab«.
Statens Lærerhøjskole, København.

Sjælland.

Barfod, Birkedal, Pastor, Villa Fredborg, Køge.
Buhl, C., Forp., Snekkersten.
Bøttger, Forp., Sorø.
Hansen, Avlsforvalter, Bækkeskov, Rønnede.
Hansen, L., Statskonsulent, Lyngby.
Hasling, Propr., Fremshvile, Rønnede.
Kann, E., Skovrider, Gammelgaard, Køge.
Jensen, Redaktør, Stege.

Jylland.

Banke, Lærer, Esbjerg.
Corneliussen, Højskoleforst., Odder.
Hansen, H., Kæmner, Struer.
Røglø, M. H. Hansen, Lærer, Oense, Horsens.
Jeppesen, M., Kontrolassistent, V. Vamdrup, Vamdrup.
Müller, V., Bankdirektør, Skive.
Sandbjerg, Fouragehldr., Skanderborg.
Schmidt, Birkedomsrædg., Skørping.
Statsbiblioteket i Aarhus.

XII

Medlemmer*), som betaler halv Pris.

Biblioteket for Vejle By og Amt, Vejle.	Malmberg, Overtelegrafist, Nykøbing F.
Dissing, Th., Højskoleforst., Vejstrup.	Mortensen, Entreprenør, Søby, Ærøsk.
Ellebjerg, Lærer, Østofte, Ryde.	Nørgaard, L., Boelsm., Hjerl, Roslev St.
Hansen, P., Højskoleforst., Vallekilde, Hørve.	Richter, Pastor, Vejen.
Ingemann, Bernh., Arkitekt, Bolbrohøj, Rungsted.	Silkeborg Bibliotek, Silkeborg.
Jensen, H., Redaktør, Slagelse.	Uldall, R. C., cand. phil., Falkoner- gaardsvej 2, København.
	Vammen, Lærer, Kærby Skole, Hald St.

*) Er Medlemmer af andre Amters historiske Samfund.

Meddelelser til Medlemmerne.

Historisk Samfund afholdt Generalforsamling i Odense Torsdag den 18. Marts. Der var kun mødt en meget lille Forsamling. Formanden meddelte, at over 100 Medlemmer havde undladt at indløse Aarbogen i Aar, antagelig paa Grund af Forhøjelsen til 4 Kr. Man vedtog for det kommende Aar at fastsætte Medlemsbidraget til 3 Kr. + Porto.

De efter Tur afgaaende Bestyrelsesmedlemmer, Apoteker *Helm*, Sagfører *Theill* og Murermester *Meyer*, genvalgte, og i Stedet for Pastor Wested, der ikke ønskede Genvalg, valgtes Proprietær *Hansen*, Fangel Møllegaard.

Til Revisor valgtes Trafikassistent *Christiansen*, Aarup, og Ingeniør *Andreasen*, Odense.

Det vedtoges at yde Sekretæren et Honorar paa 150 Kr.

I Aarets Løb har der kun været afholdt to Møder, nemlig et i Odense, der var jævnt godt besøgt, og hvor Baron *H. Berner Schilden Holsten* talte om »Heraldiske Minder i Odense«, og Rektor *Holbeck* talte om »Livet i Odense paa vore Tipoldeforældres Tid«. Det andet Møde blev afholdt i Ejby, men havde kun samlet faa Mennesker; her talte Bryggeriejer *Rasmussen* fra Indslev om »Forholdene i Vends Herred i gamle Dage« og Pastor *Idum* fra Føns om »De gamle Borge langs Lillebelt« og om »Vestfyen under de holstenske Grever, Grevefejden og Svenskekrigen«.

I Aarets Løb er indmeldt 40 nye Medlemmer.

»Vort Samfund« faar nu 400 Kr. om Aaret af Statskassen til vort Formaals Fremme.

Det bemærkes. at Hr. Baron *H. Berner Schilden Holsten*, Langesø, har tilbudt at overlade Historisk Samfund for Odense og Assens Amter et Antal Eksemplarer af et af ham udgivet med over 70 Billeder illustreret Hefte om den gamle interessante Gaard Nakkebølle, der er opført i Slutningen af det 16de Aarhundrede. Teksten og nogle af Billederne er optrykt efter det store Værk: »Danske Hørregaarde ved 1920«.

Samfundets Medlemmer kan ved Henvendelse til Formanden, Proprietær Hjort, Baagegaard pr. Tommerup, erholde Heftet til Fremstillingsprisen, som er beregnet til 3 Kr. pr. Hefte + Porto og Emballage.

Vi gør yderligere opmærksom paa, at Historisk Samfund har nedsat et Foredragsudvalg, bestaaende af Apoteker *de Neergaard*, Odense, Politimester *Woll*, Kerteminde, og Landboforeningsformand Gmd. *Dinesen*, Køng, der vil forestaa og arrangere Møder afholdte i alle Sogne overalt i Amterne, og de har delt Arbejdet saaledes imellem sig, at *de Neergaard* forestaar Arbejdet i Odense, Skovby, Lunde og Skam Herreder, *Woll* tager Bjerge, Aasum og Hinds-holm og *Dinesen* Assens Amt; Formanden har lovet at supplere de 3 Herrer med sit Arbejde.

Bestyrelsen har vedtaget at forære indtil 5 Eksemplarer af hver Aargang af Aarbøger til de sønderjydske Bogsamlinger.

Fra Forfatterinden Frøken *Reimer* har vi modtaget en Skrivelse med Bebrejdelser for, at Hr. Chr. Heilskov i Aarbogen i Fjor ikke har anført alle hendes Artikler, hvilket Udvalget ikke kan paatage sig Ansaret for, og maa derfor henvise Frøkenen til Forfatteren. Da Pladsen i Aarbogen er optaget og tillige kun beregnet paa historisk Stof, kan vi ikke komme nærmere ind paa den Sag.

Skriftudvalget.

Navne paa Bestyrelsens Medlemmer.

Sognefoged *Rasm. Jørgensen*, Tarup pr. Odense (død 1920).

Apoteker *de Neergaard*, Løveapoteket, Odense.

Højskoleforstander *R. Nielsen*, Særslev pr. Jullerup.

Gmd. *R. J. Jensen*, Sandager Næs pr. Assens.

Apoteker *Helm*, Middelfart.

Proprietær *Hansen*, Møllegaard pr. Fangel.

Murermester *S. Meyer*, Kerteminde.

Sagfører *Theill*, Bogense.

Skolebestyrer *H. Rasmussen*, Odense (død 1921).

Pastor *Idum*, Føns pr. Nørre Aaby.

Baron *H. Berner Schilden Holsten*, Langesø.

Lærer *Elling*, Søndersø pr. Odense, Sekretær og Kasserer.

Proprietær *F. Hjort*, Baagegaard pr. Tommerup, Formand.

} Tillige i
Skrift-
udvalget.

Meddelelser til Medlemmerne.

Medlemmerne bedes formaa interesserede til at melde sig ind i vor Forening, hvorved vi vil blive i Stand til at gøre langt mere for Sagen i sin Helhed. Nye Medlemmer kan faa gamle Aarbøger, saa længe Forraad haves, til gangbar Pris.

Vi har endnu i Beholdning af

Aargang 1913	ialt	26	Eksplr.
— 1914 udsolgt.			
— 1915	—	140	—
— 1916	—	102	—
— 1917	—	88	—
— 1918	—	174	—
— 1919	—	249	—

Mindeskriftet over Pastor de Thurah gives i Tilgift til dem, som køber alle Aargange; af dette er 102 Eksemplarer i Behold.

Generalforsamlingen, der kun vil blive meddelt paa denne Maade, vil i Aar blive afholdt paa Det nye Missionshotel i Odense Tirsdag den 1. Marts, Kl. 12 pr.

DAGSORDEN:

1. Meddelelse fra Formanden.
2. Regnskabet fremlægges til Godkendelse.
3. Lovene gennemgaas og vedtages paany.
4. Valg af 6 Bestyrelsesmedlemmer. Efter Tur afgaar Apoteker *de Neergaard*, Forstander *R. Nielsen*, Gmd. *R. J. Jensen* og Baron *H. Berner Schilden Holsten*, og da Sognefoged *R. Jørgensen*, Tarup, og Skolebestyrer *H. Rasmussen*, Odense, begge er afgaaet ved Døden, skal der tillige vælges 2 i Stedet for disse.
5. Valg af 2 Revisorer.
6. Eventuelt.

Medlemmerne bedes give talrig Møde.

P. F. V.
F. Hjort.

Bestyrelsen holder Møde samme Dag og Sted, Kl. 11 pr.